

Ευρωπαϊκή
Επιτροπή

Κοινωνική οικονομία και **ΚΟΙΝΩΝΙΚή** **επιχειρηματικότητα**

Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη | Τεύχος 4

Κοινωνική
Ευρώπη

Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα

Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη

Τεύχος 4

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων
και Κοινωνικής Ένταξης

Το χειρόγραφο ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2013

Ο παρών οδηγός συντάχθηκε από το Euricse (European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises – Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Έρευνας για τις Συνεργατικές και Κοινωνικές Επιχειρήσεις) και τις υπηρεσίες της Επιτροπής. Ιδιαίτερη συμβολή στο έργο είχαν ο καθηγητής Carlo Borzaga, ο Gianluca Salvatori, ο Riccardo Bodini και η ανώτερη ερευνήτρια Giulia Galera, με την πολύτιμη στήριξη και συνεισφορά του Gerhard Bräunling.

Ούτε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ούτε πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό της Επιτροπής μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχονται στην παρούσα έκδοση.

Εικόνα εξωφύλλου: Mi Ran Collin — © Ευρωπαϊκή Ένωση

Για οποιαδήποτε χρήση ή αναπαραγωγή των φωτογραφιών που δεν προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απαιτείται άδεια κατευθείαν από τον κάτοχο ή τους κατόχους του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

***Η Άμεση Ευρώπη είναι μια υπηρεσία που σας βοηθά
να βρείτε απαντήσεις στα ερωτήματά σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση***

***Αριθμός δωρεάν τηλεφωνικής κλήσης (*):
0080067891011***

(*) Ορισμένες εταιρείες κινητής τηλεφωνίας δεν επιτρέπουν την πρόσβαση στους αριθμούς 00800, ή οι κλήσεις αυτές μπορεί να χρεώνονται.

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχονται από το διαδίκτυο (<http://europa.eu>).

Δελτίο καταλογογράφησης καθώς και περίληψη υπάρχουν στο τέλος του τεύχους.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013

ISBN: 978-92-79-30411-8

doi:10.2767/27544

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2013

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Printed in Italy

ΤΥΠΩΜΕΝΟ ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΛΕΥΚΑΣΜΕΝΟ ΧΩΡΙΣ ΣΤΟΙΧΕΙΑΚΟ ΧΛΩΡΙΟ (ECF)

Πρόλογος

László Andor

Επίτροπος Απασχόλησης,
Κοινωνικών Υποθέσεων και
Κοινωνικής Ένταξης

Michel Barnier

Επίτροπος Εσωτερικής
Αγοράς και Υπηρεσιών

Antonio Tajani

Αντιπρόεδρος της
Ευρωπαϊκής Επιτροπής
αρμόδιος για θέματα
Βιομηχανίας και
Επιχειρηματικότητας

Τον Οκτώβριο του 2011 παρουσιάσαμε τη δέσμη «Υπεύθυνες Επιχειρήσεις», που περιλαμβάνει μια επικαιροποιημένη πολιτική εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και μια εντελώς νέα πρωτοβουλία κοινωνικής επιχειρηματικότητας, η οποία αποσκοπεί στην ενίσχυση της ανάπτυξης καινοτόμων επιχειρήσεων με πρωτίστως κοινωνική αποστολή. Η δέσμη στοχεύει τόσο σε κερδοσκοπικές εταιρείες όσο και σε εκείνες οι οποίες δεν θέτουν το κέρδος ως βασικό σκοπό τους. Επιχειρήσαμε να διδαχθούμε από την πλούσια και ποικιλόμορφη ευρωπαϊκή παράδοση της κοινωνικής οικονομίας,

καθώς και από το πιο πρόσφατο φαινόμενο της κοινωνικής επιχείρησης, προκειμένου να προτείνουμε ένα πλαίσιο πολιτικής το οποίο θα υποστηρίξει την περαιτέρω ανάπτυξη τέτοιων εταιρειών που κινούνται με γνώμονα την καθορισμένη αποστολή τους, αλλά και θα ενθαρρύνει τις κερδοσκοπικές εταιρείες να εναγκαλιστούν την κοινωνική ευθύνη ως νέο πρότυπο και πραγματικό πλεονέκτημα.

Οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας και οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν πολλές ιδιαιτερότητες, ωστόσο ελπίζουμε ότι οι διαφορές

ανάμεσα σε αυτές και εκείνες που εντάσσονται στην κυρίαρχη τάση θα αμβλύνονται, όσο οι τελευταίες θα συνειδητοποιούν ότι η ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων από την επιχειρηματική τους λειτουργία και η προώθηση της δίκαιης κοινωνικής ανάπτυξης είναι προς το συμφέρον τους. Στη στρατηγική «Ευρώπη 2020», η ΕΕ συμφώνησε πάνω σε ένα αναπτυξιακό πρότυπο που βασίζεται στην έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Η μετατροπή αυτού του οράματος σε πραγματικότητα απαιτεί έξυπνη συμπεριφορά εκ μέρους των επιχειρήσεων. Η εστίαση στην περιβαλλοντική και κοινωνική βιωσιμότητα, καθώς και στη μεγιστοποίηση των οφελών για την ευρύτερη κοινότητα από την επιχειρηματική δραστηριότητα, κατέχουν σημαντικό μερίδιο στα παραπάνω. Αυτά δεν μπορούν να αποτελούν ιδιότητες μιας μειονότητας εταιρειών, αλλά χρειάζεται να τα ασπαστεί το σύνολο της ενιαίας αγοράς. Η Ευρώπη επικαιροποιεί το κοινωνικό της πρότυπο, προκειμένου να απαντήσει στην οικονομική κρίση και τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα, εντούτοις

χρειάζεται να πράξει το ίδιο και για το επιχειρηματικό της πρότυπο.

Ο παρών οδηγός εξηγεί τις ιδιαιτερότητες της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχείρησης, όπως η συμμετοχική λήψη αποφάσεων, η εστίαση στην ανάπτυξη της κοινότητας, η επανεπένδυση των κερδών και ο στόχος ύπαρξης κοινωνικού αντικτύπου. Παραθέτει επίσης πολλά παραδείγματα για τη δυνατότητα των μεμονωμένων καταναλωτών ή καταθετών να επιδρούν καθοριστικά, από ποιοτική άποψη, στον τρόπο λειτουργίας των αγορών. Η ενίσχυση του δικαιώματος της κοινωνίας να έχει γνώμη για τι και πώς πρέπει να παράγεται δεν σημαίνει λιγότερη καινοτομία, αλλά –συχνότερα– περισσότερη καινοτομία και μεγαλύτερη αποδοτικότητα. Η Ευρώπη βιώνει σήμερα μια βαθιά κοινωνική κρίση και μια κρίση απασχόλησης, ωστόσο η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχείρηση αντιπροσωπεύουν μια σημαντική πηγή έμπνευσης και ενέργειας για την επίτευξη της ανάκαμψης.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	3
Εισαγωγή.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Η Ευρώπη και το μοναδικό κοινωνικό και οικονομικό πρότυπό της	11
Από τις απαρχές της ΕΕ στην «Ευρώπη 2020»	13
Νέες και υφιστάμενες προκλήσεις	15
Νέοι φορείς, νέες συμπεριφορές	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Η κοινωνική οικονομία στην ευρωπαϊκή παράδοση	21
Το πλαίσιο του ζητήματος	21
Οι παραδοσιακοί φορείς της κοινωνικής οικονομίας	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Καινοτόμες τάσεις στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας: η ανάδυση των κοινωνικών επιχειρήσεων	31
Ορισμός της κοινωνικής επιχείρησης	31
Τα πεδία δραστηριότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων	36
Οι νομικές δομές και η εξέλιξή τους	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Μέγεθος, αντίκτυπος και ανθεκτικότητα της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων της Ευρώπης.....	45
Η άποψη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	56
Συνέντευξη με τον Sven Giegold, μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Πράσινοι/ΕΕΣ)	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Ενίσχυση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης στο σύνολο της κοινωνίας και της οικονομίας	59
Αλλαγές στην ατομική συμπεριφορά	59
Αλλαγές στην αποταμίευση και τη χρηματοδότηση	64
Αλλαγές στην εταιρική συμπεριφορά	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	
Μελλοντικές προοπτικές: Ενίσχυση του δυναμικού της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας	73
Η απάντηση της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας στις αναδυόμενες κοινωνικές ανάγκες	73
Οι κυριότερες προκλήσεις	81
Ενδυνάμωση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Δημόσιες πολιτικές για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα	87
Υποστήριξη της ΕΕ στην κοινωνική οικονομία	87
Η πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα του 2011	89
Η δέσμη μέτρων για τις κοινωνικές επενδύσεις του 2013	89
Εθνικές και περιφερειακές πολιτικές	90
Η άποψη της Προεδρίας του Συμβουλίου	98
Συνέντευξη με τη Σωτηρούλα Χαραλάμπους, υπουργό Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης της Κύπρου (2008-13)	98
Γλωσσάρι	100
Περισσότερες πληροφορίες	103

Εισαγωγή

Η σύνταξη ενός οδηγού «κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας» είναι ένα δύσκολο έργο, καθώς ολόκληρα βιβλία έχουν γραφτεί μόνο για τον ορισμό των δύο αυτών όρων. Ακόμη πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι στην επιστημονική βιβλιογραφία και τον δημόσιο λόγο συναντάμε ευρύ φάσμα ορισμών και αντιλήψεων για τη φύση των δύο αυτών φαινομένων και τη μεταξύ τους σχέση. Αυτό, παρεμπιπτόντως, αποτελεί κοινό πρόβλημα για μια σειρά όρων που γίνονται ολοένα δημοφιλέστεροι, και οι οποίοι συνδυάζουν τη λέξη «κοινωνικός» με κατά κανόνα οικονομικές έννοιες: κοινωνική επιχείρηση, κοινωνική καινοτομία, κοινωνικό επιχειρείν κτλ. Όπως και στην περίπτωση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, θα μπορούσε κανείς να εμπλακεί σε ατέρμονες συζητήσεις για τη σημασία του όρου «κοινωνικός» σε καθεμία από τις παραπάνω περιπτώσεις, για το τι ακριβώς συμπεριλαμβάνεται σε αυτόν και τι όχι. Αυτή η αβεβαιότητα δεν θέτει απλώς εννοιολογικά προβλήματα ως προς την περιγραφή των εν λόγω φαινομένων, αλλά και απειλεί να υπονομεύσει το σημαντικότερο ρόλο που αυτά διαδραματίζουν στη σύγχρονη κοινωνία.

Ίσως είναι λοιπόν χρήσιμο να αρχίσουμε από τη διευκρίνιση του τρόπου χρήσης των παραπάνω όρων από τον παρόντα οδηγό για την Κοινωνική Ευρώπη, καθώς και από τη διάρθρωσή του. Η σειρά των κεφαλαίων προκύπτει από ένα ανοικτό εννοιολογικό πλαίσιο εργασίας, και ο οδηγός δεν βασίζεται σε έναν μοναδικό ορισμό. Αντιθέτως, αντλεί από μια προσεκτική επισκόπηση της

βιβλιογραφίας και χρησιμοποιεί ορισμούς οι οποίοι συμφωνούν περισσότερο με την ευρωπαϊκή παράδοση και αποτυπώνονται στα πιο πρόσφατα έγγραφα που κατάρτισε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πάνω σε αυτά τα θέματα (ιδίως σε σχέση με την πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα).

Παραδοσιακά, το ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο χαρακτηριζόταν πάντα από τον εξέχοντα ρόλο ποικίλων οργανισμών, οι οποίοι διαφέρουν τόσο από τις ιδιωτικές εταιρείες όσο και από τους δημόσιους φορείς. Πρόκειται για ιδιωτικούς οργανισμούς οι οποίοι κατά κανόνα επιδιώκουν **άλλους σκοπούς και όχι το κέρδος**: κύριος σκοπός τους δεν είναι να παράγουν οικονομικά οφέλη για τους ιδιοκτήτες ή τους μετόχους τους, αλλά να παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες είτε στα μέλη τους είτε στην ευρύτερη κοινότητα. Οι εν λόγω οργανισμοί, οι οποίοι είναι ενεργοί στην Ευρώπη εδώ και σχεδόν δύο αιώνες, έχουν σε πολλές χώρες αναγνωρισμένο και ρυθμισμένο καθεστώς, μέσω ειδικών νομικών μορφών (όπου συμπεριλαμβάνονται ιδίως ο συνεταιρισμός, η αλληλασφαλιστική εταιρεία και η ένωση), έχουν συστήσει τους δικούς τους οργανισμούς εκπροσώπησης για τις συναλλαγές τους με τις δημόσιες αρχές, και έχουν συνεισφέρει με διάφορους τρόπους στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της ηπείρου. Ο όρος που χρησιμοποιείται στην παράδοση πολλών ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και πρόσφατα από την ΕΕ, για να περιγράψει αυτούς τους οργανισμούς είναι η «κοινωνική οικονομία» – ένας όρος ο οποίος τονίζει την ειδική μέριμνα των εν λόγω οργανισμών για

τις κοινωνικές συνέπειες των δραστηριοτήτων τους, καθώς και τις συμμετοχικές δομές διακυβέρνησής τους.

Με την πάροδο του χρόνου, η εξέλιξη των ευρωπαϊκών κοινωνιών στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομίας είχε ως αποτέλεσμα να ανακύψουν νέες και περισσότερο διαφοροποιημένες ανάγκες, που σε πολλές περιπτώσεις απαιτούν νέους τύπους απαντήσεων. Οι απαντήσεις αυτές προήλθαν κάποιες φορές από τον δημόσιο τομέα ή από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, άλλες φορές από την κοινωνία των πολιτών και τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, και άλλες από εντελώς νέες οργανωτικές μορφές, οι οποίες διαπνέονται από τις ίδιες αρχές με τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας,

συνδυάζοντας μια κοινωνική και μια επιχειρηματική διάσταση, προσφεύγοντας, ωστόσο, σε διαφορετικές θεσμικές ρυθμίσεις. Η γενική τάση υπηρέτησης κοινωνικών αναγκών εκ μέρους όλων των παραπάνω διαφορετικών φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα συνήθως αποδίδεται με τον όρο «κοινωνική επιχειρηματικότητα», και οι νέοι τύποι οργανισμών που έχουν αναδειχθεί, αρχίζοντας ιδίως από την αρχή της δεκαετίας του 1980, ονομάζονται συχνά «κοινωνικές επιχειρήσεις».

Δεδομένου αυτού του πλαισίου, το οποίο θα εξηγηθεί και θα αποσαφηνιστεί σε βάθος στο παρόν έγγραφο, ο οδηγός συγκροτείται από επτά κεφάλαια: το πρώτο κεφάλαιο περιγράφει το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται

η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα. Αρχίζει με μια περιγραφή του ευρωπαϊκού κοινωνικού και οικονομικού προτύπου, όπως σκιαγραφείται στα ιδρυτικά έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: κατόπιν προχωρά σε μια γενική περιγραφή των προκλήσεων που δημιουργούν οι παλιές και οι νέες κοινωνικές ανάγκες, καθώς και η ανάδυσση, ως απάντηση στις εν λόγω προκλήσεις, νέων φορέων και συμπεριφορών από διάφορα τμήματα της ευρωπαϊκής οικονομίας και κοινωνίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην περιγραφή των οργανώσεων που παραδοσιακά συγκροτούν τον πυρήνα της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη, παρουσιάζοντας την ταυτότητα και τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους. Στη συνέχεια, το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στις νέες οργανωτικές μορφές που έχουν αναπτυχθεί ως απάντηση στις νέες κοινωνικές ανάγκες και προκλήσεις, με μια συζήτηση της έννοιας της κοινωνικής επιχείρησης, του είδους δραστηριοτήτων όπου εμπλέκονται αυτοί οι οργανισμοί, και των νομικών μορφών μέσω των οποίων αναγνωρίζονται και ρυθμίζονται σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα με

αριθμούς, παραθέτοντας τα καλύτερα διαθέσιμα δεδομένα όσον αφορά το μέγεθος και τη σημασία τους εντός της ΕΕ, καθώς και τον τρόπο αντίδρασης αυτών των οργανισμών στην οικονομική κρίση.

Το πέμπτο κεφάλαιο διερευνά τις άλλες τάσεις που εμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια, και οι οποίες είναι επίσης προσανατολισμένες στην εναρμόνιση οικονομικών και κοινωνικών στόχων (όπως στην περίπτωση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχείρησης), καθώς όλες χαρακτηρίζονται από μια εντεινόμενη μέριμνα για τις κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας: αλλαγές στην ατομική συμπεριφορά, αλλαγές στην αποταμίευση και τη χρηματοδότηση, και αλλαγές στη συμπεριφορά των εταιρειών, οι οποίες αποδίδονται με τον γενικό όρο «εταιρική κοινωνική ευθύνη».

Τα τελευταία δύο κεφάλαια είναι αφιερωμένα στις προοπτικές της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη: τις βασικές προκλήσεις και ευκαιρίες (κεφάλαιο 6) και το ρόλο της δημόσιας πολιτικής στη στήριξη αυτών των ζωτικών στοιχείων της κοινωνικής και οικονομικής ζωής στην ήπειρό μας (κεφάλαιο 7).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η Ευρώπη και το μοναδικό κοινωνικό και οικονομικό πρότυπό της

Στην ιστορία των ευρωπαϊκών χωρών, η ιδέα της οικοδόμησης ενός κοινού μέλλοντος για το σύνολο της ηπείρου υπήρξε συγχρόνως ελπίδα και πρόκληση. Μετά τις ολέθριες συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η ήπικρος γύρισε επιτέλους σελίδα, καθώς όλο και περισσότερες χώρες της επέλεξαν μια οδό προοδευτικής ενοποίησης, η οποία συνέβαλε στην αποτροπή του κινδύνου νέων συρράξεων.

Αναπόσπαστο μέρος αυτής της διαδικασίας ήταν η εφαρμογή ενός οικονομικού και κοινωνικού προτύπου το οποίο ενστερνίστηκαν όλα τα ιδρυτικά κράτη, και το οποίο υπήρξε επίσης ελκυστικό και για τα άλλα επίδοξα μέλη που αργότερα προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδίως η σημασία της αξίας της **κοινωνικής συνοχής** υπήρξε κατευθυντήρια αρχή για πολλές επιλογές οικονομικής πολιτικής, θέτοντας τα θεμέλια για ένα ολοκληρωμένο όραμα ευρωπαϊκής ανάπτυξης.

Οι συνθήκες με τις οποίες γεννήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζουν ότι μια ισορροπημένη οικονομική ανάπτυξη, η οποία πασχίζει για την επίτευξη πλήρους απασχόλησης και κοινωνικής προόδου, αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις αρχές που μπορούν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη ενοποίηση των λαών της Ευρώπης. Η οικονομική και κοινωνική συνοχή συνιστά κατευθυντήρια αρχή που μπορεί να εντοπιστεί σε όλες τις πράξεις οι οποίες συγκροτούν τη μακρά διαδικασία που έχει οδηγήσει, με αφετηρία το 1945, στην ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Με τη Συνθήκη της Ρώμης του 1957, ο σκοπός της ευρωπαϊκής ενοποίησης επεκτάθηκε όχι μόνο στην εν γένει οικονομική συνεργασία (διευρύνοντας το πεδίο της αρχικής Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα), αλλά και στην επίτευξη μιας συνεκτικής κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης που θα μείωνε τις ανισότητες μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορούν λοιπόν να γίνουν κατανοητοί δίχως να συνυπολογιστεί η ανάγκη –παρούσα ήδη από την αρχή– σχεδιασμού και εφαρμογής ενός προτύπου βασισμένου, πέρα από την οικονομική, και στην κοινωνική αλληλεγγύη και ενοποίηση.

Στον πυρήνα αυτού του προτύπου βρίσκεται μια πεποίθηση που απορρέει από τη μεταπολεμική ανοικοδόμηση, και στην οποία διακρίνουμε τρία σκέλη: i) εφόσον σκοπός είναι η ανάπτυξη, η συλλογική δράση είναι πιο αποτελεσματική από την ατομική δράση, ii) όλα τα τμήματα της κοινωνίας μπορούν να συνεισφέρουν, iii) η σημασία του κοινωνικού χαρακτήρα της ανάπτυξης δικαιολογεί τον ενεργό ρόλο του Κράτους στην εγγύηση ενός ορισμένου επιπέδου ευημερίας για όλους (με τη μορφή καθολικών υπηρεσιών όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση), ως προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη.

Η κοινωνική πρόνοια αποτελεί μια από τις πιο καινοτόμες και ανθεκτικές στο χρόνο επινοήσεις της σύγχρονης Ευρώπης, σημαδεύοντας βαθιά τη σχέση Κράτους και αγοράς.

Πλαίσιο 1: «Κοινωνική οικονομία» και «Κοινωνική οικονομία της αγοράς»

Παρά την παρόμοια ονομασία τους, η «κοινωνική οικονομία» και η «κοινωνική οικονομία της αγοράς» είναι δύο αρκετά διαφορετικές πολιτικές και οικονομικές έννοιες, οι οποίες αναπτύχθηκαν για διαφορετικό σκοπό. Μολαταύτα, και οι δύο διαδραματίζουν καίριο ρόλο στον ορισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού και οικονομικού προτύπου.

Ο όρος «κοινωνική οικονομία» χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό ενός συγκεκριμένου τμήματος της οικονομίας: ενός συνόλου οργανισμών (ιστορικά, ομαδοποιημένων σε τέσσερις βασικές κατηγορίες: συνεταιρισμούς, αλληλασφαλιστικές εταιρείες, ενώσεις και, πιο πρόσφατα, ιδρύματα), οι οποίοι επιδιώκουν πρωτίστως κοινωνικούς σκοπούς και χαρακτηρίζονται από συστήματα συμμετοχικής διακυβέρνησης. Για σχεδόν δύο αιώνες, αυτοί οι οργανισμοί συμμετέχουν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών παράλληλα με την αγορά (δηλαδή τις ιδιωτικές εταιρείες) και το Κράτος (δηλαδή τους οργανισμούς του δημόσιου τομέα).

Ο όρος «κοινωνική οικονομία της αγοράς» αναφέρεται σε ένα πολιτικοοικονομικό πρότυπο που δημιουργήθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ως απάντηση στην ανάγκη διάδοσης της εμπιστοσύνης στο νέο δημοκρατικό σύστημα. Στον πυρήνα του βρίσκουμε την επιδίωξη της εναρμόνισης της αρχής της ελευθερίας της αγοράς με την αρχή της κοινωνικής ασφάλειας, αποδίδοντας στο Κράτος ενεργό ρόλο στην προώθηση τόσο του ανταγωνισμού στην αγορά όσο και της ισορροπημένης κοινωνικής ανάπτυξης. Η προσέγγιση αυτή θεωρήθηκε συχνά ως ένας «τρίτος δρόμος» ανάμεσα στον καπιταλισμό του *laissez faire*, βασισμένου στην αρχή της ελάχιστης κρατικής παρέμβασης, και τις κεντρικά

σχεδιαζόμενες οικονομίες, στις οποίες το Κράτος κατηύθυνε πλήρως την οικονομική δραστηριότητα. Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς κατάγεται από τη Γερμανία και συχνά συσχετίζεται με τη μεταπολεμική ανοικοδόμηση της χώρας, όμως με την πάροδο του χρόνου απέκτησε μια ευρύτερη σημασία.

Η κοινωνική οικονομία της αγοράς βασίζεται σε δύο σαφώς διακριτούς μεταξύ τους αλλά συμπληρωματικούς πυλώνες κρατικής δράσης: από τη μία, η επιβολή του ανταγωνισμού, για τη σταθεροποίηση των τιμών και τη δημιουργία ανάπτυξης και καινοτομίας· από την άλλη, μέτρα κοινωνικής πολιτικής, για την εγγύηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, μέσω της διόρθωσης των αρνητικών συνεπειών και της ενίσχυσης της κοινωνικής προστασίας. Με απλά λόγια, κοινωνική οικονομία της αγοράς σημαίνει ότι οι αγορές είναι συνυφασμένες με την κοινωνία και οφείλουν να λειτουργούν με τρόπο που εξασφαλίζει τόσο την οικονομική αποδοτικότητα όσο και την ευημερία του συνόλου. Πολλές από τις αρχές της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς εξελίχθηκαν σε σημαντικό τμήμα του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου και αποκρυσταλλώθηκαν στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα, το άρθρο 3 της Συνθήκης ορίζει:

«Η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά. Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την ισορροπία οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την άκρως ανταγωνιστική κοινωνική οικονομία της αγοράς, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος.»

Με την πάροδο των ετών, αυτές οι κατευθυντήριες αρχές αναπτύχθηκαν και εμπεδώθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη, εν μέρει χάρη στην ύπαρξη και τον οικονομικό αντίκτυπο μιας πλειάδας φορέων (περιλαμβανομένων των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας), οι οποίοι λειτουργούν παράλληλα με τις ιδιωτικές εταιρείες και το Κράτος. Όπως θα

δούμε στον παρόντα οδηγό, νέοι φορείς και συμπεριφορές επέφεραν σημαντικές αλλαγές στο τοπίο, φέρνοντας στο προσκήνιο ένα ολοένα πλουσιότερο και περιπλοκότερο οικονομικό οικοσύστημα, στο οποίο το Κράτος δεν μπορεί πλέον να θεωρείται ο μόνος δυνητικός φορέας μιας ισορροπίας μεταξύ κοινωνικής δικαιοσύνης και οικονομικής ελευθερίας.

Από τις απαρχές της ΕΕ στην «Ευρώπη 2020»

Η κοινή πίστη σε αυτό το ιδιαίτερο πρότυπο ανάπτυξης είναι ένας από τους κυριότερους λόγους για τους οποίους, στη δεκαετία του 1990, οι ευρωπαϊκές χώρες πρώτα δρομολόγησαν τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, έπειτα τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς, και τέλος την καθιέρωση του ευρώ, επιταχύνοντας τις διεργασίες της ευρωπαϊκής συνοχής και διευρύνοντάς τη ώστε να περιλάβει νέες χώρες.

Η διαδικασία αυτή κατέκτησε μια νέα κορυφή το έτος 2000 με την ατζέντα της Λισσαβώνας. Σε αυτό το έγγραφο, οι ευρωπαίοι ηγέτες προσδιόρισαν «έναν νέο στρατηγικό στόχο για την επόμενη δεκαετία: να καταστεί η Ευρώπη η πιο ανταγωνιστική, δυναμική, βασισμένη στη γνώση οικονομία στον κόσμο, ικανή για αειφόρο οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Το έγγραφο όριζε επίσης ότι «η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτεί μια στρατηγική που θα αποβλέπει (...) στον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού

κοινωνικού προτύπου, την επένδυση στον άνθρωπο και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού».

Τα συμπεράσματα της συνόδου κορυφής της Λισσαβώνας του 2000 εστίαζαν στη νέα πρόκληση την οποία αντιμετώπιζε η Ευρώπη. Το νέο σενάριο απαιτούσε νέα προσέγγιση, ικανή να διαχειριστεί τους βαθείς μετασχηματισμούς της παγκόσμιας οικονομίας. Στη Λισσαβώνα, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις συνειδητοποίησαν την επείγουσα ανάγκη προσαρμογής του αναπτυξιακού προτύπου στο νέο πλαίσιο, ωστόσο έκριναν ότι αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί απλώς με τον εκσυγχρονισμό των ιδίων εργαλείων (π.χ. όσον αφορά τα συστήματα πρόνοιας) που είχαν χρησιμοποιηθεί μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο, βασιζόμενες στις θετικές τάσεις της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης. Αυτό που συνέβη έκτοτε κατέδειξε ότι η απλή επικαιροποίηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου και του προτύπου οικονομικής ανάπτυξης δεν ήταν αρκετή.

Η οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2000 κατέστησε σαφές ότι τα εργαλεία στα οποία το εν λόγω

πρότυπο στηρίχθηκε για δεκαετίες για την επίτευξη κοινωνικής συνοχής άρχισαν να εξαντλούνται: πρώτα με την επέκταση του δημόσιου τομέα και τους συναφείς δημοσιονομικούς περιορισμούς, κατόπιν ως συνέπεια του νέου σύνθετου και ασταθούς χαρακτήρα της παγκόσμιας οικονομίας.

Πάνω από είκοσι έτη από τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς και δέκα από την καθιέρωση του ευρώ, η αποκατάσταση της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρώπη απαιτεί την

επανεξέταση του ιδρυτικού κοινωνικού συμφώνου, ιδίως υπό το πρίσμα των τελευταίων παγκόσμιων εξελίξεων.

Η νέα στρατηγική «Ευρώπη 2020» προήλθε από αυτή την ανάγκη και αναγνώρισε ότι, προκειμένου η Ευρώπη να υπερβεί την τρέχουσα οικονομική κρίση, η ανάκαμψη δεν μπορεί να βασίζεται σε μια προσέγγιση σύμφωνη με την πεπατημένη, καθώς η επιστροφή στον τρόπο που λειτουργούσαν τα πράγματα πριν από την κρίση δεν είναι δυνατή.

Πλαίσιο 2: Ευρώπη 2020

Η έξοδος από την οικονομική κρίση είναι η άμεση πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ευρώπη, εντούτοις ενδοχρόνως μεγαλύτερη πρόκληση αποτελεί η αναστροφή βασικών αρνητικών τάσεων που προϋπήρχαν της κρίσης, όπως η αύξηση των ανισοτήτων, η έλλειψη κοινωνικής υπευθυνότητας εκ μέρους των παραγόντων της αγοράς, και η εξάρτηση από τους δημόσιους προϋπολογισμούς για την αντιμετώπιση των συνεπειών. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε το έργο της χαρτογράφησης του μέλλοντος της ηπείρου, με μια στρατηγική που αποβλέπει στη μετατροπή της Ευρώπης σε μια **έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία**, με υψηλά επίπεδα απασχόλησης, παραγωγικότητας και κοινωνικής συνοχής.

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2010 και αντιπροσωπεύει την αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ για την προσεχή δεκαετία, η οποία συγκροτείται από τρεις αλληλοενισχυόμενες προτεραιότητες: α) ανάπτυξη μιας οικονομίας βασισμένης στη γνώση και την καινοτομία, β) προώθηση μιας πιο αποδοτικής στη χρήση πόρων, πιο πράσινης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας, γ) προώθηση μιας οικονομίας με υψηλά επίπεδα απασχόλησης, που θα επιτυγχάνει κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Για το 2020 έχουν τεθεί πέντε μετρήσιμοι στόχοι για την ΕΕ:

- Το 75 % του πληθυσμού μεταξύ 20-64 ετών πρέπει να έχει απασχόληση·
- Το 3 % του ΑΕγχΠ της ΕΕ πρέπει να επενδύεται σε έρευνα και ανάπτυξη·
- Οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου θα πρέπει να είναι 20% χαμηλότερες σε σχέση με το 1990 (ή ακόμα και 30 %, εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν), το 20 % της ενέργειας θα πρέπει να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, και η ενεργειακή αποδοτικότητα θα πρέπει να έχει αυξηθεί κατά 20 %·
- Το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα τη σχολική εκπαίδευση θα πρέπει να πέσει κάτω από το 10 %, και τουλάχιστον 40 % των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών θα πρέπει να έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση·
- Οι άνθρωποι που πλήττονται ή κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό θα πρέπει να μειωθούν κατά τουλάχιστον 20 εκατομμύρια.

Νέες και υφιστάμενες προκλήσεις

Καθώς εισερχόμαστε στη δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, τα χαμηλά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης, ο σύνθετος χαρακτήρας της κοινωνίας και οι αυξανόμενες απαιτήσεις για νέες υπηρεσίες θέτουν σε αμφισβήτηση το ευρωπαϊκό πρότυπο ανάπτυξης. Οι δημογραφικές και οικονομικές μεταβολές των τελευταίων δεκαετιών έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές ανάγκες του πληθυσμού: με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ενισχύθηκε η ανάγκη εξεύρεσης νέων

τρόπων μέριμνας για τους ηλικιωμένους· με την ένταξη όλο και περισσότερων γυναικών στην αγορά εργασίας, η παιδική μέριμνα ανέκυψε ως μείζον νέο πεδίο παρέμβασης· με την προσέλευση στην Ευρώπη όλο και περισσότερων ανθρώπων από άλλες χώρες και τμήματα του πλανήτη, η οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών απαίτησε περισσότερη προσοχή και νέα μέσα πολιτικής· και, με την οικονομία να βασίζεται περισσότερο στη γνώση, τα εκπαιδευτικά συστήματα χρειάστηκαν διαφοροποίηση και βελτίωση. Επιπροσθέτως, η κοινωνία χρειάζεται να βρει απαντήσεις στην κλιματική αλλαγή και την εξάντληση των φυσικών πόρων.

Πλαίσιο 3: Παλαιές και νέες προκλήσεις: Μερικά αξιοσημείωτα αριθμητικά μεγέθη

- Η οικονομική κρίση που έπληξε την Ευρώπη με αφετηρία το 2008 είναι καταφανής στη μείωση του ΑΕγχΠ και την αύξηση του δημόσιου χρέους: το 2009, το ΑΕγχΠ μειώθηκε κατά 4 % και η βιομηχανική παραγωγή ελαττώθηκε στα επίπεδα της δεκαετίας του 1990. Συγχρόνως, τα δημόσια οικονομικά δέχτηκαν σοβαρό πλήγμα, με ελλείμματα 7 % του ΑΕγχΠ κατά μέσο όρο και επίπεδα χρέους που υπερβαίνουν το 80 % του ΑΕγχΠ.
- Η ανεργία στην Ευρώπη έχει φθάσει σε πρωτοφανή επίπεδα. Τον Ιανουάριο του 2013, ανήλθε στο 10,8 % στην ΕΕ-27 (26,2 εκατομμύρια άνεργοι), και στο 11,9 % στην ευρωζώνη (19 εκατομμύρια άνεργοι).
- Η απόσταση ανάμεσα στις χώρες με τα υψηλότερα και τις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά ανέργων επίσης παραμένει σε πρωτόγνωρα επίπεδα. Υπάρχει ένα χάσμα 22,1 ποσοστιαίων μονάδων ανάμεσα στο κράτος μέλος με τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας (Αυστρία – 4,9 %) και σε εκείνο με το υψηλότερο (Ελλάδα – 27,0 %).
- Η ανεργία των νέων δημιουργεί ιδιαίτερη ανησυχία, καθώς οι νέοι σε ηλικία εργασίας έχουν διπλάσιες πιθανότητες να είναι άνεργοι σε σχέση με τους ενήλικους σε ηλικία εργασίας. 5,7 εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ κάτω των 25 ετών ήταν άνεργοι τον Ιανουάριο του 2013, αριθμός που αντιστοιχεί στο 23,6 % των νέων σε ηλικία εργασίας στην ΕΕ-27. Ακόμη χειρότερα, γύρω στο 14,5 % των ατόμων ηλικίας 15-24 ετών βρίσκονταν εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEET). Η ανεργία και η αεργία των νέων έχουν δυνητικά καταστροφικές συνέπειες, ιδίως αν είναι παρατεταμένες, καθώς οι νέοι μπορεί να αποκοπούν όχι μόνο από την αγορά εργασίας, αλλά και από την ευρύτερη κοινωνία.
- Μόνο 63 % των γυναικών παραγωγικής ηλικίας έχουν αμειβόμενη εργασία, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες είναι 76 %.

- Η δημογραφική γήρανση επιταχύνεται. Καθώς η γενιά της μεταπολεμικής δημογραφικής έκρηξης συνταξιοδοτείται, ο ενεργός πληθυσμός της ΕΕ αρχίζει να συρρικνώνεται. Ο αριθμός των ατόμων άνω των 60 ετών αυξάνεται σήμερα με διπλάσιο ρυθμό σε σχέση με πριν από το 2007. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό, αν συνυπολογιστεί ότι στην Ευρώπη απασχολείται μόνο το 46 % των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών), ενώ στις ΗΠΑ και την Ιαπωνία το αντίστοιχο ποσοστό υπερβαίνει το 62 %.

Συνολικά, η εμφάνιση νέων αναγκών και η εντεινόμενη διαφοροποίηση των υφιστάμενων έχουν δημιουργήσει πιο ευρείες και σύνθετες απαιτήσεις από τους πολίτες. Παράλληλα, οι δυσκολίες που γεννούν οι αυξανόμενοι δημοσιονομικοί περιορισμοί, σε συνδυασμό με την πρόκληση της ικανοποίησης διαφοροποιημένων αναγκών με την παροχή υπηρεσιών καλής ποιότητας, έχουν δυσχεράνει το έργο του δημόσιου τομέα για την ικανοποίηση αυτής της ζήτησης χωρίς άλλη συνδρομή, κάτι που παραδοσιακά επιτύχανε, σε ένα πρότυπο πρόνοιας με κυρίαρχη την κρατική παρέμβαση.

Ορισμένες από τις μεταρρυθμίσεις που καθιερώθηκαν σε εθνικό επίπεδο από την αρχή της τρέχουσας οικονομικής κρίσης συνέβαλαν σε μια αυξανόμενη ανισορροπία ανάμεσα στη ζήτηση και την προσφορά υπηρεσιών γενικού συμφέροντος, ειδικά στους καίριους τομείς της υγείας, των κοινωνικών υπηρεσιών και της εκπαίδευσης.

Νέοι φορείς, νέες συμπεριφορές

Οι βαθιές αλλαγές στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον συνέβαλαν στην αμφισβήτηση κατά τα τελευταία χρόνια πολλών

καθιερωμένων απόψεων και αξιών. Πολύς πλούτος δημιουργήθηκε, όμως ταυτόχρονα οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες οξύνθηκαν σημαντικά σε πολλές χώρες. Υπάρχει μια ευρέως διαδεδομένη αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η «ανοδική κοινωνική κινητικότητα» έχει μειωθεί, και μεγάλα τμήματα της κοινωνίας έχουν βιώσει επιδείνωση της ποιότητας ζωής τους και απώλειες ως προς την κοινωνική συνοχή. Καθώς οι άνθρωποι υφίστανται τις επιπτώσεις οικονομικών μετασχηματισμών τους οποίους δεν μπορούν να ελέγξουν ή να κατευθύνουν, πολλοί αισθάνονται αδύναμοι και αποκλεισμένοι.

Οι αντιδράσεις των ανθρώπων σε αυτή την κατάσταση εμφανίζουν ολοένα και μεγαλύτερη πόλωση και διχάζονται ανάμεσα, από τη μία πλευρά, στην ενίσχυση της απομόνωσης και του ατομικισμού, και, από την άλλη, στην προθυμία για συμμετοχή και αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων. Σε όλο και μεγαλύτερη έκταση, πάντως, η προσπάθεια οργάνωσης μιας απάντησης στις τρέχουσες προκλήσεις λαμβάνει χώρα επίσης **εκτός των παραδοσιακών δομών** των πολιτικών κομμάτων ή των συνδικαλιστικών οργανώσεων, διερευνώντας λιγότερο ιεραρχικές και περισσότερο συμμετοχικές μορφές. Οι ίδιες τάσεις μπορούν να εντοπιστούν μεταξύ των νεότερων γενεών, οι οποίες διχάζονται ανάμεσα

στον πειρασμό της απόσυρσης από την κοινωνική συμμετοχή και την επιθυμία για μια πιο ανοικτή, ενεργό και υπεύθυνη κοινωνία, που θα είναι επιπλέον λιγότερο συγκεντρωτική και λιγότερο εξαρτημένη από τα παραδοσιακά οργανωτικά σχήματα. Ειδικότερα, πολλοί από τους σημερινούς εικοσάχρονους και τριαντάχρονους εμφανίζονται να ατενίζουν το μέλλον με νέες προτεραιότητες και νέες αξίες. Το πολιτισμικό κλίμα μέσα στο οποίο ζει αυτό το τμήμα της ευρωπαϊκής κοινωνίας ευνοεί την αμφισβήτηση του διαχωρισμού της ατομικής ηθικής από την κοινωνική τάξη, που συνόδευσε και τροφοδότησε την οικονομική μεγέθυνση των τελευταίων δεκαετιών. Φαίνεται να εμπεδώνεται μια νέα ευαισθησία και μέριμνα για κοινωνικά ζητήματα, και να αποτυπώνεται όλο και πιο ευδιάκριτα στις συμπεριφορές των ανθρώπων.

Το πεδίο είναι λοιπόν ανοικτό για νέες σκέψεις και ερμηνείες. Η συνεχιζόμενη κρίση επιτάχυνε την ανάγκη επανεξέτασης των ρόλων της αγοράς, του Κράτους, του «τρίτου τομέα» και του ατόμου. Η κρίση συνέβαλε επίσης στον προσδιορισμό κάποιων από τις αξίες και τις κατευθύνσεις προς τις οποίες οφείλουμε να κινηθούμε. Σε μια εποχή εντεινόμενου παγκόσμιου ανταγωνισμού, μεγάλων δημογραφικών αλλαγών και δημοσιονομικών περιορισμών, απαιτούνται νέες μορφές οργάνωσης και συνεργασίας ανάμεσα σε δημόσιο τομέα, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ιδιωτικές επιχειρήσεις και πολίτες. Αυτά θα μπορούσαν να ανασυστήσουν ένα κοινό έδαφος για κοινωνικές συμπεριφορές ολοένα και πιο ποικιλόμορφες, και να συμβάλουν στη σύγκλισή τους με άξονα ένα αίσθημα κοινής ευθύνης για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

Υπάρχουν ενθαρρυντικές ενδείξεις ότι κινούμαστε προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς γινόμαστε μάρτυρες μιας ορμητικής αύξησης της ανταπόκρισης από μεμονωμένα άτομα και ομάδες, με οργάνωση ουσιαστών διαφορετική από εκείνη τόσο των ιδιωτικών επιχειρήσεων όσο και των δημόσιων φορέων. Αυτό το φαινόμενο εντάσσεται σε μια ενισχυόμενη τάση **συνυπολογισμού των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής δραστηριότητας** – μια τάση η οποία διατρέχει όλους τους τομείς.

Αυτή η εντεινόμενη έμφαση σε κοινωνικά ζητήματα πηγάζει τόσο από την αύξηση των υφιστάμενων φορέων και δραστηριοτήτων, όσο και από τη δημιουργία εντελώς νέων τύπων οργανισμών και συμπεριφορών. Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις βασικές τάσεις:

- υιοθέτηση κοινωνικά υπεύθυνης συμπεριφοράς από μεμονωμένα άτομα·
- απευθείας και εκ των κάτω παροχή υπηρεσιών γενικού συμφέροντος από ομάδες πολιτών·
- αυξανόμενη μέριμνα, σε όλους τους τομείς, για τον κοινωνικό αντίκτυπο των οικονομικών και χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων (περιλαμβανομένης της εντεινόμενης έμφασης στην κοινωνική καινοτομία).

Ο παρών οδηγός εστιάζει στην ανάπτυξη των ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων, καθώς έχουν αναζωογονήσει τους παραδοσιακούς οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας και συντελέσει στην άνοδο καινοτόμων οργανισμών. Αυτές οι εκ των κάτω πρωτοβουλίες αποτελούν συγκεκριμένες εκφράσεις ενός αυξημένου αισθήματος ευθύνης εκ μέρους των πολιτών, και εμφανίζονται ως «ενδογενής απάντηση» της κοινωνίας στις ανεπάρκειες της αγοράς και τα μειονεκτήματα των δημόσιων πολιτικών.

Όλοι οι εν λόγω οργανισμοί βασίζονται σε κίνητρα, συμπεριφορές και αρχές (όπως η αλληλεγγύη, η αμοιβαιότητα και η άμεση συμμετοχή στη διοίκηση, η αναζήτηση δικαιοσύνης και ισότητας, η λογοδοσία όσον αφορά την επίτευξη κοινωνικού αντικτύπου), οι οποίες εμφανίζονται ιδιαίτερα κατάλληλες για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονται με την **υπεύθυνη διαχείριση συλλογικών περιουσιακών στοιχείων**, όπου το δικαίωμα της ιδιοκτησίας πρέπει να σταθμίζεται μαζί με το καθήκον της διαφύλαξής τους για τις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές.

Επιπλέον, αυτοί οι οργανισμοί προσδίδουν αυξημένη αξιοπιστία στην ιδέα ότι η

οικονομική ανάπτυξη δεν εκπηγάζει μόνο από τις ενέργειες μεμονωμένων ατόμων που προσβλέπουν σε ιδιωτικά οφέλη. Αντιθέτως, μπορεί επίσης να προέρχεται από τη συλλογική δράση κοινοτήτων που δραστηριοποιούνται στην παραγωγή δημόσιων αγαθών, καθώς και από καινοτόμους συνδυασμούς ιδιωτικών επενδύσεων και συλλογικής δράσης. Δεν είναι τυχαίο ότι (όπως θα δούμε σε παρακάτω κεφάλαια), οι κοινωνικές, κοινοτικές και συνεταιριστικές επιχειρήσεις μπόρεσαν να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους και να πολλαπλασιαστούν, παρότι η οικονομική κρίση οδήγησε πολλές παραδοσιακές εταιρείες σε μείωση των θέσεων εργασίας ή σε περιορισμό των δραστηριοτήτων τους.

Αυξανόμενη μέριμνα για τις κοινωνικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους επιδεικνύουν και πολλές ιδιωτικές εταιρείες, οι οποίες είναι όλο και πιο ανοικτές στη συνεργασία με ποικίλα ενδιαφερόμενα μέρη. Αυτή η προθυμία, που συμπίπτει με μια αναγνώριση της σημασίας του **κοινωνικού κεφαλαίου** και της **φήμης** στο πλαίσιο των επιχειρηματικών διεργασιών, επίσης οδήγησε εταιρείες στο να ασπαστούν ευρύτερους και πιο περίπλοκους στόχους, σε κάποιες περιπτώσεις συμπεριλαμβάνοντας την κοινωνική διάσταση στην αποστολή τους. Τα παραδοσιακά επιχειρηματικά πρότυπα μεταβάλλονται, καθώς οι επιχειρήσεις πρέπει να λειτουργούν στο πλαίσιο ενός συστήματος σχέσεων, στις οποίες η οικονομική διάσταση δεν είναι η μόνη που έχει σημασία. Αντιθέτως, πρέπει να εμπεριστατώνεται με άλλες αξίες, τις οποίες μοιράζεται η υπόλοιπη κοινωνία. Αυτό είναι ίσως το κλειδί για την επίτευξη καινοτομίας και διατήρησης ανάπτυξης.

Πλαίσιο 4: Τι σημαίνει «κοινή αξία»;

Η έννοια της κοινής αξίας μπορεί να οριστεί ως πολιτικές και πρακτικές λειτουργίες οι οποίες ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα μιας επιχείρησης, ενώ συγχρόνως αναβαθμίζουν τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στις κοινότητες όπου δραστηριοποιείται. Η δημιουργία κοινής αξίας εστιάζει στον προσδιορισμό και την επέκταση των διασυνδέσεων ανάμεσα στην κοινωνική και την οικονομική πρόοδο.

Η έννοια σπηρίζεται στο συλλογισμό ότι τόσο η οικονομική όσο και η κοινωνική πρόοδος πρέπει να επιδιωχθούν βάσει των αρχών που διέπουν την αξία. Η αξία ορίζεται ως το όφελος σε σχέση με το κόστος, και όχι απλώς ως όφελος. Η δημιουργία αξίας αποτελεί μια ιδέα που εδώ και πολύ καιρό αναγνωρίζεται από τις επιχειρήσεις, όπου το κέρδος ισούται με τα έσοδα που προέρχονται από τους πελάτες μείον τις δαπάνες που καταβλήθηκαν. Εντούτοις, οι επιχειρήσεις σπανίως προσέγγισαν τα κοινωνικά προβλήματα υπό το πρίσμα της αξίας, αλλά τα αντιμετώπιζαν σαν περιφερειακά ζητήματα. Αυτό συσκότισε τη διασύνδεση οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων.

Πηγή: Από Michael E. Porter και Mark R. Kramer, Creating Shared Value, Harvard Business Review, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2011

Πολλές πτυχές μιας οικονομίας βασιζόμενης στη γνώση, οι οποίες αναφέρονται στη στρατηγική της Λισαβώνας, όπως η ανάπτυξη κοινών και ανοικτών μορφών γνώσης (π.χ. πρότυπα ανοικτής πηγής στη βιομηχανία λογισμικού ή ακόμη και νέες ανοικτές έννοιες για δημιουργία υλισμικού), καταδεικνύουν πώς ένα μίγμα διαφορετικών μηχανισμών συντονισμού, αξιών και κινήτρων, τα οποία ενσωματώνουν μια κοινωνική διάσταση, μπορεί να προσφέρει εξαιρετικά ισχυρή ώθηση προς ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης. Και, σε έναν αυξανόμενο αριθμό πεδίων, οι επιχειρηματικές μορφές που χαρακτηρίζουν την κοινωνική οικονομία είναι, σε σύγκριση με τις παραδοσιακές εταιρείες, ενδεχομένως καλύτερα συντονισμένες με τη σημερινή οργάνωση της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς ενσαρκώνουν το πρότυπο των μικρών και εξειδικευμένων εταιρειών που λειτουργούν στο πλαίσιο

ενός δικτυωμένου συστήματος παραγωγής, το οποίο είναι πιο ικανό στη δημιουργία ανοικτών διαδικασιών καινοτομίας.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν θα αναλύσουμε διεξοδικά την ανάπτυξη αυτών των νέων οικονομικών φορέων, αρχίζοντας με έναν ορισμό αυτού που πάντα αποτελούσε τον πυρήνα της ευρωπαϊκής κοινωνικής οικονομίας, και στη συνέχεια αναλύοντας ορισμένες από τις πιο συναφείς και καινοτόμες τάσεις που έχουν επεκτείνει το βεληνεκές και ενισχύσει τον αντίκτυπό του. Ο συμπληρωματικός ρόλος αυτών των πρωτοβουλιών προς τους δημόσιους και τους κερδοσκοπικούς φορείς υπήρξε κατά τις τελευταίες δεκαετίες η πλέον μεγάλωση καινοτομία όσον αφορά την εναρμόνιση δικαιοσύνης και αποδοτικότητας, καθ' οδόν προς ένα νέο ευρωπαϊκό και κοινωνικό πρότυπο.

Η κοινωνική οικονομία στην ευρωπαϊκή παράδοση

Το πλαίσιο του ζητήματος

Η κοινωνική οικονομία μόλις πρόσφατα αναγνωρίστηκε ως διακριτό σύνολο οικονομικών φορέων. Εντούτοις, οι οργανισμοί που ανήκουν στην κοινωνική οικονομία αποτελούν εδώ και πολύ καιρό σημαντικό συστατικό της ευρωπαϊκής κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ιστορίας. Ο όρος «κοινωνική οικονομία» εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γαλλία στο πρώτο τρίτο του 19^{ου} αιώνα και, με την πάροδο των αιώνων, η χρησιμότητά του υπερέβη κατά πολύ τα γαλλικά σύνορα, βρίσκοντας μεγάλη απήχηση σε ολόκληρη την Ευρώπη. Πράγματι, εδώ και σχεδόν δύο αιώνες, οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας είναι σημαντικοί παράγοντες στο ευρύτερο πλαίσιο της διαδικασίας κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Το κοινό στοιχείο των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας, που τους διαχωρίζει από τις συμβατικές επιχειρήσεις, είναι ο γενικός στόχος των δραστηριοτήτων τους, ο οποίος δεν εξαντλείται στην επιδίωξη του κέρδους και τη διανομή του στους μετόχους. Στην πραγματικότητα, στους κυριότερους σκοπούς που επιδιώκουν οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας συγκαταλέγονται τόσο η **παροχή αγαθών και υπηρεσιών** (περιλαμβανομένων των ευκαιριών απασχόλησης) **στα μέλη ή την κοινότητά τους** όσο και η **επιδίωξη στόχων γενικού συμφέροντος** (δηλαδή δραστηριοτήτων που ωφελούν την ευρύτερη κοινωνία, όπως η παροχή υπηρεσιών γενικού συμφέροντος).

Πλαίσιο 5: Τι είναι οι Υπηρεσίες Γενικού Συμφέροντος;

Οι υπηρεσίες γενικού συμφέροντος καλύπτουν ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων με ισχυρό αντίκτυπο στην ευημερία και την ποιότητα ζωής του συνόλου της κοινωνίας. Περιλαμβάνουν από βασικές υποδομές (ενέργεια και ύδρευση, μεταφορές, ταχυδρομικές υπηρεσίες, διαχείριση απορριμμάτων) και νευραλγικούς τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση, μέχρι την περίθαλψη και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες γενικού συμφέροντος διαδραματίζουν ρόλο ζωτικής σημασίας, συμβάλλοντας σε μια διατηρήσιμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, από την άποψη της ικανοποίησης βασικών αναγκών, της κοινωνικής ένταξης, της οικονομικής μεγέθυνσης, και της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι υπηρεσίες γενικού συμφέροντος θεωρούνται ως ένας από τους πυλώνες του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου, και θεμελιώδες συστατικό της ιδιότητας του ευρωπαίου πολίτη. Μάλιστα, η παροχή τους αποτελεί προϋπόθεση για την απόλαυση θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Περισσότερες πληροφορίες:
ec.europa.eu/services_general_interest

Άλλο κοινό χαρακτηριστικό πολλών οργανισμών κοινωνικής οικονομίας είναι το **ιδιοκτησιακό καθεστώς** τους, καθώς τα δικαιώματα ιδιοκτησίας δεν αναγνωρίζονται σε επενδυτές αλλά σε ενδιαφερόμενα μέρη, στον οποίων την εμπλοκή και τη συμμετοχή δίνεται ιδιαίτερη έμφαση. Σε αυτά μπορεί να συγκαταλέγονται εργαζόμενοι, πελάτες, ακόμη και εθελοντές, καθώς πολλοί οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας χαρακτηρίζονται από σημαντική συμμετοχή εθελοντών, οι οποίοι συχνά διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο, ειδικά στη φάση εκκίνησης του οργανισμού.

Δεδομένων αυτών των χαρακτηριστικών, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας τείνουν να ιεραρχούν τον άνθρωπο και την εργασία πάνω από τα κεφάλαια, όσον αφορά τη διανομή των εσόδων. Αυτό σημαίνει, παραδείγματος χάριν, ότι οι εν λόγω οργανισμοί θα προκρίνουν τη διατήρηση της απασχόλησης και την ποιότητα των υπηρεσιών προς τα μέλη και τους πελάτες τους, ακόμη και αν αυτό συνεπάγεται τη μείωση του περιθωρίου κέρδους τους. Οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας χαρακτηρίζονται επίσης γενικά από **δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων**, στο πλαίσιο των οποίων οι κρίσιμες αποφάσεις που τους αφορούν λαμβάνονται με ψηφοφορία του συνόλου των μελών τους.

Αυτά τα κοινά χαρακτηριστικά μπορούν να εντοπιστούν σε διαφορετικούς τύπους οργανισμών κοινωνικής οικονομίας και σε διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες.

Οι παραδοσιακοί φορείς της κοινωνικής οικονομίας

Ιστορικά, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας ταξινομούνται σε τέσσερις κύριες κατηγορίες:

συνεταιριστικές επιχειρήσεις, αλληλασφαλιστικές εταιρείες, ιδρύματα και ενώσεις, με νομικές μορφές που μπορεί να ποικίλλουν σημαντικά από χώρα σε χώρα.

Συνεταιριστικές επιχειρήσεις

Ο συνεταιρισμός είναι μια «αυτόνομη ένωση προσώπων, τα οποία συνεταιρίζονται οικειοθελώς, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις κοινές τους οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες και επιδιώξεις, μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης» (Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση – ICA, 1995). Αυτός ο ορισμός υιοθετήθηκε και από τη σύσταση 193/2002 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ).

Οι συνεταιρισμοί αποτελούν συχνά μια αποτελεσματική μέθοδο υπέρβασης οικονομικών και κοινωνικών δυσχερειών. Ιστορικά, οι συνεταιρισμοί μπόρεσαν να ενισχύσουν την ικανότητα μειονεκτούντων ομάδων ανθρώπων να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους, εγγυώμενοι την αυτοβοήθεια έξω από το πλαίσιο της οικογένειας, σε ό,τι αφορά την πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες. Σε αντίθεση με τις κεφαλαιουχικές εταιρείες, όπου τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ανήκουν στους επενδυτές, στους συνεταιρισμούς τα δικαιώματα ιδιοκτησίας διατίθενται σε άλλες ομάδες παραγόντων (καταναλωτές, εργαζόμενους, παραγωγούς, αγρότες κτλ.). Τόσο στις βιομηχανικές όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι συνεταιρισμοί εξακολουθούν να συνεισφέρουν στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, να στηρίζουν την αύξηση της απασχόλησης και να συντηρούν μια ισορροπημένη κατανομή του πλούτου.

Πλαίσιο 6: Στις ρίζες του συνεταιριστικού κινήματος: η Rochdale Pioneers

Το συνεταιριστικό κίνημα έχει τις ρίζες του σε μια κλωστοϋφαντουργική πόλη του Λάνκασαϊρ, το Ρόττοντεϊλ, όπου το 1844 οι σκληρές συνθήκες διαβίωσης και η ανεπαρκής προστασία των καταναλωτών έδωσαν σε 28 εργαζόμενους το ερέθισμα για να διαμορφώσουν μια νέα προσέγγιση αναφορικά με την προμήθεια τροφίμων και άλλων αγαθών (καθώς και κοινωνικών και εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων) στους απλούς εργαζόμενους: μια συνεταιριστική εταιρεία λιανεμπορίου, με τη επωνυμία «Rochdale Equitable Pioneers Society (Δίκαιη Εταιρεία των Πρωτοπόρων του Ρόττοντεϊλ)». Οι σκαπανείς του Ρόττοντεϊλ άνοιξαν λοιπόν κατάστημα στην οδό Τόουντ Λέιν, όπου πωλούσαν υγιεινά τρόφιμα σε λογικές τιμές. Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο, η επιχείρηση υπηρετούσε τα μέλη της, τα οποία ήταν συγχρόνως ιδιοκτήτες, επιχειρηματίες και πελάτες. Μέρος των κερδών επέστρεφε στα μέλη, σε αναλογία με τις αγορές τους. Όλα τα μέλη είχαν τα ίδια δικαιώματα ψήφου, ανεξάρτητα από τον αριθμό των μεριδίων που κατείχε το καθένα. Με τις αποφάσεις και τις πρακτικές της Pioneers διαμορφώθηκαν οι Συνεταιριστικές Αρχές του Ρόττοντεϊλ. Σε αυτές περιλαμβάνονταν η εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή, η δημοκρατική διοίκηση (ένα άτομο, μία ψήφος), η καταβολή περιορισμένου τόκου επί του κεφαλαίου, η διανομή πλεονάσματος κατ' αναλογία των αγορών των μελών (το μέρισμα), και η παροχή εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων για μέλη και εργαζόμενους. Η καταναλωτική συνεταιριστική παράδοση έχει συνδεθεί εδώ και καιρό με τους πρωτοπόρους του Ρόττοντεϊλ. Τελικά, οι αρχές του Ρόττοντεϊλ υιοθετήθηκαν από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση (ICA), για τον ορισμό των κύριων χαρακτηριστικών όλων των συνεταιρισμών.

Πηγή: Holyoake, *The history of the Rochdale Pioneers*, Collana di Studi Cooperativi, Edizioni de «La Rivista della Cooperazione», Ρώμη 1995

Αλληλασφαλιστικοί οργανισμοί

Η αλληλασφαλιστική εταιρεία ή εταιρεία αλληλοβοήθειας μπορεί να οριστεί ως η ένωση που προσφέρει ασφαλιστικές υπηρεσίες προς όφελος των μελών της. Οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες βασίζονται σε αμοιβαίες συμβάσεις και προϋποθέτουν ότι τα μέλη λαμβάνουν παροχές ως απόρροια της συμμετοχής τους.

Οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες αρχικά δημιουργήθηκαν προκειμένου να εξασφαλίσουν τους εργαζόμενους απέναντι στο ενδεχόμενο ανικανότητας για εργασία, ασθένειας και γηρατειών, και υπήρξαν διαδεδομένες μέχρι

το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Με το θεσμό των συστημάτων υποχρεωτικής ασφάλισης, σε ορισμένες χώρες (π.χ. Γαλλία και Γερμανία) οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες περιλήφθηκαν στα συστήματα δημόσιας ασφάλισης, ενώ σε άλλες (π.χ. Ιταλία) τέθηκαν στο περιθώριο. Νέες μορφές αλληλασφαλιστικών εταιρειών αρχίζουν να αναπτύσσονται σε χώρες όπου τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης και καλύπτουν μόνο μικρό μέρος του πληθυσμού. Τα τελευταία χρόνια, γίνονται επίσης μάρτυρες μιας επανάκαμψης των αλληλασφαλιστικών εταιρειών σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ως μορφή ασφάλισης για υφιστάμενους και μελλοντικούς κινδύνους, η οποία λειτουργεί

συμπληρωματικά στο δίκτυ ασφαλείας που παρέχουν οι δημόσιοι θεσμοί.

Οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες μπορούν να συσταθούν για να καλύψουν ευρύ φάσμα

κινδύνων, περιλαμβανομένης της ασθένειας (κόστη θεραπείας, φαρμάκων και νοσηλείας), του θανάτου (υλική υποστήριξη για την οικογένεια του εκλιπόντος), της κηδείας, και κακής συγκομιδής ή απόδοσης.

Πλαίσιο 7: Ο τομέας των αλληλασφαλιστικών εταιρειών στη Ρουμανία

Στη Ρουμανία, η πλειονότητα των ενώσεων αλληλοβοήθειας είναι ενώσεις αλληλοβοήθειας εργαζομένων (Case de Ajutor Reciproc ale Salariatilor-CARS) και ενώσεις αλληλοβοήθειας συνταξιούχων (Case de Ajutor Reciproc ale Pensionarilor – CARP). Κάθε τύπος ένωσης αλληλοβοήθειας διέπεται από τη δική της νομοθεσία.

Η ιδιαίτερη οργάνωση των ενώσεων αλληλοβοήθειας, που βασίζεται στη σχέση των μελών τους (εργαζόμενοι/συνταξιούχοι) με τον κόσμο της εργασίας, έλκει την καταγωγή της από την κομμουνιστική περίοδο, όταν οι ενώσεις αλληλοβοήθειας δημιουργήθηκαν και ενσωματώθηκαν στο σχεδιασμό του συστήματος πρόνοιας. Αρχικά, οι εταιρείες αλληλοβοήθειας συντονίζονταν από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Μετά την επανάσταση, οι ενώσεις αλληλοβοήθειας διατήρησαν αυτή τη δομή συμμετοχής. Ενώ πλέον δεν απολάμβαναν της στήριξης των συνδικάτων, οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες κατόρθωσαν να επιβιώσουν και να ευημερήσουν σε επίπεδο κοινότητας, καθώς ανταποκρίνονται στην εμφανή ανάγκη των ρουμάνων πολιτών να έχουν μια δομή υποστήριξης που να είναι σε θέση να τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους κοινωνικού αποκλεισμού.

Σύμφωνα με τα αρχεία της εθνικής στατιστικής υπηρεσίας, το 2010 καταγράφονται 887 αλληλασφαλιστικοί οργανισμοί με 17 268 εργαζόμενους. Μια ματιά στα δεδομένα αποκαλύπτει τη μεγάλη απήχηση των αλληλασφαλιστικών οργανισμών στους ρουμάνους πολίτες: CARS και CARP συγκεντρώνουν αθροιστικά πάνω από 5 εκατομμύρια μέλη.

Πηγή: Περιπτωσιολογική μελέτη που εκπόνησε η Mihaela Lambriu στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος Prometheus.

Ενώσεις

Η ένωση είναι μια ομάδα ανθρώπων που συμπράττουν για κάποιο συγκεκριμένο σκοπό (πολιτιστικής, ψυχαγωγικής, κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως) και δημιουργούν μια μόνιμη οργάνωση για την επίτευξή του. Οι ενώσεις μπορούν να είναι τυπικές, με κανόνες, καταστατικό και προϋποθέσεις συμμετοχής,

ή άτυπες συσσωματώσεις χωρίς καθορισμένη δομή.

Οι ενώσεις είναι πιθανόν η παλαιότερη μορφή οργανισμού κοινωνικής οικονομίας: άρχισαν να εμφανίζονται στην Ευρώπη με την εμφάνιση της δημοκρατίας, και σε πολλές χώρες συνεισέφεραν, με το έργο και τις προσπάθειες ευαισθητοποίησης που

κατέβαλαν, στη γέννηση του συστήματος πρόνοιας ή στη σημαντική βελτίωση της κάλυψής του. Περιλαμβάνουν τόσο οργανώσεις υπεράσπισης ανθρώπων και ομάδων, όσο και μορφές ελεύθερης ένωσης ατόμων με γνώμονα κάποιο κοινό συμφέρον. Κάποιες από αυτές εξελίσσονται σε επιχειρήσεις αφιερωμένες στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, χωρίς το κέρδος να είναι ο θεμελιώδης σκοπός τους. Οι ενώσεις μπορούν να

είναι οργανισμοί είτε γενικού συμφέροντος (όπου η κατηγορία των δικαιούχων διαφέρει από εκείνη των υπευθύνων) είτε αμοιβαίου συμφέροντος (όπου η αλληλεγγύη στο εσωτερικό μιας κατηγορίας είναι αποφασιστικής σημασίας). Οι οργανισμοί αυτοί διαθέτουν ευρύ φάσμα ονομασιών ανάλογα με το εθνικό πλαίσιο, όπως: ενώσεις, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, εθελοντικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.ο.κ.

Πλαίσιο 8: Μια περίπτωση από την Πολωνία: η ένωση EKON

Η EKON Association ιδρύθηκε το 2003, προκειμένου να βοηθήσει τους ανθρώπους που απειλούνταν με κοινωνικό αποκλεισμό, ιδίως ανθρώπους με προβλήματα ψυχικής υγείας. Η EKON ωφελήθηκε από μια τροποποίηση του νόμου για την επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη, η οποία έδινε σε επιχειρήσεις το δικαίωμα να λαμβάνουν επιδοτήσεις για την απασχόληση και την αμοιβή ατόμων με αναπηρία. Η EKON συνέλαβε την ιδέα της οικο-εργασίας, με στόχο τη δημιουργία πράσινων χώρων εργασίας για άτομα με αναπηρία. Η επιχείρηση δραστηριοποιείται κυρίως στη συσκευασία, τη διαχείριση απορριμμάτων, την απασχόληση εργατικού δυναμικού και την τοποθέτηση εργαζομένων, την ψυχολογική και επαγγελματική περίθαλψη, και τις υπηρεσίες κατάρτισης και εκπαίδευσης.

Η υλοποίηση του πρώτου πιλοτικού προγράμματος της EKON έγινε εφικτή χάρη σε επιδότηση του περιφερειακού ταμείου προστασίας του περιβάλλοντος και διαχείρισης των υδάτων στη Βαρσοβία. Το πρόγραμμα ξεκίνησε απασχολώντας 56 άτομα με αναπηρία, και ο αριθμός αυτός αυξήθηκε με την πάροδο των ετών. Το 2008 απασχολούνταν 879 άτομα, από τα οποία 469 με νοητική αναπηρία.

Η EKON αναλαμβάνει την αποκομιδή των απορριμμάτων από πολλά συγκροτήματα κατοικιών και δήμους, καθώς και πάνω από 31 % των απορριμμάτων των υλικών συσκευασιών που ανακυκλώνονται στη Βαρσοβία. Αυτές οι δραστηριότητες προσθέτουν αξία με δύο τρόπους: (1) ενισχύουν την ευαισθητοποίηση των κατοίκων της Βαρσοβίας για το περιβάλλον και (2) προσφέρουν στην τοπική κοινότητα τη δυνατότητα να αλλάξει την προσέγγισή της προς τα άτομα με αναπηρία και ειδικότερα τους ψυχικά ασθενείς, οι οποίοι κάτω από άλλες συνθήκες φέρουν ένα κοινωνικό στίγμα. Επιπλέον, οι εν λόγω δραστηριότητες επιτυγχάνουν εξοικονόμηση δαπανών αναφορικά με την αποκομιδή και την αποθήκευση απορριμμάτων, αλλά και ελαττώνουν το κόστος της περιορισμένης νοσηλείας των ψυχικά ασθενών ατόμων που απασχολούνται σε αυτές.

Πηγή: Περιπτώσιολογική μελέτη που εκπόνησε η Małgorzata Oldak έπειτα από πρόσκληση προς νέους ερευνητές και επαγγελματίες, που προώθησαν από κοινού το ερευνητικό ίδρυμα Euricse και το ευρωπαϊκό ερευνητικό δίκτυο EMES.

Ιδρύματα και λοιποί οργανισμοί

Τα ιδρύματα είναι νομικές οντότητες που συστήνονται για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών, προς όφελος συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων ή της ευρύτερης κοινότητας, μέσω της χρησιμοποίησης κληροδοτημάτων ή συστηματικών εκστρατειών για τη συγέντρωση κεφαλαίων. Αυτοί οι οργανισμοί είναι προσπλωμένοι κυρίως στην προώθηση κοινωνικών, θρησκευτικών, εκπαιδευτικών ή διάφορων γενικού συμφέροντος δραστηριοτήτων, όπως ορίζει η διαθήκη του κληροδότη. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα ιδρύματα μπορούν να προσλάβουν κάποια άλλη οργανωτική μορφή ανά χώρα (όπως τα φιλανθρωπικά ιδρύματα στο Ηνωμένο Βασίλειο ή ακόμη και θρησκευτικές οργανώσεις). Σε ολόκληρη την Ευρώπη, τα ιδρύματα

κατά κανόνα αναλαμβάνουν έναν από τους εξής δύο ρόλους: άλλοτε συμμετέχουν άμεσα στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών, όπως στο παράδειγμα του Πλαισίου 9, και άλλοτε προσφέρουν χρηματοδότηση σε συγκεκριμένες κατηγορίες ανθρώπων ή δραστηριοτήτων, περιλαμβανομένης της παραγωγής συγκεκριμένων υπηρεσιών. Τα τελευταία χρόνια, παρατηρούμε μια απότομη αύξηση των ιδρυμάτων που προκύπτουν χάρη στην πρωτοβουλία εύπορων ιδιωτών ή εταιρειών, και τα οποία συμμετέχουν στη στήριξη κοινωνικών έργων και οργανώσεων. Όπως εξελίσσονται τα πράγματα, τα ιδρύματα του δεύτερου τύπου διέρχονται διαδικασία μετασχηματισμού – πέρα από την κύρια δραστηριότητά τους, δηλαδή την προσφορά δωρεών, μετατρέπονται σε στρατηγικούς επενδυτές φιλανθρωπικού χαρακτήρα.

Πλαίσιο 9: Το Ίδρυμα Αλληλοβοήθειας Barka: Ενίσχυση περιθωριοποιημένων ατόμων μέσω της δημιουργίας αυτόνομων κοινοτήτων

Το Ίδρυμα Barka δημιουργήθηκε από τους Barbara και Tomasz Sadowski, ως απάντηση στα εντεινόμενα κοινωνικά προβλήματα της Πολωνίας κατά την περίοδο του μετασχηματισμού της, με βάση ένα εναλλακτικό σύστημα υποστήριξης για άστεγους, προσφέροντάς τους μια ευκαιρία προσωπικής εξέλιξης και κοινωνικής ανάπτυξης. Ιδρύθηκε το 1989 και ασχολήθηκε με την ένταξη πρώην φυλακισμένων, τροφίμων ιδρυμάτων ψυχικής υγείας και ορφανοτροφείων, αδέσγων, αλκοολικών και μακροχρόνια ανέργων σε αγροτικές κοινότητες, που χαρακτηρίζονταν από πρακτικές αμοιβαίας βοήθειας, συνεργασίας και ευθύνης. Τα αγροκτήματα επίσης επενδύουν στα χωριά όπου βρίσκονται, δημιουργώντας ευκαιρίες απασχόλησης για τους χωρικούς και ένα κλίμα συνεργασίας και σεβασμού ανάμεσα στους χωρικούς και τους πρώην άστεγους. Μέχρι σήμερα, το Ίδρυμα Barka έχει βοηθήσει στη δημιουργία και διατήρηση 40 νέων αγροκτημάτων, με το καθένα να στοχεύει στο να εξελιχθεί σε πλήρως αυτόνομη συνεταιρισμό.

Ο μακροπρόθεσμος στόχος του Barka είναι η δημιουργία ενός πλήρως ανεπτυγμένου οικοσυστήματος υποστήριξης για την ενσωμάτωση αποκλεισμένων ομάδων. Η οικονομική στήριξη από την πρωτοβουλία EQUAL του ΕΚΤ βοήθησε το Barka να αναβαθμίσει τις δραστηριότητές του, στις οποίες σήμερα συμμετέχουν πάνω από 5 000 άτομα. Εκτός των θεραπευτικών κοινοτήτων, το Barka έχει δημιουργήσει:

- Πάνω από 70 κέντρα κοινωνικής ένταξης, τα οποία βοηθούν μειονεκτούντα άτομα να γίνουν αυτοαπασχολούμενα, παρέχοντας κατάρτιση σε επαγγελματικές δεξιότητες όπως η ραπτική, η κηπουρική, η βιβλιοθεραπεία κτλ., και προσφέροντας συμβουλές για νομικά, οργανωτικά, εμπορικά και χρηματοοικονομικά ζητήματα.
- Περίπου 100 συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και σύμφωνα για την κοινωνική οικονομία, σε τοπικές κοινότητες σε ολόκληρη την Πολωνία. Οι συμπράξεις δεσμεύουν τις οργανώσεις και τις πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών, τις τοπικές αρχές και τους κοινωνικούς επιχειρηματίες, και τους δίνουν το ερέθισμα να αναπτύξουν τοπικές λύσεις για την καταπολέμηση της φτώχειας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας βάσει της προσέγγισης και των εργαλείων που ανέπτυξε το Barka με την πάροδο των ετών.

Το Barka αντιπροσωπεύει ένα ζωντανό εργαστήριο κοινωνικής καινοτομίας, διασυνδέοντας ένα περίπλοκο σύστημα πρωτοβουλιών κοινωνικής οικονομίας που επιλαμβάνονται των ποικίλων αναγκών των αποκλεισμένων ατόμων (κοινωνική επανένταξη, εργασία και στέγαση) και προωθούν την τοπική ανάπτυξη. Δραστηριοποιείται επίσης στις Κάτω Χώρες, την Ιρλανδία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο (με έμφαση στην επανασύνδεση μεταναστών που βρίσκονται παγιδευμένοι εκτός της χώρας τους με τις οικογένειες και τις κοινότητές τους στην Ανατολική Ευρώπη), και έχει εγκαινιάσει συνεργασία με αφρικανικές κοινότητες στην Κένυα και την Αιθιοπία, προκειμένου να μοιραστεί την εμπειρία του σε θέματα πρόληψης του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω της συνεργασίας και της ανάπτυξης κοινωνικών επιχειρήσεων.

Πέρα από αυτούς του τέσσερις διακριτούς τύπους οργανισμών, στην πραγματικότητα οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας προσλαμβάνουν συχνά μορφές που συνδυάζουν οργανωτικούς τύπους. Μπορούμε, παραδείγματος χάριν, να έχουμε εθελοντικές ενώσεις που ελέγχουν ένα ίδρυμα, ή ιδρύματα που ελέγχουν ενώσεις ή άλλους οργανισμούς. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας μπορεί ακόμη και να περιβληθούν επιχειρηματικές μορφές που κατά κανόνα προσιδιάζουν στον κερδοσκοπικό τομέα. Για παράδειγμα, κάποιοι γεωργικοί συνεταιρισμοί

έχουν συστήσει κεφαλαιουχικές εταιρείες (οι οποίες ελέγχονται από τον ίδιο το συνεταιρισμό), προκειμένου να επιδιώξουν αποτελεσματικότερα την εμπορική εκμετάλλευση των προϊόντων τους.

Επιπλέον, πέρα από τους τέσσερις «παραδοσιακούς» τύπους οργανισμών που περιγράφηκαν παραπάνω, τα τελευταία χρόνια αναδείχθηκαν νέες οργανωτικές μορφές, οι οποίες βασίζονται τόσο στην κοινωνική οικονομία όσο και σε άλλα πρότυπα, όπως περιγράφεται αναλυτικότερα στο τρίτο κεφάλαιο.

Ο ρόλος των συνεταιρισμών στην υπέρβαση της οικονομικής κρίσης και την προσέγγιση των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»

**Klaus Niederländer, Διευθυντής,
Cooperatives Europe**

«Η συνεχιζόμενη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση της Ευρώπης υπενθύμισε στους εθνικούς υπεύθυνους χάραξης πολιτικής τον κρίσιμο ρόλο της κοινωνικής οικονομίας εν γένει και των συνεταιριστικών επιχειρήσεων ειδικότερα ως εγγυητών σταθερότητας και

βιωσιμότητας για τις τοπικές και εθνικές οικονομίες. Στην Ευρώπη υπάρχουν πάνω από 160 000 συνεταιριστικές επιχειρήσεις, οι οποίες προσφέρουν στους ευρωπαίους πολίτες 5,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας (και ένα εκατομμύριο συνεταιρισμοί με πάνω από 100 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε ολόκληρο τον κόσμο – 20% περισσότερες από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις), γεγονός που καθιστά τους συνεταιρισμούς τη μεγαλύτερη οντότητα στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής κοινωνικής οικονομίας, με πάνω από 50% της συνολικής απασχόλησης.

Ίση αμοιβή για ίση εργασία, ισότιμη εκπροσώπηση των φύλων σε διευθυντικές θέσεις, προώθηση της ποικιλομορφίας, προγράμματα ένταξης για νέους και ηλικιωμένους πολίτες – όλα αυτά είναι μερικά παραδείγματα συνεταιριστικών πρωτοβουλιών. Η τοπική ενσωμάτωση των συνεταιρισμών και η επιδίωξη κοινωνικών σκοπών μέσω επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους καθιστούν σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη μιας βιώσιμης πολιτικής απασχόλησης. Η μακρόπνοη επιχειρηματική τους προσέγγιση, που

εστιάζει στις ανάγκες των μελών μέσω των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων τους και των δημοκρατικών δομών διακυβέρνησης, παρέχει τη βάση για την επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας.

Οι συνεταιρισμοί επικεντρώνονται στους ανθρώπους, οι οποίοι διατηρούν τον έλεγχο των χρηματικών κεφαλαίων, και έτσι τους καθιστούν περισσότερο ανθεκτικούς απέναντι στην κρίση.»

Bruno Roelants, Γενικός Γραμματέας, CECOP – CICOPA Europe

«Τα δεδομένα των ετών 2008-2011 δείχνουν ότι οι συνεταιρισμοί μπόρεσαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης να περιορίσουν το κλείσιμο επιχειρήσεων και τις απώλειες θέσεων εργασίας σε μεγαλύτερο βαθμό από τον μέσο εταιρικό όρο. Η συσσώρευση κεφαλαίου που χαρακτηρίζει τους συνεταιρισμούς

παρέχει περισσότερη χρηματοοικονομική σταθερότητα και περιορίσε την εξάρτησή τους από τις διακυμάνσεις της χρηματοπιστωτικής αγοράς. Επιπροσθέτως, η συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών αποδείχθηκε παράγοντας διατήρησης ή ακόμη και αύξησης των θέσεων εργασίας και του κύκλου εργασιών. Τα συνεταιριστικά δίκτυα συμβάλλουν στην αποτροπή της απώλειας θέσεων εργασίας και της διακοπής οικονομικών δραστηριοτήτων στις περιπτώσεις όπου οι

εργαζόμενοι επιχειρήσεων που κλείνουν αποφασίζουν την εξαγορά και τη μετατροπή τους σε συνεταιρισμό. Όταν οι ευάλωτοι πολίτες, σήμερα περισσότερο από ποτέ, χρειάζονται κοινωνικές υπηρεσίες για μια ζωή με αξιοπρέπεια, οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί τούς προσφέρουν ποιοτικές, προσβάσιμες και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες, ορισμένες φορές στις πιο απομακρυσμένες περιοχές.

Σήμερα, οι στόχοι που θέτει η στρατηγική «Ευρώπη 2020» για τη φτώχεια και την απασχόληση φαίνονται όλο και δυσκολότερο να επιτευχθούν. Καλούμε τα ευρωπαϊκά όργανα και τις εθνικές κυβερνήσεις να αναλύσουν σε βάθος για ποιο λόγο ορισμένες επιχειρήσεις είναι περισσότερο ανθεκτικές σε περιόδους κρίσης, και να ψηφίσουν κατάλληλα μέτρα πολιτικής βάσει αυτών των διδαγμάτων. Οι συνεταιρισμοί έχουν αποδείξει τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματά τους εδώ και δεκαετίες, και τα επέδειξαν και πάλι από το 2008 και μετά. Πιστεύουμε ότι η εμπειρία τους συνιστά πλούσια πηγή έμπνευσης για τις δημόσιες πολιτικές – όχι μόνο για τους συνεταιρισμούς, αλλά και για το σύνολο του επιχειρηματικού κόσμου. Χωρίς αποτελεσματικά μέτρα πολιτικής, η αντοχή των συνεταιρισμών δεν μπορεί να διαρκέσει για πάντα, και η γενικού συμφέροντος αποστολή τους θα διακυβευθεί, όπως και η ευημερία χιλιάδων πολιτών που στηρίζονται σε αυτούς.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Καινοτόμες τάσεις στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας: η ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων

Ορισμός της κοινωνικής επιχείρησης

Εν μέρει παράλληλα και εν μέρει εντός του κόσμου των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας, οι κοινωνικές επιχειρήσεις αναδείχθηκαν τα τελευταία χρόνια ως ένα νέο και πολύ σημαντικό φαινόμενο, όχι μόνο σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά και σε άλλες ηπείρους (όπως η Ασία, όπου ο Muhammad Yunus προώθησε την έννοια της «κοινωνικής επιχειρηματικότητας», και η Βόρεια Αμερική). Παρά την έλλειψη ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού για τον όρο, στην Ευρώπη η έννοια της κοινωνικής επιχείρησης χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για να προσδιορίσει έναν «διαφορετικό τρόπο» για το επιχειρείν, ο οποίος προκύπτει όταν οι επιχειρήσεις δημιουργούνται ειδικά για την **επιδώξη κοινωνικών σκοπών**. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δίνει στον όρο «κοινωνική επιχείρηση» το ακόλουθο περιεχόμενο: «ένας φορέας της κοινωνικής οικονομίας, του οποίου πρωταρχικός στόχος είναι όχι η δημιουργία κερδών για τους ιδιοκτήτες ή τους εταίρους της αλλά η ύπαρξη θετικού κοινωνικού αντικτύπου. Δραστηριοποιείται στην αγορά παρέχοντας αγαθά και υπηρεσίες με επιχειρηματικό και καινοτόμο τρόπο, και χρησιμοποιεί τα κέρδη κυρίως για κοινωνικούς σκοπούς. Υπόκειται

σε υπεύθυνη και διαφανή διαχείριση, ιδίως ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή εργαζομένων, καταναλωτών και παραγόντων που επηρεάζονται από τις εμπορικές της δραστηριότητες» (Social Business Initiative, Οκτώβριος 2011).

Η έννοια της κοινωνικής επιχείρησης αλληλοεπικαλύπτεται με τους παραδοσιακούς οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας και διατρέχει διάφορες νομικές μορφές, καθώς μια οντότητα που λειτουργεί ως κοινωνική επιχείρηση μπορεί να επιλέξει να καταχωρηθεί ως ένωση, συνεταιρισμός, φιλανθρωπικό ίδρυμα κτλ., ως ιδιωτική επιχείρηση, ή με μια από τις ειδικές μορφές που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο των εθνικών νομοθεσιών. Εκείνο που διακρίνει τις κοινωνικές επιχειρήσεις από τις παραδοσιακές ενώσεις ή τα φιλανθρωπικά ιδρύματα είναι ότι κερδίζουν σημαντικό ποσοστό του εισοδήματός τους μέσω **εμπορικών συναλλαγών**, αντί να εξαρτώνται από επιχορηγήσεις ή δωρεές. Αν και οι γνώμες ποικίλλουν ως προς το ιδανικό ορόσημο, αυτό που κάποιες φορές χρησιμοποιείται για την ιδιότητα της κοινωνικής επιχείρησης είναι τα κέρδη της να αποτελούν τουλάχιστον το 50 % του κύκλου εργασιών της. Σε κάθε περίπτωση, εκείνο που διακρίνει τις κοινωνικές από τις συμβατικές επιχειρήσεις είναι ο πρωταρχικός κοινωνικός σκοπός

τους. Ένδειξη αυτού του κοινωνικού σκοπού είναι, όπως θα δούμε, η επανεπένδυση του μεγαλύτερου μέρους των ενδεχόμενων κερδών ή η αξιοποίησή τους με άλλον τρόπο για την εκπλήρωση της κοινωνικής αποστολής της επιχείρησης.

Μια κοινωνική επιχείρηση δημιουργείται κατά κανόνα όταν ένας κοινωνικός επιχειρηματίας ή μια ιδρυτική ομάδα πολιτών που μοιράζονται έναν συγκεκριμένο και σαφώς καθορισμένο κοινωνικό σκοπό αποφασίζουν να τον επιδιώξουν μέσω ενός νέου οργανισμού με ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά: η δραστηριότητά του είναι γενικού συμφέροντος και διοικείται με επιχειρηματικό τρόπο, πασχίζοντας ακατάπαυστα να διατηρεί μια ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνική και την οικονομική διάσταση. Η καινοτομία που εισάγουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις έγκειται στην ικανότητά τους να κομίζουν μια επιχειρηματική και εμπορική διάσταση στην παροχή υπηρεσιών γενικού συμφέροντος και την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων. Αυτή η ικανότητα επιτρέπει στους εν λόγω οργανισμούς να δραστηριοποιούνται σε ένα χώρο, ο οποίος σε πολλές χώρες θεωρείτο ως αποκλειστικό πεδίο του δημόσιου τομέα. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν καταστήσει δυνατή την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών γενικού συμφέροντος με έναν τρόπο οικονομικά βιώσιμο και από πολλές απόψεις πιο αποτελεσματικό και αποδοτικό από ό,τι θα μπορούσε να κατορθώσει μόνος του ο δημόσιος τομέας.

Συγκρινόμενες με παραδοσιακούς οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να θεωρηθούν περισσότερο προσανατολισμένες στην ικανοποίηση

των αναγκών όχι μόνο των ιδιοκτητών ή των μελών τους, αλλά του συνόλου της κοινότητας (περιλαμβανομένων των αναγκών των πλέον ευπαθών τμημάτων της κοινωνίας), καθώς δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη διάσταση του **γενικού συμφέροντος** παρά σε καθαρά αλληλοβοηθητικούς σκοπούς. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις εργάζονται μόνο με τις φτωχές ή τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, αλλά ότι παρέχουν ποικίλες υπηρεσίες γενικού συμφέροντος, όπως υγειονομική περίθαλψη, παιδικά μέριμνα και εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

Ο έντονος χαρακτήρας κοινωνικής αποστολής αυτών των επιχειρήσεων συνεπάγεται ότι τα κέρδη που αποκομίζει μια κοινωνική επιχείρηση (ανεξάρτητα από τη νομική μορφή της, κερδοσκοπική ή μη κερδοσκοπική) **κατά κύριο λόγο επανεπενδύονται** στον οργανισμό και χρησιμοποιούνται για την εκπλήρωση της αποστολής του.

Ο περιορισμός στη διανομή κερδών και στοιχείων ενεργητικού [που συχνά αποκαλείται «κλείδωμα» (*asset lock*) και καθιερώνεται στο καταστατικό της εταιρείας ή επιτάσσεται από το νόμο], που χαρακτηρίζει τις κοινωνικές επιχειρήσεις σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, στοχεύει επίσης να διασφαλίσει ότι τα περιουσιακά στοιχεία θα παραμείνουν στον οργανισμό και θα συνεχίσουν να διατίθενται για τον σκοπό γενικού συμφέροντος που ο οργανισμός επιδιώκει. Μάλιστα, σε περίπτωση διάλυσης της επιχείρησης, τα περιουσιακά της στοιχεία κατά κανόνα μεταβιβάζονται σε άλλη κοινωνική επιχείρηση, πράγμα που εγγυάται ότι θα εξακολουθήσουν να υπηρετούν σκοπούς σχετικούς με την πρόνοια και την ανάπτυξη.

Ένα ιδιαίτερο γνώρισμα της ευρωπαϊκής παράδοσης των κοινωνικών επιχειρήσεων έγκειται στη δημιουργία, με την πάροδο του χρόνου, ειδικών θεσμικών ρυθμίσεων που αποβλέπουν στην επιδίωξη κοινωνικών σκοπών με σταθερό και διαρκή τρόπο. Οι εν λόγω θεσμικές ρυθμίσεις είναι ευθυγραμμισμένες με τη βαθιά ευρωπαϊκή παράδοση κοινωνικής οικονομίας και χαρακτηρίζονται από ισχυρή συλλογική και συμμετοχική διάσταση, καθώς και στενούς δεσμούς με τις οργανώσεις και τις πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών, ακόμη και όταν υιοθετούν οργανωτικές μορφές που δεν ανήκουν παραδοσιακά στην κοινωνική οικονομία.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις προκρίνουν οργανωτικές δομές που προάγουν τη συμμετοχή ενός φάσματος ενδιαφερόμενων μερών, περιλαμβανομένων εκείνων που εμπλέκονται άμεσα στις δραστηριότητες της επιχείρησης ως εργαζόμενοι, χρήστες ή εθελοντές. Ενώ

οι παραδοσιακοί οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας (π.χ. συνεταιρισμοί και ενώσεις) έχουν σε γενικές γραμμές συσταθεί ως οργανισμοί με έναν μόνο τύπο παραγόντων, πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις περικλείουν συνδυασμό διαφορετικών τύπων ενδιαφερόμενων μερών στο σύνολο των μελών τους ή στις δομές λήψης αποφάσεων.

Αυτό το χαρακτηριστικό, μολονότι σχεδιάστηκε για την προώθηση της συμμετοχής όλων των ενδιαφερόμενων πολιτών, δεν αναιρεί το ενδεχόμενο χαρισματούχων ηγέτες να διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην ίδρυση και την ανάπτυξη της επιχείρησης. Παράλληλα, όμως, η ύπαρξη μιας ποικιλόμορφης ομάδας, της οποίας τα μέλη είναι υπεύθυνα για την επιδίωξη του σκοπού γενικού συμφέροντος που έχει καθοριστεί από την κοινωνική επιχείρηση, εξασφαλίζει την επιβίωση της πρωτοβουλίας μετά το πέρας της εμπλοκής των ηγετών.

Πλαίσιο 10: Οι πολυμορφία των κοινωνικών επιχειρήσεων: τρία παραδείγματα

CIC (Community Interest Company – Εταιρεία Κοινοτικού Συμφέροντος) – Ηνωμένο Βασίλειο

Σύμφωνα με το εταιρικό δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου, οι εταιρείες κοινοτικού συμφέροντος (CIC) είναι εταιρείες περιορισμένης ευθύνης, οι οποίες μπορούν να εμπλακούν σε οποιαδήποτε νόμιμη εμπορική δραστηριότητα ή επένδυση, εφόσον είναι προς το συμφέρον της κοινότητάς τους. Οι CIC δημιουργούνται για την παροχή υπηρεσιών σε κοινοτικό επίπεδο, σε τομείς όπως η παροχή παιδικής μέριμνας, η κοινωνική στέγαση, οι κοινοτικές μεταφορές και η ψυχαγωγία. Το πλαίσιο που διέπει τις CIC προορίζεται πρωτίστως για παραγωγικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, μπορεί όμως και να καλύπτει τις ανάγκες μιας σειράς οργανισμών που προσφέρουν κάποια μορφή οφέλους για την κοινότητα, και ειδικότερα εκείνους που δεν έχουν είτε τη δυνατότητα είτε την επιθυμία να μετατραπούν σε φιланθρωπικά ιδρύματα. Περιορισμοί δεν υπάρχουν αναφορικά με το πεδίο της οικονομικής δραστηριότητας, αρκεί οι CIC να συγκεντρώνουν την απαιτούμενη βαθμολογία σε μια εξέταση κοινοτικού ενδιαφέροντος (λόγου χάρι, «*αν ένας μέσος άνθρωπος θα θεωρούσε ότι η CIC εκτελεί τις δραστηριότητές της προς όφελος της κοινότητας ή τμήματος της κοινότητας*», όπως ορίζεται στον κανονισμό για τις CIC του 2007), να συμμορφώνονται με το κλείδωμα των περιουσιακών στοιχείων, και να υποβάλλουν μια ετήσια αναφορά σχετικά με το κοινοτικό συμφέρον.

Η καθιέρωση αυτού του τύπου επιχείρησης στόχευε στην πλήρωση ενός κενού στο φάσμα των διαθέσιμων επιλογών, ανταποκρινόμενη σε αίτημα του συνόλου των κοινωνικών επιχειρήσεων. Η νομοθεσία για τις CIC δεν προσφέρει φορολογικά πλεονεκτήματα, αλλά παρέχει μια ευέλικτη νομική δομή και λιγότερο αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο σε σύγκριση με τα φιλανθρωπικά ιδρύματα. Επιπλέον, η έλλειψη φορολογικών πλεονεκτημάτων αντισταθμίζεται από τη δυνατότητα μερικής αναδιανομής των κερδών. Οι CIC έχουν επίσης το δικαίωμα να εκδίδουν μετοχές, οι οποίες μπορούν να συνεισφέρουν τόσο στη συγκέντρωση κεφαλαίων για τα κοινοτικά εγχειρήματα, όσο και στη στήριξη του τοπικού πληθυσμού και τοπικών επιχειρήσεων.

Αυτή η νέα μορφή επιχείρησης έγινε δεκτή με αρκετό ενδιαφέρον και γνώρισε σημαντική επιτυχία: σύμφωνα με τον ρυθμιστή των εταιρειών κοινοτικού συμφέροντος (ετήσια έκθεση 2011/2012), δραστηριοποιούνται 6000 CIC σε μια σειρά τομέων, περιλαμβανομένων των τεχνών, της εκπαίδευσης, του περιβάλλοντος, της υγείας, της βιομηχανίας και των μεταφορών. Οι CIC ποικίλλουν, από καταστήματα σε χωριά μέχρι μεγάλες εταιρείες, και ιδρύονται από άτομα που προέρχονται από όλους τους κοινωνικούς χώρους, από επαγγελματίες που επιζητούν τη διατήρηση κάποιων κοινωνικών παροχών, μέχρι κοινοτικές ομάδες που αναλαμβάνουν τον έλεγχο τοπικών περιουσιακών στοιχείων.

Κοινωνικός συνεταιρισμός – Ιταλία

Ο κοινωνικός συνεταιρισμός αποτελεί την επιτομή του προτύπου κοινωνικής επιχείρησης, καθώς συνδυάζει τον επιχειρηματικό τρόπο λειτουργίας με την ισχυρή προσήλωση σε κοινωνικούς σκοπούς. Εκείνο που τον διακρίνει από έναν κοινό συνεταιρισμό είναι ο στόχος και η διακυβέρνησή του από πλειάδα ενδιαφερόμενων παραγόντων. Στην Ιταλία, οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί ορίζονται ως εξής, σύμφωνα με το νόμο 381/91:

- στόχος είναι το γενικό όφελος της κοινότητας και η κοινωνική ένταξη των πολιτών (οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί τύπου Α παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης· οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί τύπου Β εντάσσουν μειονεκτούντα άτομα στην αγορά εργασίας). Οι κατηγορίες μειονεκτημάτων στα οποία στοχεύουν περιλαμβάνουν τις σωματικές και νοητικές αναπηρίες, την εξάρτηση από ναρκωτικά και αλκοόλ, τις διαταραχές ανάπτυξης και τα προβλήματα με το νόμο·
- μπορούν να γίνουν μέλη διάφορες κατηγορίες ενδιαφερόμενων μερών, περιλαμβανομένων των αμβιβόμενων υπαλλήλων, των δικαιούχων, των εθελοντών (μέχρι 50% των μελών), των οικονομικών επενδυτών και των δημόσιων φορέων. Στους συνεταιρισμούς τύπου Β τουλάχιστον 30% των μελών πρέπει να προέρχονται από τις μειονεκτούσες ομάδες-στόχους
- ο συνεταιρισμός έχει νομική προσωπικότητα και περιορισμένη ευθύνη·
- κάθε άτομο διαθέτει μία ψήφο·
- δεν μπορεί να διανεμηθεί πάνω από το 70% των κερδών, τα μερίσματα είναι περιορισμένα στο επιτόκιο των κρατικών ομολόγων και τα περιουσιακά στοιχεία δεν διανέμονται.

Πρωτοπόρος σε αυτή τη μορφή συνεταιρισμού υπήρξε η Ιταλία, και εκεί γνώρισε εντυπωσιακή ανάπτυξη, ωστόσο είναι επίσης ισχυρή στην Ισπανία. Και άλλες ευρωπαϊκές χώρες έχουν δημιουργήσει ειδικές νομικές μορφές τέτοιου τύπου (π.χ. η SCIC στη Γαλλία).

SCIC (Société coopérative d'intérêt collectif) – Γαλλία

Η συνεταιριστική εταιρεία συλλογικού συμφέροντος (SCIC) αποτελεί ένα νέο είδος συνεταιριστικής εταιρείας, με τις ακόλουθες ιδιαιτερότητες:

- επιτρέπει σε κάθε είδους παράγοντες να συνδεθούν με το ίδιο έργο (αμειβόμενοι υπάλληλοι και εθελοντές, χρήστες, δημόσιοι φορείς, εταιρείες, ενώσεις, ιδιώτες)·
- πρέπει να έχει τουλάχιστον τρεις τύπους ενδιαφερόμενων μερών·
- και παράγει κάθε είδους αγαθά και υπηρεσίες, οι οποίες ικανοποιούν τις συλλογικές ανάγκες μιας περιοχής, με την καλύτερη δυνατή κινητοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών πόρων της.

Την κοινωνική ωφελιμότητα μιας SCIC εγγυάται ακόμη η προσήλωσή της στην οργάνωση μιας πρακτικής διαλόγου, δημοκρατικής αντιπαράθεσης και διαμόρφωσης πολιτών, στην οποία λαμβάνουν μέρος όλοι οι φορείς. Η SCIC σέβεται τους συνεταιριστικούς κανόνες, κατανέμοντας την εξουσία βάσει της αρχής «ένα άτομο, μία ψήφος» (οι συντακτικές συνελεύσεις μπορούν να επιτρέψουν τη στάθμιση των ψήφων, σύμφωνα με κανόνες που έχει εγκρίνει η Γενική Συνέλευση/Assemblée Générale): εμπλέκοντας όλους τους εταίρους στη ζωή της εταιρείας, όπως και στη διοίκησή της και καταθέτοντας όλα τα οφέλη ή τα αποτελέσματα της εταιρείας σε εξ αδιαιρέτου λογαριασμούς, προκειμένου να είναι εγγυημένη η αυτονομία και η συνέχειά της. Ως κοινές εμπορικές εταιρείες (α.ε. ή ε.π.ε.), οι SCIC υπόκεινται ασφαλώς σε προϋποθέσεις χρηστής διοίκησης και καινοτομίας. Καθώς η λειτουργία τους διέπεται από μια λογική τοπικής και διατηρήσιμης ανάπτυξης, συνδέονται άρρηκτα με τον τόπο τους και προωθούν τη διασύνδεση των φορέων της εν λόγω οικονομικής περιοχής.

Τα πεδία δραστηριότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις εμφανίζουν εξαιρετική ποικιλομορφία, ανάλογα με την ανάπτυξη του συστήματος πρόνοιας, της κοινωνίας των πολιτών, της κοινωνικής χρηματοπιστωτικής αγοράς και των συναφών δημόσιων πολιτικών κάθε χώρας. Ως αποτέλεσμα, υφίστανται σημαντικές διαφορές μεταξύ χωρών από την άποψη των πεδίων του κοινωνικού και του επιχειρηματικού τομέα στα οποία δραστηριοποιούνται οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Παραδείγματος χάριν, στη Ρουμανία και την Ουγγαρία διαπιστώνεται σαφές προβάδισμα της δραστηριοποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων στους τομείς της υγείας, της κοινωνικής εργασίας και της εκπαίδευσης, ενώ σε χώρες

όπως η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο η εικόνα είναι πιο διαφοροποιημένη, μολοντί και εκεί είναι σημαντική η παρουσία κοινωνικών επιχειρήσεων που παρέχουν κοινοτικές, κοινωνικές και συναφείς υπηρεσίες. Σε άλλες χώρες (όπως, για παράδειγμα, η Ιταλία), τα δύο κυριότερα πεδία δραστηριότητας εντοπίζονται στην ένταξη σε εργασία και την παροχή υπηρεσιών πρόνοιας. Ενώ η υπηρεσία παροχής πρόνοιας υποστηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη δημόσια χρηματοδότηση, η ένταξη σε εργασία επιτυγχάνεται χάρη στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται στην αγορά. Οι υπηρεσίες ένταξης σε εργασία των κοινωνικών επιχειρήσεων περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, καθαρισμούς, κηπουρική, διαχείριση εγκαταστάσεων, παραγωγή επίπλων, ανακαινίσεις, επαναχρησιμοποιήσεις κ.ο.κ.

Πλαίσιο 11: Χαρτογράφηση των πεδίων δραστηριότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη

Το SELUSI είναι ένα ερευνητικό πρόγραμμα (χρηματοδοτούμενο από το 7^ο πρόγραμμα-πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), το οποίο μελετά τις συμπεριφορές στην αγορά και τις αποφάσεις οργανωτικού σχεδιασμού πάνω από 600 κοινωνικών επιχειρήσεων σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η βάση δεδομένων που έχει συγκροτηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος προσφέρει ένα περιεκτικό δείγμα, συγκρίσιμο μεταξύ χωρών, και μπορεί να βοηθήσει στο σχηματισμό μιας εικόνας για τους πολλούς τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι ευρωπαϊκές κοινωνικές επιχειρήσεις.

Πεδίο δραστηριότητας κοινωνικών επιχειρήσεων

75 % του δείγματος	Κοινωνικές υπηρεσίες	16,70%
	Απασχόληση και Κατάρτιση	14,88%
	Περιβάλλον	14,52%
	Εκπαίδευση	14,52%
	Οικονομική, κοινωνική και κοινοτική ανάπτυξη	14,34%
	Πολιτισμός, τέχνες και ψυχαγωγία	7,08%
	Υγεία	6,90%
	Στέγαση	2,72%
	Επιχειρηματικές ενώσεις	2,00%
	Νομικά, υπεράσπιση και πολιτική	1,63%
	Λοιπά	4,72%
		100%

Πηγή: Στοιχεία SELUSI όπου συμπεριλαμβάνονται όλα τα δεδομένα από όλες τις χώρες (N=581)

Περισσότερες πληροφορίες: www.selusi.eu

Οι πηγές των κεφαλαίων επίσης ποικίλλουν: Σε χώρες όπως η Σουηδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ισπανία, οι πωλήσεις ή/και οι αμοιβές ήταν σαφώς η σημαντικότερη πηγή κεφαλαίων, ακολουθούμενη από τις χρηματοδοτήσεις μέσω επιχορήγησης ή τα κεφάλαια των επενδυτών. Στη Ρουμανία, αντιθέτως, το σημαντικότερο μέρος της ρευστότητας προέρχεται από τις χρηματοδοτήσεις μέσω επιχορήγησης, ακολουθούμενες από τις πωλήσεις ή/και τις αμοιβές και τις δωρεές ιδιωτών.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία και από άποψη μεγέθους. Ενώ σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να είναι μικρές επιχειρήσεις περιορισμένου τοπικού βεληνεκούς, επιδεικνύουν επίσης τάση συσσωμάτωσης μέσω δικτύων ή κοινοπραξιών, προκειμένου να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας και να αποκτήσουν πρόσβαση σε κεντρικές υπηρεσίες. Με αυτή τη στρατηγική μπορούν να φθάσουν σε πολύ μεγάλες διαστάσεις και να καταστούν μείζονες παράγοντες της κοινωνικής αλλά και της οικονομικής ζωής των κοινοτήτων τους, όπως πιστοποιείται και από τα παραδείγματα των πλαισίων 17, 19 και 22.

Πλαίσιο 12: Αναπαραγωγή και κλιμάκωση επιχειρηματικών προτύπων μέσω δικτύωσης, συμπράξεων και κοινωνικής δικαιοχρησίας

Πολλές ευρωπαϊκές κοινωνικές επιχειρήσεις θα είχαν μεγαλύτερο αντίκτυπο, αν η δική τους συνταγή για την κάλυψη κοινωνικών αναγκών μπορούσε να εφαρμοστεί σε μεγαλύτερη κλίμακα ή γεωγραφικό πεδίο. Μια λύση είναι η επέκταση των ικανοτήτων τους, ενώ μια άλλη η **αναπαραγωγή και προσαρμογή** προτύπων από άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις. Η δεύτερη λύση θεωρείται ότι δεν έχει αξιοποιηθεί αρκετά και ότι θα μπορούσε να αναπτυχθεί και να ενισχυθεί, ειδικά αν συνυπολογίσουμε ότι τα επιχειρηματικά πρότυπα των κοινωνικών επιχειρήσεων συχνά θεμελιώνονται στις αξίες της ανταλλαγής και της συνεργασίας, η οποία διευκολύνει τη μεταφορά εμπειρογνωσίας, τεχνογνωσίας και επιχειρηματικών πρακτικών από τη μία κοινωνική επιχείρηση σε άλλη, που επιδιώκει τους ίδιους κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους.

Δύο προσεγγίσεις φαίνονται ιδιαίτερα αποδοτικές:

- Κοινωνική δικαιοχρησία:** Πρόσφατη μελέτη προσδιόρισε 140 επιχειρηματικά πρότυπα στην Ευρώπη, τα οποία ήδη αναπαράγονται σε άλλες τοποθεσίες. Βασίζονται σε συμφωνίες συνεργασίας («συμφωνίες δικαιοχρησίας»), οι οποίες προσδιορίζουν την παροχή μιας σειράς υπηρεσιών, και τη μεταφορά της σχετικής τεχνογνωσίας, τη διασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας, της υποστήριξης και της ποιότητας των προϊόντων, καθώς και μια κοινή επωνυμία. Η επένδυση σε κοινωνικούς δικαιοπαρόχους αποδεικνύεται λιγότερο επισφαλής, λόγω των χαμηλών ποσοστών αποτυχίας τους, από ό,τι η επένδυση σε νέες, αυτόνομες κοινωνικές επιχειρήσεις. Ευρωπαϊκές πλατφόρμες συνεργασίας όπως το European Social Franchising Network (ESFN – Ευρωπαϊκό δίκτυο κοινωνικής δικαιοχρησίας) ή το International Centre for Social Franchising (Διεθνές κέντρο για την κοινωνική δικαιοχρησία) επενδύουν στην ανάπτυξη της κοινωνικής δικαιοχρησίας μέσω της ανταλλαγής γνώσης, του προσδιορισμού προτύπων δικαιοχρησίας, της ανάπτυξης ενός κώδικα δεοντολογίας για τους κοινωνικούς δικαιοπαρόχους, της παροχής συνδρομής σε κοινωνικές επιχειρήσεις για την κατάρτιση της σχετικής σύμβασης, καθώς και για την αναπαραγωγή δοκιμασμένων επιχειρηματικών προτύπων. Το δυναμικό της κοινωνικής δικαιοχρησίας για δημιουργία θέσεων εργασίας δεν έχει αξιοποιηθεί πλήρως. Το ESFN εκτιμά ότι οι κοινωνικοί δικαιοπαρόχοι έχουν δημιουργήσει 10.000 θέσεις εργασίας στην Ευρώπη την τελευταία δεκαετία.
- Μεταφορά και προσαρμογή δοκιμασμένων λύσεων** για ιδιαίτερες εθνικές ή περιφερειακές ανάγκες μέσω μιας πιο μακροπρόθεσμης διαδικασίας διακρατικής μάθησης. Εξαιρετικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης είναι η πρωτοβουλία «Change Nation» της οργάνωσης Ashoka για το άνοιγμα του δρόμου στην πραγματική αλλαγή, μέσω της ευαισθητοποίησης αναφορικά με τις κοινωνικές ανάγκες και λύσεις, της σύμπτυξης και ενδυνάμωσης των κοινωνικών επιχειρηματιών, της ενεργοποίησης υποστηρικτικών επιχειρηματικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, της δημιουργίας εμπιστοσύνης και του καταμερισμού των κινδύνων σε νέες κοινωνικές επιχειρήσεις. Βάσει μιας αξιολόγησης των σπουδαιότερων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ιρλανδία στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, του περιβάλλοντος, της οικονομικής ανάπτυξης,

της συμμετοχής στα κοινά και της κοινωνικής ένταξης, το 2012 το Ashoka κάλεσε πενήντα κορυφαίους καινοτόμους και επιχειρηματίες να μοιραστούν δοκιμασμένες λύσεις σε τριήμερη εκδήλωση, η οποία προσέλκυσε πάνω από 1.000 άτομα. Οι εκπρόσωποι των ιρλανδικών οργανισμών και των σημαντικότερων τοπικών επιχειρήσεων δεσμεύτηκαν να υλοποιήσουν 270 δράσεις για την εξασφάλιση της επιτυχίας των 50 προτεινόμενων λύσεων για την Ιρλανδία.

Ένα χρόνο αργότερα, 42 καινοτόμες λύσεις προσαρμόζονται και αναπτύσσονται με επαγγελματικό τρόπο από αφοσιωμένους κοινωνικούς επιχειρηματίες, καθένας από τους οποίους απολαμβάνει την αποφασιστική βοήθεια έμπειρων συμβούλων και μεντόρων που εργάζονται εθελοντικά, ενώ περαιτέρω εργασία θα χρηματοδοτηθεί από εταιρικούς χορηγούς. Η συνολική πρωτοβουλία εξασφάλισε την πολιτική υποστήριξη του Πρωθυπουργικού Γραφείου, τεχνική υποστήριξη από παγκόσμιου βεληνικούς εταιρείες επικοινωνιών και παροχής συμβουλών, συνεχή κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης μέσω συνεργασίας με την κορυφαία εφημερίδα εθνικής κυκλοφορίας, και πρόσβαση σε χρηματοδότηση μέσω της ίδρυσης ενός ταμείου κοινωνικής καινοτομίας.

Πηγές:

για την κοινωνική δικαιοχρησία:

[http://www.socialfranchising.coop/;](http://www.socialfranchising.coop/)

<http://www.the-icsf.org>

για την πρωτοβουλία «Change Nation» της οργάνωσης Ashoka:

<http://changenation.org/solutions>

<http://ashoka.org>

Πλαίσιο 13: Η κοινοπραξία «In Concerto»

Σε μόλις μία δεκαετία, η κοινοπραξία In Concerto στο Καστελφράνκο Βένετο της βορειοδυτικής Ιταλίας εξελίχθηκε στη μεγαλύτερη επιχείρηση της περιοχής. Η κοινοπραξία ιδρύθηκε το 2002 από τοπικούς κοινωνικούς συνεταιρισμούς, πολλοί από τους οποίους βρίσκονταν στη φάση εκκίνησης, και δραστηριοποιείται σε μια περιοχή με 100.000 κατοίκους. Η κοινοπραξία συναπαρτίζεται από 22 κοινωνικούς συνεταιρισμούς, απασχολεί σχεδόν 1.300 εργαζομένους (περιλαμβανομένων πάνω από 200 με κάποιο είδος σωματικού ή κοινωνικού μειονεκτήματος), και παρέχει υπηρεσίες επανένταξης σε πάνω από 1.000 χρήστες. Η κοινοπραξία έχει συνολικό κύκλο εργασιών που υπερβαίνει τα 47 εκατομμύρια ευρώ και ο οποίος, ακόμη και το 2010, μια ζοφερή χρονιά για τις περισσότερες επιχειρήσεις, αυξήθηκε κατά σχεδόν 13%.

Η In Concerto είναι μια μεγάλη σύμπραξη συνεταιρισμών με ενιαία αποστολή, που βασίζεται στην ιδέα ότι οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί θα πρέπει να δηλώνουν όσο το δυνατόν περισσότερο παρόντες στην τοπική περιοχή και να δραστηριοποιούνται σε κάθε

δυνατό πεδίο. Αυτός ο «ενάρετος» μηχανισμός παράγει εισόδημα για την τοπική περιοχή, παρέχει απασχόληση και ενισχύει την κοινωνική ένταξη – για άτομα με αναπηρίες, πρώην φυλακισμένους, ή οποιονδήποτε μειονεκτεί κοινωνικά, περιλαμβανομένων των ατόμων άνω των 50 ετών που έχουν απολυθεί και αγωνίζονται να στηρίξουν τις οικογένειές τους.

Αυτό είναι εφικτό, επειδή οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί που ανήκουν στην In Concerto έχουν αποφασίσει ότι ορισμένες λειτουργίες και αποφάσεις (όπως η επιλογή προσωπικού, οι λογιστικές εργασίες, οι αγορές κτλ.) θα εκτελούνται κεντρικά. Οι σχέσεις μεταξύ των μελών είναι πολύ στενές, και η απόφαση να ενώσουν τις δυνάμεις τους επέτρεψε σε όλους τους συνεταιρισμούς, περιλαμβανομένων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, να αναπτυχθούν και να αυξήσουν το μέγεθός τους.

Ένα εσωτερικό ταμείο βοηθάει τους συνεταιρισμούς να εισαγάγουν καινοτομίες. Οι συνεταιρισμοί καταβάλλουν ποσά στο ταμείο, βάσει του όγκου των εργασιών τους, καθώς η εργασία, και όχι το κέρδος, είναι ο τελικός σκοπός και η αξία που παράγουν και προσφέρουν στον πληθυσμό και τα πιο αδύναμα μέλη της κοινωνίας.

Οι συνεταιρισμοί της In Concerto είναι ενεργοί σε πολλούς τομείς, όπως η ξυλουργική, οι καθαρισμοί και κοινωνικές υπηρεσίες όπως η κατ' οίκον υγειονομική περίθαλψη, η φροντίδα των ηλικιωμένων και οι κοινόχρηστες για άτομα με ψυχιατρικά προβλήματα. Η κοινοπραξία μπορεί να εμφανίζεται στις μεγάλες επιχειρήσεις ως «πάροχος λύσεων», αναλαμβάνοντας τη διαχείριση μιας πλήρους γραμμής παραγωγής, εποπτεύοντας την παραγωγή αλλά και την εφοδιαστική, την αποθήκευση, τη διαχείριση του προσωπικού και τις πιστοποιήσεις. Η συνεργασία ανάμεσα στους συνεταιρισμούς και η απόφαση να προκρίνεται το σύστημα ως σύνολο και όχι το επιμέρους κέρδος σημαίνουν ότι οι συνεταιρισμοί μπορούν να προσφέρουν σπουδαία πλεονεκτήματα στους πελάτες.

Ως αποτέλεσμα, σε μια εποχή που η Ιταλία κατακλύζεται από εισαγόμενα κινεζικά προϊόντα, η κοινοπραξία εξάγει προϊόντα της στην Κίνα. Εν τέλει, η In Concerto δεν είναι ανταγωνιστική λόγω χαμηλού εργατικού κόστους, αλλά διότι είναι μια ευέλικτη, ενοποιημένη και καινοτόμος επιχείρηση.

Άρθρο διασκευασμένο και μεταφρασμένο στα αγγλικά από την Carla Renicki, από το βιβλίο Buon Lavoro, των C. Borzaga και F. Paini, που εκδόθηκε από την Altra Economia

Οι πρόσφατες τάσεις δείχνουν την επέκταση των κοινωνικών επιχειρήσεων σε νέα πεδία, βάσει των συμφερόντων και των αναγκών των κοινοτήτων και της κοινωνίας τους. Αυτές οι νέες δραστηριότητες συμπεριλαμβάνουν, για παράδειγμα, την παροχή νέων μορφών εκπαιδευτικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, καθώς και την παραγωγή, διανομή και κατανάλωση τροφίμων. Αυτή η τάση δεν μας εκπλήσσει: η ιστορία αυτού του τύπου επιχείρησης τόσο

σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο καταδεικνύει ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι πολύ πιθανό να έχουν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα σε οποιοδήποτε πεδίο δραστηριότητας αφορά την κοινότητά τους ως σύνολο. Μάλιστα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά **ευπροσάρμοστοι** οργανισμοί, οι οποίοι μοιράζονται τις θεμελιώδεις κοινές ιδιότητες που περιγράφηκαν στην προηγούμενη ενότητα, αλλά και έχουν καταφέρει, με την πάροδο των ετών,

να εμπλέκονται σε ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και να καινοτομούν σε μόνιμη βάση όσον αφορά τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους.

Με αυτή την έννοια, οι κοινωνικές επιχειρήσεις βρίσκονται στην εμπροσθοφυλακή του μετασχηματισμού των κοινωνιών και των οικονομιών μας, προσφέροντας έναν εναλλακτικό τρόπο παραγωγής εισοδήματος, μετουσίωσης των αξιών σε πραγματικότητα, και εξισορρόπησης της επαγγελματικής και της ιδιωτικής ζωής.

Οι νομικές δομές και η εξέλιξή τους

Αρχικά, οι πρωτοβουλίες των κοινωνικών επιχειρήσεων υλοποιούνταν χρησιμοποιώντας τις νομικές μορφές που διέθεταν τα διαφορετικά εθνικά νομικά συστήματα, κατά κύριο λόγο μη κερδοσκοπικές, όπως για παράδειγμα οι ενώσεις, τα ιδρύματα και οι συνεταιρισμοί. Ειδικότερα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις ιδρύονταν ως ενώσεις στις χώρες όπου η νομική μορφή της ένωσης επιτρέπει ένα βαθμό ελευθερίας όσον αφορά την πώληση αγαθών και υπηρεσιών στην ανοικτή αγορά, όπως παραδείγματος χάριν στη Γαλλία και το Βέλγιο. Στις χώρες όπου οι ενώσεις είναι πιο περιορισμένες από αυτή την άποψη, όπως πολλές βορειοευρωπαϊκές χώρες και η Ιταλία, οι κοινωνικές επιχειρήσεις συστήνονταν συχνότερα με τη νομική μορφή του συνεταιρισμού.

Σε πολλές χώρες (όπως, παραδείγματος χάριν, η Αυστρία, η Γερμανία και η Σουηδία), αυτό εξακολουθεί να ισχύει, καθώς μέχρι και σήμερα οι κοινωνικές επιχειρήσεις λειτουργούν με βάση προϋπάρχουσες νομικές μορφές χωρίς ιδιαίτερες τροποποιήσεις, περιλαμβανομένων των

νομικών μορφών που χρησιμοποιούνται από συμβατικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όπως η εταιρεία περιορισμένης ευθύνης.

Σε άλλες χώρες, από τη δεκαετία του 1990 άρχισαν να δημιουργούνται ειδικές νομικές μορφές, είτε προσαρμόζοντας το πρότυπο του συνεταιρισμού (με αποτέλεσμα τη δημιουργία των κοινωνικών συνεταιρισμών), είτε μέσω της εισαγωγής νομικών μορφών που αναγνωρίζουν την κοινωνική δέσμευση που αναλαμβάνει μια πλειάδα οντοτήτων, αποδίδοντας μεγαλύτερη έμφαση στα δομικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Οι πίνακες 1 και 2 παρουσιάζουν παραδείγματα των τρόπων με τους οποίους έχουν ρυθμιστεί οι κοινωνικές επιχειρήσεις σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες. Πρέπει να σημειωθεί ότι ακόμη και εκεί όπου υφίστανται ειδικές νομικές μορφές που έχουν θεσπιστεί λαμβάνοντας υπ' όψιν τις κοινωνικές επιχειρήσεις, πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις εξακολουθούν να επιλέγουν μεταξύ ποικίλων άλλων νομικών μορφών, ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και την κατάστασή τους. Παραδείγματος χάριν, στο Ηνωμένο Βασίλειο, πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις επιλέγουν να είναι σωματεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, άλλες είναι CIC, άλλες περιορισμένης ευθύνης, άλλες βιομηχανικές εταιρείες πρόνοιας (*industrial and provident societies*).

Οι διαφορετικές νομοθεσίες συμπίπτουν στο ότι αναγνωρίζουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων με τις οποίες οι επιχειρήσεις έχουν δικαίωμα να ασχοληθούν, λαμβάνοντας υπ' όψιν την προσαρμοστικότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων που περιγράφηκε στην προηγούμενη ενότητα.

Πίνακας 1 Ανάλυση των κοινωνικών επιχειρήσεων βάσει της συνεταιριστικής μορφής

Χώρα	Χρησιμοποιούμενες νομικές μορφές	Νόμος/Ετος	Δραστηριότητες
Ιταλία	Κοινωνικός συνεταιρισμός	381/1991	Κοινωνικές υπηρεσίες (τύπου α) Ένταξη σε εργασία (τύπου β)
Ισπανία	Κοινωνικές συνεταιριστικές εταιρείες Συνεταιριστικές εταιρείες ένταξης σε εργασία	Εθνικός νόμος 27/1999 και περιφερειακοί νόμοι σε 12 αυτόνομες περιφέρειες (1993-2003)	Υπηρεσίες παροχής βοήθειας στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και κάθε δραστηριότητας κοινωνικής φύσης Ένταξη σε εργασία
Γαλλία	Συνεταιριστικές εταιρείες γενικού συμφέροντος	Νόμος της 17ης Ιουλίου 2001	Παραγωγή ή παροχή αγαθών και υπηρεσιών συλλογικού συμφέροντος
Πορτογαλία	Συνεταιρισμοί κοινωνικής αλληλεγγύης	Κώδικας συνεταιρισμών (Νόμος αριθ. 51/96 της 7ης Σεπτεμβρίου 1996) και νομοθετικό διάταγμα αριθ. 7/98 της 15ης Ιανουαρίου 1998	Ένταξη ευπαθών ομάδων σε εργασία
Πολωνία	Κοινωνικός συνεταιρισμός	Νόμος για τους Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς 2006	Ένταξη μιας ευρείας κατηγορίας μειονεκτούντων εργαζομένων σε εργασία
Ουγγαρία	Κοινωνικός συνεταιρισμός	Νόμος 2006. Χ.	Δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και διευκόλυνση της αναβάθμισης των κοινωνικών συνθηκών των μειονεκτούντων μελών
Ελλάδα	Κοινωνικός συνεταιρισμός	Νόμος 4019/30-9-2011 για την «Κοινωνική Οικονομία και τις Κοινωνικές επιχειρήσεις»	Δραστηριοποίηση σε τρεις τομείς: α) ένταξη σε εργασία, β) κοινωνική μέριμνα, γ) παροχή υπηρεσιών που καλύπτουν συλλογικές ανάγκες ή ενισχύουν την τοπική ανάπτυξη

Πίνακας 2 Ανάλυση κοινωνικής επιχείρησης βάσει των διάφορων νομικών μορφών

Χώρα	Χρησιμοποιούμενες νομικές μορφές	Ορισμός κοινωνικού σκοπού
Βέλγιο Νόμος της 13ης Απριλίου 1995	Εταιρεία περιορισμένης ευθύνης· συνεταιριστική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης· προσωπική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης	Δραστηριότητες που στοχεύουν στην επιδίωξη κάποιου κοινωνικού σκοπού. Αυτό που συνιστά κοινωνικό σκοπό προκύπτει από συστατικά στοιχεία που προβλέπει η νομοθεσία
Ιταλία Νόμος αριθ. 118 της 13ης Ιουνίου 2005	Ενώσεις· Ιδρύματα· Συνεταιρισμοί· Κερδοσκοπικές επιχειρήσεις	Παραγωγή ή ανταλλαγές υπηρεσιών στους τομείς της κοινωνικής και υγειονομικής αρωγής, της εκπαίδευσης και κατάρτισης, της προστασίας του περιβάλλοντος, των πολιτιστικών υπηρεσιών και της ένταξης μειονεκτούντων ατόμων σε εργασία, ανεξάρτητα από το πεδίο δραστηριότητας της επιχείρησης
Ηνωμένο Βασίλειο Κανονισμοί εταιρειών κοινοτικού συμφέροντος 2005	Επιχειρήσεις που διέπονται από το νόμο περί Εταιρειών του 1985	Ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των κοινοτήτων. Ο κοινωνικός ορισμός αξιολογείται από τη ρυθμιστική αρχή
Σλοβενία Νόμος για την κοινωνική επιχειρηματικότητα 2011	Νομικά πρόσωπα χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα (συνεταιριστικές επιχειρήσεις, κεφαλαιουχικές εταιρείες, <i>znanol</i> [ινστιτούτα], εταιρείες για τα άτομα με αναπηρίες, ενώσεις και ιδρύματα)	Παραχώρ ευρέως φάσματος υπηρεσιών που συγκαταριθμεί ο νόμος
Φινλανδία Νόμος αριθ. 1351/2003	Κοινωνική επιχείρηση (όλες οι επιχειρήσεις ανεξαρτήτως νομικής μορφής και ιδιοκτησιακής δομής)	Ένταξη σε εργασία ατόμων με αναπηρία και μακροχρόνια ανέργων

Η έμφαση που αποδίδουν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στην κοινωνική επιχείρηση δεν οδήγησε μόνο σε νέους νόμους που ρυθμίζουν τη νομική μορφή και τη δραστηριότητά τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις οδήγησε και

σε ευνοϊκή φορολογική αντιμετώπιση και άμεση υποστήριξη των δραστηριοτήτων τους, ιδίως όταν οι κυβερνήσεις αναγνωρίζουν την κοινωνική αξία των υπηρεσιών που οι κοινωνικές επιχειρήσεις παρέχουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Μέγεθος, αντίκτυπος και ανθεκτικότητα της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων της Ευρώπης

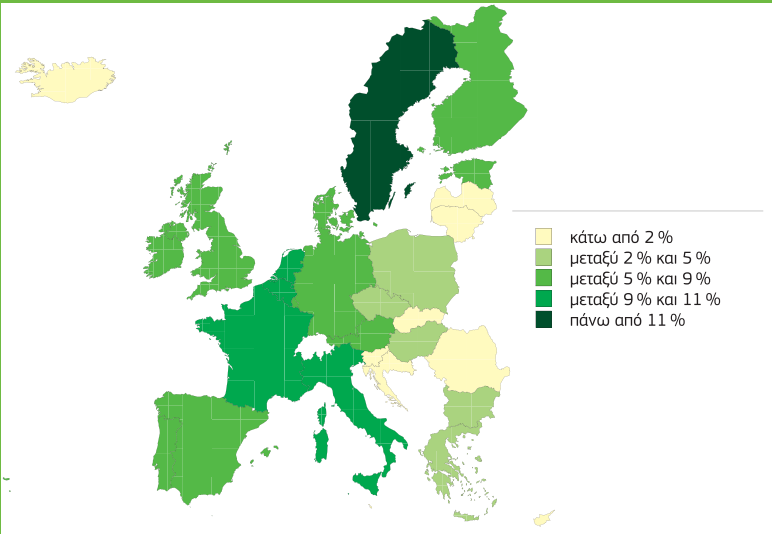
Βάσει των διαθέσιμων στοιχείων, εκτιμάται ότι η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη (η οποία συναπαρτίζεται από τους συνεταιρισμούς, τις αλληλασφαλιστικές εταιρείες, τις ενώσεις και τα ιδρύματα) απασχολεί πάνω από 14,5 εκατομμύρια εργαζόμενους, που αντιστοιχούν στο 6,5 % του ενεργού πληθυσμού των χωρών της ΕΕ-27 και γύρω στο 7,4 % του ενεργού πληθυσμού των χωρών της ΕΕ-15. Αυτοί οι αριθμοί περιλαμβάνουν ακόμη τη συντριπτική πλειονότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων, καθώς σε αυτές συγκαταριθμούνται όλες οι κοινωνικές επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν νομικές μορφές της κοινωνικής οικονομίας, όπως οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί και οι επιχειρηματικές ενώσεις.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η κοινωνική οικονομία έχει σημειώσει δυσανάλογη μεγέθυνση μεταξύ 2002-03 και 2009-10, καθώς αυξήθηκε από το 6 % στο 6,5 % της συνολικής ευρωπαϊκής αμειβόμενης απασχόλησης και από τα 11 εκατομμύρια στα 14,5 εκατομμύρια θέσεις εργασίας. Παρεμπιπτόντως, πρόκειται για ένα φαινόμενο που δεν περιορίζεται στην Ευρώπη, αλλά ενδυναμώνεται σε ολόκληρο τον κόσμο, όπως καθίσταται σαφές από τα στοιχεία για τους συνεταιρισμούς που δημοσιεύτηκαν στο πρόσφατο World Cooperative Monitor (Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Συνεταιρισμών) του Euricse και της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (www.monitor.coop).

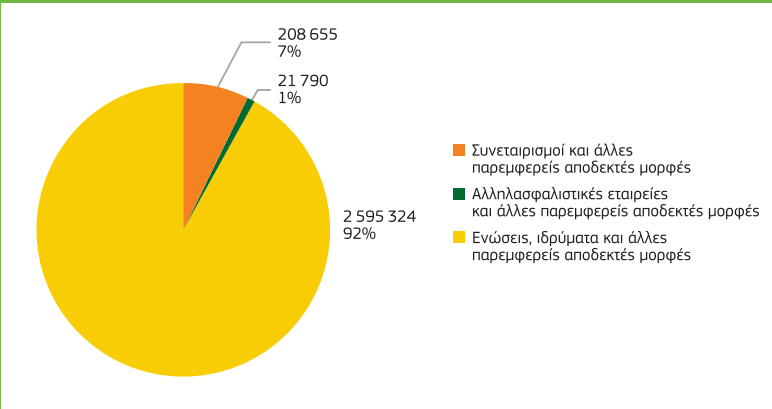
Πλαίσιο 14: Η κοινωνική οικονομία με αριθμούς

Είναι πολύ δύσκολο να βρεθούν ακριβή δεδομένα για την κοινωνική οικονομία και τους οργανισμούς που τη συγκροτούν, αφενός λόγω της έλλειψης προτυποποίησης των τύπων οργανισμών από χώρα σε χώρα, και αφετέρου λόγω της ανεπαρκούς προσοχής που οι στατιστικές υπηρεσίες επιδείκνυναν παραδοσιακά σε αυτούς τους τύπους οντοτήτων. Παρόλα αυτά, οι πιο πρόσφατες εκτιμήσεις επιτρέπουν μια πρώτη ανάλυση της συγκρότησης της κοινωνικής οικονομίας.

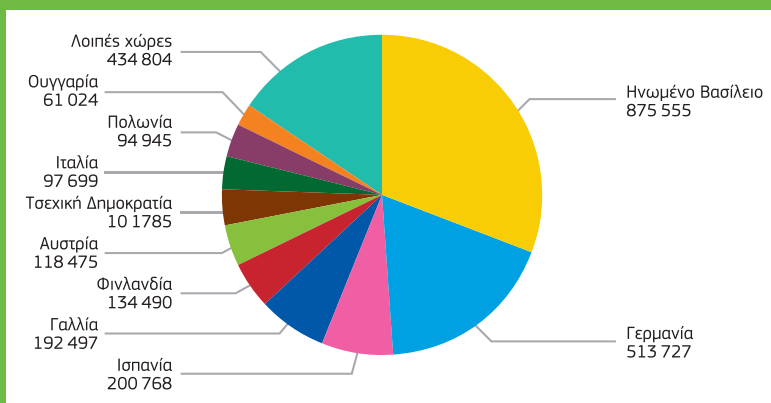
Μερίδιο κοινωνικής οικονομίας στην απασχόληση κατά χώρα

Τύποι οργανισμών στην κοινωνική οικονομία

Οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας κατά χώρα (Πρώτες 10)

*Δεδομένα από Ciriex International (2012), «The Social Economy in the European Union».

Αν εξετάσουμε τους διαφορετικούς τύπους οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας, θα διαπιστώσουμε ότι οι περισσότεροι έχουν συσταθεί ως ενώσεις, ιδρύματα και άλλες παρεμφερείς μορφές: αν συμπεριλάβουμε τόσο την αμειβόμενη όσο και την εθελοντική εργασία, αντιστοιχούν περίπου στο 65 % της απασχόλησης στην ευρωπαϊκή κοινωνική οικονομία.

Σε ολόκληρη την Ευρώπη, οι γεωργικοί συνεταιρισμοί κατέχουν συνολικό μερίδιο αγοράς γύρω στο 60 τοις εκατό στην επεξεργασία και εμπορία γεωργικών αγαθών και εκτιμώμενο μερίδιο 50 τοις εκατό στην προμήθεια εισροών. Η Ευρώπη διαθέτει περίπου 4 200 συνεταιριστικές πιστωτικές τράπεζες με 63 000 υποκαταστήματα. Αυτές

οι συνεταιριστικές τράπεζες έχουν 50 εκατομμύρια μέλη (περίπου 10 τοις εκατό του πληθυσμού της ΕΕ), 181 εκατομμύρια πελάτες, 780 000 εργαζόμενους, 5,65 τρισεκατομμύρια ευρώ σε στοιχεία ενεργητικού, και μέσο μερίδιο αγοράς γύρω στο 20 τοις εκατό. Όσον αφορά τον ευρωπαϊκό τομέα λιανικής, 3 200 καταναλωτικοί συνεταιρισμοί απασχολούν 400 000 άτομα και έχουν 29 εκατομμύρια μέλη, 36 000 σημεία πώλησης και κύκλο εργασιών 73 δισεκατομμυρίων ευρώ. Οι συνεταιρισμοί λειτουργούν επίσης προστατευτικά για τις θέσεις εργασίας εκατοντάδων χιλιάδων γεωργών και μικρών επιχειρηματιών, οι οποίοι κατορθώνουν να παραμένουν στην αγορά χάρη στις οικονομίες κλίμακας που παρέχουν οι συνεταιρισμοί.

Πλαίσιο 15: Το πρότυπο του γεωργικού συνεταιρισμού της Αλμερία: Οικοδόμηση επιτυχημένων οικονομικών και κοινωνικών κοινοτήτων

Το 1955, η ανδαλουσιανή επαρχία της Αλμερία, στη νοτιοανατολική Ισπανία, ήταν μια περιοχή που μαστιζόταν από την ξηρασία, με φτωχές υποδομές και κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ μικρότερο από το μισό του εθνικού μέσου όρου. Σήμερα, είναι η μεγαλύτερη παραγωγός οπωροκηπευτικών στην Ισπανία και συγκαταλέγεται στο πλουσιότερο τρίτο των ισπανικών επαρχιών βάσει του κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ. Η ταχεία ανέλιξη της Αλμερία συμπίπτει με την ιστορία δύο αλληλοσυνδεδεμένων συνεταιριστικών ιδρυμάτων – της συνεταιριστικής τράπεζας και των γεωργικών συνεταιρισμών της, καθώς και των συναφών οργανισμών τους. Απογοητευμένοι από την έλλειψη διαφάνειας και ευκαιριών κατά το δικτατορικό καθεστώς του Φράνκο, αρκετοί κάτοικοι της Αλμερία σχημάτισαν το 1963 το συνεταιριστικό πιστωτικό ίδρυμα Caja Rural Provincial de Almería (σήμερα «Cajamar»), που παρείχε χρηματοδοτήσεις, μέσω των οποίων οι φτωχοί γεωργοί μπορούσαν να μετουσιώσουν την εργασία τους σε κάτι μεγαλύτερης οικονομικής αξίας. Η ένωση συνεταιρισμών και οργανώσεων παραγωγών, η COEXPHAL, συστάθηκε το 1977 με την υποστήριξη της Cajamar, προκειμένου να προσφέρει στους γεωργούς πρόσβαση σε εξωτερικές αγορές. Σήμερα, η Cajamar είναι η μεγαλύτερη συνεταιριστική τράπεζα της Ισπανίας, ενώ η περιοχή είναι η μεγαλύτερη συνεταιριστική παραγωγός κηπευτικών στην Ευρώπη, με την πλειονότητα των συνεταιρισμών να χρησιμοποιεί βιολογικές μεθόδους ελέγχου των επιβλαβών οργανισμών. Μπορεί μια γεωργική παραγωγή 2,5 εκατομμυρίων τόνων και ένας κύκλος εργασιών αξίας 1,8 δισεκατομμυρίου ευρώ να είναι επιβλητικά, ωστόσο εκείνο που εντυπωσιάζει είναι η άμεση απασχόληση που παρέχεται σε πάνω από 40.000 εργαζόμενους, με δίκαιη κατανομή του πλούτου που παράγεται στην περιοχή. Έχουν δημιουργηθεί πάνω από 250 συμπληρωματικές ή βοηθητικές επιχειρήσεις, τόσο συνεταιριστικές όσο και ιδιοκτησίας των επενδυτών τους, με κύκλο εργασιών που υπερβαίνει τα 1.500 εκατομμύρια ευρώ.

Διασκευή άρθρου της Ratha Tep για την πρωτοβουλία Stories.coop, www.stories.coop

Πέρα από τους αριθμούς, η ιστορία αποδεικνύει τις σπουδαίες δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και την αύξηση της ευημερίας.

Προκειμένου να κατανοήσουμε για ποιο λόγο οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας επιτυγχάνουν θετικό **κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο**, είναι χρήσιμο να ανατρέξουμε στο παρελθόν και να εξετάσουμε το λόγο για τον οποίο ανέκυψαν εξ αρχής. Εξ ορισμού, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας δημιουργούνται για να παρέχουν αγαθά και

υπηρεσίες στα μέλη ή τις κοινότητές τους, με **καλύτερους όρους** σε σύγκριση με άλλους τρόπους επιχειρηματικής οργάνωσης. Σε γενικές γραμμές, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας υιοθετούν ένα μηχανισμό συντονισμού που βασίζεται στη **συνεργασία και την αμοιβαιότητα**, κάτι που διαφέρει ριζικά από τα τεκταινόμενα στην αγορά (όπου ο μηχανισμός συνίσταται στη συναλλαγή με άξονα την ιδιοτέλεια) ή ακόμη και στο Κράτος (όπου ο μηχανισμός συντονισμού είναι το κράτος δικαίου και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες).

Ο συλλογικός χαρακτήρας των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας απαιτεί μεγαλύτερο βαθμό συμμετοχής εκ μέρους των ιδρυτών τους, ενώ συγχρόνως απαιτεί από τον οργανισμό να εκκωχήσει αρμοδιότητες λήψης αποφάσεων σε ευρύτερο φάσμα ενδιαφερόμενων μερών. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο κατά κανόνα υιοθετούν μορφές **δημοκρατικής διακυβέρνησης**, οι οποίες διασφαλίζουν τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων. Με αυτή την έννοια, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας βασίζονται στην εμπιστοσύνη και την εμπνέουν στα άτομα που συμμετέχουν στις δραστηριότητές τους.

Ο κοινωνικός αντίκτυπος των εν λόγω οργανισμών αποτελεί επομένως άμεση συνέπεια τόσο της αποστολής όσο και της δομής τους: η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων παραγόντων στη διακυβέρνηση του οργανισμού εξασφαλίζει ότι ο οργανισμός θα μένει πιστός στα συμφέροντα των μελών και της κοινότητάς του. Οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας γενικά συμβάλλουν στην αύξηση του **κοινωνικού κεφαλαίου**, δηλαδή του βαθμού εμπιστοσύνης που διαπνέει την κοινωνία και την οικονομία, καθώς η δραστηριότητά τους βασίζεται στη συνεργασία και τη συμμετοχή των πολιτών της κοινότητας.

Ο αντίκτυπος των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας δεν είναι μόνο κοινωνικός, αλλά και οικονομικός. Η συνύπαρξη, παράλληλα με τις κερδοσκοπικές εταιρείες, μιας πλειάδας επιχειρηματικών προτύπων με ποικίλες ιδιοκτησιακές δομές και διαφορετικούς σκοπούς συνεισφέρει στη βελτίωση της συνολικής ανταγωνιστικότητας της αγοράς, καθώς προσφέρει περισσότερες επιλογές στους καταναλωτές, συμβάλλει στην αποτροπή του

σχηματισμού μονοπωλίων, μειώνει τις τιμές λιανικής, παρέχει ευκαιρίες για ανάπτυξη δεξιοτήτων και καινοτομία, και περιορίζει την ασύμμετρη πληροφόρηση.

Ειδικά οι συνεταιρισμοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη σταθεροποίηση της οικονομίας, ιδίως σε τομείς που χαρακτηρίζονται από σημαντική αβεβαιότητα και αστάθεια των τιμών, όπως τα χρηματοοικονομικά και η γεωργία. Στη γεωργία, παραδείγματος χάριν, οι συνεταιρισμοί μειώνουν την αστάθεια των τιμών που συχνά χαρακτηρίζει τη γεωργική παραγωγή, προσφέροντας μεγαλύτερη σταθερότητα στη δραστηριότητα των παραγωγών. Στα χρηματοοικονομικά, οι συνεταιριστικές τράπεζες στην Ευρώπη και οι πιστωτικές ενώσεις στη Βόρεια Αμερική έχουν υπάρξει παράγοντες σταθεροποίησης για το τραπεζικό σύστημα. Δεν είναι ανακριβές να πούμε, λοιπόν, ότι η παρουσία συνεταιρισμών βελτιώνει την ικανότητα των κοινωνιών να αντιδρούν μελλοντικά σε αλλαγές που επιφέρουν αβεβαιότητα.

Συχνά, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας παρέχουν επίσης δημόσια αγαθά και αγαθά γενικού συμφέροντος, αντλώντας από ένα σύνολο πόρων που υπερβαίνει τον κρατικό κορβανά, και άρα ενσωματώνοντας την παροχή αυτών των αγαθών από τον δημόσιο τομέα. Ως αποτέλεσμα, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας συμβάλλουν σημαντικά στη **διεύρυνση της παροχής κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών**, δημιουργώντας νέες θέσεις απασχόλησης και συνεισφέροντας στην αύξηση του εισοδήματος. Επιπλέον, αυτό το επιτυγχάνουν απασχολώντας δυσανάλογα μεγάλα ποσοστά ατόμων από ομάδες που παραδοσιακά συναντούσαν περισσότερες

δυσχέρειες στην εξεύρεση απασχόλησης στις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις (π.χ. γυναίκες, νέοι ή μειονεκτούντες εργαζόμενοι).

Ο ρόλος των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας δεν περιορίζεται σε καμιά περίπτωση

σε συγκεκριμένους τομείς δραστηριότητας. Αντιθέτως, έχουν τη δυνατότητα να διεκπεραιώνουν ποικίλες και συχνά καινοτόμες οικονομικές δραστηριότητες, περιλαμβανομένης της δημιουργίας δικτύων μικρομεσαίων επιχειρήσεων στον τομέα της μεταποίησης.

Πλαίσιο 16: Η μεταλλουργία στις Αυστριακές Άλπεις

Η κοιλάδα του Στουμπάι στις Αυστριακές Άλπεις είναι γνωστή για το σκι, την πεζοπορία – και την παραγωγή χάλυβα. Από το 14ο αιώνα υπήρχαν εδώ ορυχεία σιδηρομεταλλευμάτων. Σήμερα η κοιλάδα, με πληθυσμό μόλις 14 000, επεξεργάζεται ετησίως αρκετές χιλιάδες τόνους χάλυβα και κατασκευάζει ένα φάσμα προϊόντων 5 000 διαφορετικών αντικειμένων, τα οποία εξάγονται παντού στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη. Η επιτυχία της κοιλάδας Στουμπάι στον παγκόσμιο τομέα επεξεργασίας μετάλλων συνδέεται με τη σύσταση και την ανάπτυξη του Συνεταιρισμού Στουμπάι. Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 1897 από μια ομάδα ντόπιων τεχνιτών μετάλλου, λόγω της απογοήτευσής τους με τις επιχειρηματικές πρακτικές της εποχής, και ειδικά το γεγονός ότι ήταν υποχρεωμένοι να διαθέτουν τα προϊόντα μετάλλου τους αποκλειστικά σε έναν συγκεκριμένο εμπορικό οίκο. Προκειμένου να αλλάξουν την τύχη τους, οι τεχνίτες που συμμετείχαν στο συνεταιρισμό άνοιξαν το 1900 από κοινού ένα εργοστάσιο, αποκτώντας τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν μηχανήματα που θα ήταν πολύ ακριβά για να τα αγοράσει ο καθένας τους μεμονωμένα. Σήμερα, ο Συνεταιρισμός Στουμπάι απασχολεί 400 άτομα, ενώ άλλα 120 άτομα απασχολεί η θυγατρική του – εντούτοις, ο αριθμός των επιχειρήσεων-μελών του παραμένει σταθερός στις 24, εφόσον η συμμετοχή περιορίζεται στις επιχειρήσεις που λειτουργούν εντός της κοιλάδας. Η ανάπτυξη του συνεταιρισμού έχει ωφεληθεί από τις οικονομίες κλίμακας, περιλαμβανομένης της αγοράς πρώτων υλών από το συνεταιρισμό, και όχι από τις μεμονωμένες επιχειρήσεις-μέλη του. Άλλα σημαντικά συστατικά της επιτυχίας είναι η ποικιλία των προϊόντων (από εργασία υδραυλικών μέχρι ορειβατικό εξοπλισμό) και οι κανόνες οι οποίοι ενθαρρύνουν την εξειδίκευση και όχι τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων που συμμετέχουν.

Διασκευή άρθρου της Ratha Tep για την πρωτοβουλία Stories.coop,
www.stories.coop

Πλαίσιο 17: Διαδικτυακή μικροχρηματοδότηση για την ανάπτυξη μιας βιώσιμης αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων

Η Regionalwert AG είναι μια κεφαλαιουχική εταιρεία που ανήκει σε ιδιώτες, η οποία βρίσκεται στην περιοχή του Φράιμπουργκ στη νοτιοδυτική Γερμανία και στηρίζει την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και της τοπικής παραγωγής, εμπορίας και διανομής τροφίμων.

Η ιδιότητα που τη διακρίνει έγκειται στο συνδυασμό της διαδικτυακής μικροχρηματοδότησης με την ανάπτυξη ενός δικτύου κοινωνικών επιχειρήσεων για την εμπέδωση μιας αειφόρου και οικονομικά βιώσιμης αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων και την παραγωγή περιφερειακής προστιθέμενης αξίας. Αυτό το επιτυγχάνει συνασπίζοντας υπό τη σκέπη της Regionalwert AG (RWAG) πολίτες ως κοινωνικούς επενδυτές, παραγωγούς και καταναλωτές και κοινωνικούς επιχειρηματίες.

Μέχρι στιγμής, η RWAG έχει καταφέρει να κερδίσει τη στήριξη των κατοίκων της περιφέρειας και να συγκεντρώσει πάνω από 2 εκατομμύρια ευρώ από περισσότερους από 500 κυρίως τοπικούς μετόχους. Τα κεφάλαια επενδύονται σε βιολογικά αγροκτήματα και την αντίστοιχη γη, επιχειρήσεις επεξεργασίας τροφίμων (τροφοδοσίες, επεξεργασία) και επιχειρήσεις εμπορίας (καταστήματα λιανικής και χονδρικής πώλησης, διανομές). Επιπλέον, η RWAG διευκολύνει την πρόσβαση σε χρηματοδότηση για νέους γεωργούς, βοηθά στην εξασφάλιση γεωργικής διαδοχής, και παρέχει υπηρεσίες επιχειρηματικής ανάπτυξης για όλες τις επιχειρήσεις του δικτύου της.

Οι επιχειρήσεις-εταίροι λειτουργούν αυτόνομα, όμως όλες συνδέονται μέσω του δικτύου της RWAG. Αυτή η συνεργασία μειώνει τα κόστη, έτσι ώστε οι μικρές κλίμακας δομές να είναι περισσότερο ανταγωνιστικές. Πρακτικά παραδείγματα αποτελούν η χρήση των αποβλήτων της εκμετάλλευσης κηπευτικών στην εκμετάλλευση γαλακτοπαραγωγής, η αξιοποίηση της κοπριάς από τα βοοειδή στην εκμετάλλευση κηπευτικών, η χρήση των προϊόντων της RWAG από την επεξεργασία τροφοδοσίας, η πώληση προϊόντων της RWAG στα καταστήματα και η διανομή κηπευτικών στο πλαίσιο του προγράμματος διανομών.

Μεταξύ των δραστηριοτήτων της, η RWAG έχει αναπτύξει μια διεξοδική μεθοδολογία καταγραφής του κοινωνικού, οικονομικού και περιβαλλοντικού αντικτύπου των επενδύσεών της στην περιοχή. Αυτό συνέβαλε στο να δοθεί το έναυσμα σε πρωτοβουλίες πολιτών σε αρκετές περιφέρειες της Γερμανίας, με στόχο την προώθηση ενός αειφόρου μετασχηματισμού της περιφερειακής γεωργίας και της αλυσίδας εφοδιασμού τροφίμων, αναπαράγοντας το πρότυπο της RWAG. Με αυτόν τον τρόπο, η RWAG έχει εξελιχθεί σε μια λύση που μπορεί να αναπαραχθεί και να προσαρμοστεί από άποψη κλίμακας, και να δώσει απαντήσεις σε μια σειρά προβλημάτων που αντιμετωπίζουν πολλές ευρωπαϊκές περιφέρειες.

Πηγή: <http://www.regionalwert-ag.de>

Η σημαντική συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία έχει επιβεβαιωθεί με την πρόσφατη οικονομική κρίση. Έχει τεκμηριωθεί, παραδείγματος χάριν, ότι οι συνεταιριστικές τράπεζες, σε αντίθεση με τις εμπορικές, σε μεγάλο βαθμό απέχχαν από τις ριψοκίνδυνες χρηματοοικονομικές δραστηριότητες που πυροδότησαν την κρίση, και συνέχισαν να εστιάζουν στο δανεισμό της πραγματικής οικονομίας παρά στις επενδύσεις σε κερδοσκοπικά χρηματοοικονομικά προϊόντα. Επιπροσθέτως, κατά τη διάρκεια της κρίσης, εξακολούθησαν να στηρίζουν τις οικογενειακές επιχειρήσεις μέσω δανεισμού, ακόμη και όταν οι άλλες τράπεζες έκλειναν τη στρόφιγγα. Ο λόγος αυτής της διαφοροποίησης ανάγεται στη διαφορετική φύση των δύο τύπων οργανισμού: οι συνεταιριστικές τράπεζες έχουν δημιουργηθεί για την παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στα μέλη τους (τα οποία συμμετέχουν στη διοίκηση της τράπεζας μέσω της ψήφου τους) με τους καλύτερους δυνατούς όρους, ενώ οι εμπορικές τράπεζες έχουν δημιουργηθεί για τη μεγιστοποίηση του κέρδους των μετόχων τους.

Η κρίση όχι μόνο κατέδειξε ότι οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας μπορούν να είναι πιο **ανθεκτικοί** από τις επιχειρήσεις με ιδιοκτήτες τους επενδυτές τους (βλ. πλαίσιο 18), αλλά και υπογράμμισε τα μειονεκτήματα του προτύπου οικονομικής οργάνωσης που βασίζεται αποκλειστικά στις ενέργειες δύο τύπων ιδρυμάτων: των επιχειρήσεων με ιδιοκτήτες τους επενδυτές τους και τους δημόσιους οργανισμούς.

Πλαίσιο 18: Η ανθεκτικότητα της κοινωνικής οικονομίας: επιχειρήσεις που αντιστέκονται στην κρίση

Μια έκθεση που κατάρτισαν για λογαριασμό της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας οι Johnston Birchall και Lou Hammond Ketilson προσφέρει άφθονα ιστορικά στοιχεία για την ανθεκτικότητα του συνεταιριστικού επιχειρηματικού προτύπου σε περιόδους κρίσης: από τη Μεγάλη Ύφεση στις Ηνωμένες Πολιτείες και την κατάρρευση των τιμών στη Σουηδία τη δεκαετία του 1930, μέχρι τη βιομηχανική ανασυγκρότηση στη Δυτική Ευρώπη τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, η ίδρυση συνεταιρισμών (γεωργικών συνεταιρισμών, εργατικών συνεταιρισμών ή άλλων τύπων) υπήρξε πάντα ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους διατήρησης των εισοδημάτων και της απασχόλησης και, κατά συνέπεια, μια λογική απάντηση στην οικονομική δυσπραγία.

Στη Γαλλία, παραδείγματος χάριν, η κοινωνική οικονομία (που αντιπροσωπεύει το 9,9% της συνολικής μισθωτής απασχόλησης) δημιούργησε το 18% των συνολικών θέσεων εργασίας μεταξύ 2006 και 2008. Μεταξύ 2008 και 2009, η απασχόληση στην κοινωνική οικονομία έχει αυξηθεί κατά 2,9%, με καθαρή δημιουργία 70 000 αμειβόμενων θέσεων εργασίας, σε σύγκριση με την πτώση κατά 1,6% στον υπόλοιπο ιδιωτικό τομέα και κατά 4,2% στον δημόσιο τομέα (πηγή: Jerome Fauer, *The social economy: Preparing the ground for innovative responses to current challenges*, σχέδιο έκθεσης).

Στην Ιταλία, μεταξύ 2007 και 2011, η απασχόληση στους συνεταιρισμούς αυξήθηκε κατά 8%, ενώ στο σύνολο της οικονομίας μειώθηκε κατά 1,2%, και στις ιδιωτικές επιχειρήσεις κατά 2,3%. Εκτός αυτού, μια σύγκριση των δεδομένων για την αύξηση σε προστιθέμενη αξία ανάμεσα σε συνεταιρισμούς και κεφαλαιουχικές εταιρείες μεταξύ 2006 και 2010 αποκαλύπτει ότι ο εν λόγω δείκτης έχει αυξηθεί στους συνεταιρισμούς τέσσερις φορές περισσότερο από ό,τι στις κεφαλαιουχικές εταιρείες (+24,7% έναντι +6,5%). Κατά το ίδιο διάστημα, τα εισοδήματα των εργαζομένων σε συνεταιρισμούς αυξήθηκαν κατά 29,5%, έναντι 12,7% σε κεφαλαιουχικές εταιρείες (ανάλυση δεδομένων του εμπορικού επιμελητηρίου από το Euricse).

Στην Ισπανία, η απασχόληση στους συνεταιρισμούς και τις *sociedades laborales* δείχνει να έχει ανακάμψει ταχύτερα σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις: έπειτα από την κάμψη του 2008-09 και τη στασιμότητα του 2010, η απασχόληση στους εργατικούς συνεταιρισμούς αυξήθηκε κατά 4,7% το 2011, ενώ στις υπόλοιπες εταιρείες συνέχισε την πτωτική πορεία της για τέταρτο διαδοχικό έτος. (CECOP-CICOPA Europe, *The resilience of the cooperative model in Europe*, Ιούλιος 2012).

Πέρα από την οικονομική συμβολή των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας, πρέπει να σημειωθεί ότι η συμμετοχή των πολιτών σε αυτό τον τύπο επιχειρήσεων ενισχύει την εμπιστοσύνη στις δημοκρατικές διαδικασίες και τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου. Μεταξύ των μέσων για την πραγμάτωση αυτού του σκοπού συγκαταλέγεται η προώθηση της συμμετοχής πλειάδας

ενδιαφερόμενων μερών (εθελοντές, εργαζόμενοι, δικαιούχοι, δωρητές κτλ.), που εκπροσωπούν την ευρύτερη κοινότητα στις οποίες ανήκουν οι εν λόγω οργανισμοί. Η συμπερίληψη αυτών των ενδιαφερομένων μεταξύ των μελών και στα όργανα διοίκησης του οργανισμού ενισχύει την προσήλωση του στην κοινότητα και σε θέματα κοινωνικής ευθύνης.

Πλαίσιο 19: Ο όμιλος Μοντραγκόν: Μια συνεταιριστική απάντηση στην κρίση

Η Mondragon Corporation είναι μια ομοσπονδία εργατικών συνεταιρισμών που εδρεύει στη Χώρα των Βάσκων στην Ισπανία. Ιδρύθηκε το 1956 με τη δημιουργία στην πόλη Μοντραγκόν του πρώτου βιομηχανικού συνεταιρισμού της επαρχίας Ζίπουσκά και σήμερα είναι η 10^η μεγαλύτερη επιχειρηματική ένωση στην Ισπανία, με θυγατρικές εταιρείες παραγωγής σε 41 διαφορετικές χώρες και πωλήσεις σε 150. Το 2011, ο όμιλος αποτελείτο από 258 εταιρείες και οντότητες, με σχεδόν 84.000 εργαζόμενους και έσοδα 14.755 εκατομμύρια ευρώ. Ενώ η Mondragon έχει τις ρίζες της στον τομέα της μεταποίησης, η εταιρεία είναι πλέον ενεργή στους τομείς της βιομηχανίας, των χρηματοοικονομικών και της διανομής, και έχει αναπτύξει σημαντικές πρωτοβουλίες στα πεδία της γνώσης και της εκπαίδευσης. Η Mondragon λειτουργεί σύμφωνα με τις συνεταιριστικές αρχές της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης και ενθαρρύνει τη συμμετοχή των εργαζομένων στη διοίκηση της επιχείρησης με πολλούς τρόπους: μέσω της ιδιοκτησίας (οι εργαζόμενοι είναι συνεταίροι), της διαχείρισης (με τη συμβολή τους στη βελτίωση των προϊόντων, των διαδικασιών και των υπηρεσιών) και των αποτελεσμάτων (ανάλογα με το έργο που προσφέρουν). Το πρότυπο διοίκησης της Mondragon Corporation εστιάζει στη σημασία της γενικής συνέλευσης, στην οποία κάθε μέλος έχει δικαίωμα ψήφου, σύμφωνα με την αρχή «ένα μέλος, μία ψήφος». Η αντίδραση της Mondragon στην οικονομική κρίση αποκαλύπτει το βάθος στο οποίο οι εν λόγω αρχές έχουν διαποτίσει τις δραστηριότητές της.

Έπειτα από δύο δεκαετίες συνεχούς ανάπτυξης, η Mondragon Corporation, όπως και πολλές άλλες επιχειρήσεις, επλήγη από την οικονομική κρίση. Ο συνολικός κύκλος εργασιών στους τομείς μεταποίησης και διανομής έπεσε από τα 15,5 δισεκατομμύρια στα 13,9 δισεκατομμύρια το 2011, ωθώντας τη Mondragon να λάβει αρκετά μέτρα με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής θέσης της εταιρείας. Όλα τα μέτρα υιοθετήθηκαν κατά πλειοψηφία από τη γενική συνέλευση των μελών και περιλάμβαναν μειώσεις μισθών, επέκταση ωραρίου και αύξηση των εισφορών μετοχικού κεφαλαίου (μέσω, μεταξύ άλλων, της επανεπένδυσης των κερδών και της σύστασης προαιρετικού αποθεματικού ταμείου). Η εταιρεία έχει επίσης καθιερώσει μια σειρά μηχανισμών που αποσκοπούν στη στήριξη των εργαζομένων καθ' όλη αυτή τη διαδικασία, όπως η δημιουργία ενός συστήματος συνδρομής για την εξεύρεση εργασίας, το οποίο βοήθησε στην επαγγελματική επανακατάρτιση, τη μετακίνηση προσωπικού μεταξύ συνεταιρισμών, και την αποζημίωση για την απώλεια ωρών εργασίας. Ως αποτέλεσμα, η μείωση της απασχόλησης που συνόδευσε την πτώση των εσόδων επιτεύχθηκε χωρίς απολύσεις. Αντί αυτών, η εταιρεία προέκρινε εθελοντικά προγράμματα πρόωρης συνταξιοδότησης για εργαζόμενους άνω των 58 ετών και την ανατοποθέτηση εκατοντάδων άνεργων εργαζομένων-μελών σε συνεταιρισμούς εντός του ομίλου.

Πηγές: *The Mondragon Cooperative Experience*, (<http://bit.ly/14mVGyX>) και *The Mondragon's Corporate Management Model* (<http://bit.ly/ZYV1Oq>)

Η άποψη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Συνέντευξη με τον Sven Giegold, μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Πράσινοι/ΕΕΣ)

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις (επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας) θεωρούνται εξαιρετικά παραδείγματα για το τι σημαίνει η έννοια «ιδιαίτερα ανταγωνιστική κοινωνική οικονομία της αγοράς» σε μικρή κλίμακα. Μπορούμε όμως να προσδοκούμε ότι, με την πάροδο του χρόνου, όλο και περισσότερες κερδοσκοπικές εταιρείες θα ενστερνιστούν ορισμένα γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν τους συνεταιρισμούς ή τις κοινωνικές επιχειρήσεις; Ή μήπως η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι για πάντα καταδικασμένες να τίθενται σε δεύτερη μοίρα;

Δεν πρέπει να συγχέουμε την κοινωνική οικονομία με την κοινωνική ευθύνη των κερδοσκοπικών εταιρειών. Όλες οι επιχειρήσεις αλλά και οι πελάτες έχουν υποχρεώσεις προς την κοινωνία. Θα είναι μια θετική εξέλιξη αν όλο και περισσότερες εταιρείες και καταναλωτές αντιμετωπίσουν αυτή την παραδοχή με μεγαλύτερη σοβαρότητα. Η κοινωνική οικονομία, ωστόσο, υπερβαίνει τα παραπάνω: Οι επιχειρήσεις της δεν καθοδηγούνται από το κέρδος, αλλά από την αποστολή τους. Το να παραμείνουν σε δεύτερη μοίρα δεν είναι θέσφατο. Η κοινωνική οικονομία κυριαρχεί και ανταγωνίζεται με επιτυχία σε τομείς όπως η λιανική τραπεζική στη Γερμανία, η μεταποίηση στη Χώρα των Βάσκων, το λιανεμπόριο στην Ελβετία και πολλές κοινωνικές υπηρεσίες στην Ιταλία.

Τι ρόλο προβλέπετε για τις κοινωνικές επιχειρήσεις (επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας) όσον αφορά τη συμβολή τους στο να καταστεί η Ευρώπη μια οικονομία με αποδοτικότερη χρήση πόρων και χαμηλά επίπεδα εκπομπών άνθρακα; Τι είδους πολιτική θα μπορούσε να στηρίξει τη μεγαλύτερη ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας ή των κοινωνικών επιχειρήσεων ως προς αυτό το πεδίο;

Στο ζωτικής σημασίας πεδίο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι εισροές ηλιακού φωτός, ανέμου, νερού και βιομάζας είναι εξ ορισμού αποκεντρωμένες. Για την αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών πρέπει να γίνουν πολλές συγκριτικά μικρές επενδύσεις σε όλες τις περιφέρειες. Αυτό συνιστά ένα καλό υπόβαθρο για συνεταιριστικές λύσεις. Στη Γερμανία, η εγγυημένη τιμή αγοράς ρεύματος οδήγησε στο να ξεφυτρώσει ηλειαδά νέων συνεταιρισμών αιολικής και ηλιακής ενέργειας. Οι συνεταιρισμοί μπορούν επίσης να κατέχουν το δίκτυο ενέργειας, και μάλιστα με επιτυχία. Είναι ευκολότερο να προωθηθεί η τοπική υποστήριξη για ανεμογεννήτριες και ηλιακά πεδία, όταν τα κέρδη από αυτές τις επενδύσεις καταλήγουν στον τοπικό πληθυσμό μέσω συνεταιρισμών. Το κράτος μπορεί να προσφέρει πρόσθετη ώθηση σε αυτή την εξέλιξη, με συμβουλές προσαρμοσμένες κατά περίπτωση, πρόσβαση σε χρηματοδότηση, και προτιμωσιακή πρόσβαση σε κατάλληλους χώρους για επενδύσεις.

Με την πρωτοβουλία κοινωνικής επιχειρηματικότητας του 2011 και προτάσεις για μεγαλύτερη στήριξη της κοινωνικής οικονομίας μέσω των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ το 2014-2020, προσεγγίζουμε τα όρια της δυνατότητας στήριξης της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχείρησης σε επίπεδο ΕΕ; Τι περισσότερο μπορεί να γίνει;

Και όμως, η Ευρώπη μπορεί να κάνει πολύ περισσότερα. Το Ευρωκοινοβούλιο έχει προτείνει πολλά αποτελεσματικά μέτρα. Πρώτον, αυτό που δεν μετριέται δεν μετράει. Η Ευρώπη πρέπει να αρχίσει να καταγράφει πραγματικά ευρωπαϊκά στατιστικά στοιχεία για την κοινωνική οικονομία και τη συμβολή της στην απασχόληση και το ΑΕγχΠ. Δεύτερον, το κλειδί για τη στήριξη της κοινωνικής οικονομίας έγκειται στις περιφέρειες και τα κράτη μέλη. Κατά συνέπεια, η Ευρώπη οφείλει να καθιερώσει μια «ανοικτή μέθοδο συντονισμού», προκειμένου να αναπτύσσει τις βέλτιστες πρακτικές των κρατών και των τοπικών αρχών. Τρίτον, η Ευρώπη πρέπει να αναπτύξει μια επισήμανση κοινωνικής οικονομίας, ώστε να βοηθά τους καταναλωτές να στηρίζουν τον εν λόγω τομέα.

Ενίσχυση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης στο σύνολο της κοινωνίας και της οικονομίας

Η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και η ανάδυση των ιδιαίτερων οργανωτικών μορφών που συγκροτούν το σύμπαν της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη, το οποίο περιγράφηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, έχουν συνοδευτεί από μια μεγαλύτερη έμφαση στον κοινωνικό αντίκτυπο των οικονομικών δραστηριοτήτων (τόσο σε επίπεδο ατόμων όσο και σε επίπεδο οργανισμών) σε όλους τους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας.

Η απόσυρση του δημόσιου τομέα από την παροχή πολλών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος, η ανάδειξη νέων και πιο διαφοροποιημένων κοινωνικών αναγκών, σε συνδυασμό με μια αυξημένη πρόσβαση σε πληροφόρηση χάρη στις αλλαγές στις τεχνολογίες επικοινωνίας, όλοι αυτοί οι παράγοντες συντέλεσαν στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης των Ευρωπαίων για τα κοινωνικά προβλήματα, επιδρώντας στη συμπεριφορά τους ως καταναλωτών και ασκώντας πίεση στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, που με τη σειρά τους άρχισαν να ανταποκρίνονται υιοθετώντας πιο υπεύθυνες επιχειρηματικές πρακτικές.

Οι τελευταίες δεκαετίες έχουν συνεπώς χαρακτηριστεί από έναν αυξημένο κοινωνικό ρόλο των ιδιωτών (τόσο οργανωμένων σε ομάδες υπεράσπισης και ευαισθητοποίησης όσο και ατομικά ως καταναλωτών και επενδυτών), την εμφάνιση νέων και περισσότερο κοινωνικά υπεύθυνων μορφών αποταμίευσης, πίστωσης

και χρηματοδότησης, και τη διάδοση επιχειρηματικών πρακτικών που συνήθως αποδίδονται με τον όρο «εταιρική κοινωνική ευθύνη».

Όλες αυτές οι αλλαγές συνέβαλαν στην επέκταση του βεληνεκού της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας πέρα από τις ειδικές οργανωτικές μορφές που περιγράψαμε ως τώρα.

Αλλαγές στην ατομική συμπεριφορά

Οι Ευρωπαίοι εμφανίζουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σχετικά με τον αντίκτυπο των ατομικών ενεργειών στην οικονομία και την κοινωνία, αποκτώντας μια ολοένα πιο λεπτή και σύνθετη κατανόηση των διασυνδέσεων μεταξύ της συμπεριφοράς τους ως καταναλωτών και των κοινωνικών συνεπειών για τις οποίες ενδιαφέρονται. Οι καινοτομίες στις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας έχουν επίσης διευκολύνει περισσότερο από ποτέ την πληροφόρηση όσον αφορά τον τρόπο παραγωγής των αγαθών που αγοράζουν, καθώς και την οργάνωση συλλογικής δράσης, προκειμένου να ασκηθεί πίεση σε παραγωγούς και ρυθμιστικές αρχές.

Ως αποτέλεσμα, γινόμαστε σήμερα μάρτυρες μιας ενίσχυσης της **υπεύθυνης κατανάλωσης**: οι αγορές πραγματοποιούνται αφού ληφθεί

υπ' όψιν όχι μόνο η τιμή και η ποιότητα του προϊόντος, αλλά και οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τρόπου παραγωγής του. Κατά συνέπεια, οι καταναλωτές εκτιμούν περισσότερο προϊόντα που πληρούν ορισμένα ηθικά πρότυπα (π.χ. δίκαιο εμπόριο, ηθική χρηματοδότηση) ή έχουν κάποιο θετικό αντίκτυπο στην τοπική ανάπτυξη (προτίμηση για τοπικά προϊόντα, τοπικά νομίσματα κτλ.). Τέτοια προϊόντα ή υπηρεσίες προσφέρονται σε μεγαλύτερη έκταση από τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας και τις κοινωνικές επιχειρήσεις σε σχέση με τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις.

Επιπλέον, οι πολίτες οργανώνονται σε **κινήματα και ομάδες υπεράσπισης και ευαισθητοποίησης** με ολοένα αυξανόμενη αποτελεσματικότητα σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτό οδηγεί σε εντεινόμενη πίεση προς τις επιχειρήσεις και τις ρυθμιστικές αρχές, ώστε να υιοθετήσουν πιο υπεύθυνες πρακτικές και να κατορθώσουν μια δικαιότερη κατανομή πόρων μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών.

Η αλλαγή στην ατομική συμπεριφορά περιλαμβάνει επίσης μια μεγαλύτερη προθυμία

για εργασία σε οργανισμούς που υπηρετούν τις κοινότητες τους, καθώς και για επιλογή σταδιοδρομιών μέσα από τις οποίες επιδιώκονται όχι μόνο οικονομικοί, αλλά και κοινωνικοί σκοποί. Τα δεδομένα που αναφέρονται στο Πλαίσιο 20, για παράδειγμα, υπογραμμίζουν τη σημασία των αλτρουιστικών κινήτρων στα άτομα που επιλέγουν να εργαστούν για κοινωνικές επιχειρήσεις. Αυτά τα αποτελέσματα επιβεβαιώνονται από όλο και περισσότερες έρευνες, καταδεικνύοντας ότι οι εργαζόμενοι που έχουν επιλέξει να εργαστούν σε οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και κοινωνικές επιχειρήσεις εμφανίζουν μεγαλύτερη ικανοποίηση για την εργασία τους σε σύγκριση με τους εργαζόμενους σε κερδοσκοπικές εταιρείες ή στον δημόσιο τομέα, παρότι οι αποδοχές τους είναι κατά μέσο όρο χαμηλότερες.

Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις νεότερες γενεές, οι οποίες παρουσιάζονται πιο ευαισθητοποιημένες απέναντι σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, και είναι σε γενικές γραμμές πιο πρόθυμες να ενεργούν υπεύθυνα και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες προσανατολισμένες στην κοινότητα (π.χ. εθελοντισμός).

Πλαίσιο 20: Εργασία και Κίνητρα στην Κοινωνική Οικονομία: Στοιχεία Πρόσφατης Έρευνας

Πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα πάνω από 4 000 εργαζομένων σε ιταλικές κοινωνικές επιχειρήσεις υπογραμμίζει ότι στην επιλογή εργασίας από τους εργαζόμενους επιδρούν πολλοί παράγοντες. Συνολικά, οι άνθρωποι αυτοί επιρεάζονται έντονα από αλτρουιστικά κίνητρα (εργασία με κοινωνική αναφορά και χρησιμότητα), ενώ ακολουθούν ορισμένα εξωτερικά κίνητρα (όπως η εργασιακή σταθερότητα) και εσωτερικά κίνητρα (όπως το να έχουν κοινά ιδανικά και αξίες με την επιχείρηση και τους συναδέλφους τους). Οι υπάλληλοι που ρωτήθηκαν για την έρευνα τοποθέτησαν τις αποδοχές και τα υπόλοιπα οικονομικά κίνητρα μόλις στο μέσον της κατάταξης των κινήτρων τους, ενώ άλλοι εξωτερικοί παράγοντες βρέθηκαν ακόμη χαμηλότερα στην κατάταξη.

	Μέσος Όρος (1-12)	Ποσοστό βαθμολογιών από 10 ως 12
Αλτρουιστικά κίνητρα		
Βοήθεια σε μειονεκτούντα άτομα	9,48	62,3
Συσχέτιση με την εργασία	9,50	61,3
Συσχέτιση με άτομα εκτός της εργασίας	8,73	52,0
Εσωτερικά κίνητρα		
Αυτονομία, ποικιλία και δημιουργικότητα της εργασίας	8,48	45,6
Εργασία συναφής με την ατομική κατάρτιση	7,06	33,0
Κοινωνική ορατότητα της εργασίας	7,20	32,5
Χώρος εργασίας	7,44	38,4
Ύπαρξη κοινών ιδανικών και αξιών	8,77	52,5
Εξωτερικά κίνητρα		
Ευέλικτο ωράριο εργασίας	8,00	37,4
Αποδοχές και οικονομικά κίνητρα	8,63	49,2
Αυτοπραγμάτωση και προοπτικές σταδιοδρομίας	8,38	44,8
Εργασιακή σταθερότητα	9,52	61,9

Η ανάλυση καταδεικνύει ότι η μέριμνα για τους άλλους ή τα αλτρουιστικά αλλά και σχεσιακά κίνητρα εμφανίζονται ως η πιο καθοριστική υποκίνηση για την επιλογή εργασίας στον τομέα των κοινωνικών επιχειρήσεων, καθώς οι περισσότεροι εργαζόμενοι συμφωνούν για τη σημασία της ανάληψης δραστηριοτήτων που βοηθούν άλλους ανθρώπους, όπως και για την αναγκαιότητα εργασίας σε ένα περιβάλλον όπου οι σχέσεις είναι καλές. Επίσης, εξέχουσα θέση κατέχει η αναζήτηση ποικιλίας και δημιουργικότητας, καθώς και κοινών αξιών και στόχων. Σε εξωτερικές πτυχές της εργασίας δίνεται επίσης μεγάλη προσοχή, αλλά οι εργαζόμενοι ελκύονται ιδιαίτέρως από την εργασιακή σταθερότητα και την επιτυχία από άποψη σταδιοδρομίας και αυτοπραγμάτωσης.

Η πιο σημαντική συνέπεια αυτών των ισχυρών εσωτερικών κινήτρων είναι το υψηλό επίπεδο δέσμευσης εκ μέρους του εργαζόμενου. Τα οικονομετρικά ευρήματα υποδεικνύουν ότι όσο εντονότερα είναι τα εσωτερικά κίνητρα και όσο χαμηλότερα τα εξωτερικά κίνητρα των εργαζομένων, τόσο μεγαλύτερη είναι η ικανοποίησή τους από την εργασία τους και η αφοσίωσή τους στον οργανισμό. Αυτό συνεπάγεται ότι η διαδικασία επιλογής εργαζομένων με εσωτερικά κίνητρα έχει διπλό θετικό αποτέλεσμα: άτομα με εσωτερικά κίνητρα τείνουν να είναι ικανοποιημένα με την εργασία τους, ακόμη και όταν οι αποδοχές τους είναι αρκετά χαμηλές. Αντιστρόφως, άτομα με εξωτερικά κίνητρα τείνουν συχνότερα να εγκαταλείπουν τον οργανισμό, καθώς η ικανοποίησή τους είναι μικρότερη.

Depedri S., Tortia E. C., Carpita M. (2012), Feeling satisfied by feeling motivated at work: Empirical evidence in the Italian social services sector στο J. Heiskanen, H. Henry, P. Hytinkoski, T. Köppä (επιμ.), New opportunities for cooperatives: new opportunities for people, University of Helsinki, Mikkeli, σ. 136-153.

Οι αλλαγές στην ατομική συμπεριφορά έχουν συχνά συμβάλει (και εξακολουθούν να συμβάλλουν ολοένα και περισσότερο) στη δημιουργία ειδικών τύπων οργανισμών που επιτυγχάνουν να αντιστοιχίσουν τη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες με κοινωνικά προ-στιθέμενη αξία με τη διαθέσιμη προσφορά. Ενδιαφέροντα παραδείγματα παρέχουν οι

βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού τροφίμων, οι οποίες στοχεύουν στην υποστήριξη της βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής, καθώς και τοπικών νομισμάτων που στηρίζουν τη δημιουργία εναλλακτικών προτύπων αναδιοργάνωσης του συνόλου της αλυσίδας δημιουργίας αξίας, και ιδίως των μηχανισμών συναλλαγών.

Πλαίσιο 21: Αγοραστικές ομάδες με βάση την αλληλεγγύη: Η εμπειρία της ιταλικής GAS

Το «GAS» είναι ακρωνύμιο για τον ιταλικό όρο «Gruppi di Acquisto Solidale» (αγοραστικές ομάδες με βάση την αλληλεγγύη). Συνήθως, μια αγοραστική ομάδα δημιουργείται από ένα σύνολο καταναλωτών οι οποίοι συμπράττουν για να αγοράζουν τρόφιμα και άλλα αγαθά τρέχουσας χρήσης απευθείας από τους παραγωγούς ή μεγάλους λιανοπωλητές σε μειωμένη τιμή. Όταν μια αγοραστική ομάδα δεν αναζητά απλώς τη φθηνότερη τιμή, αλλά δίνει στους ανθρώπους και το περιβάλλον προτεραιότητα έναντι της απλής εξοικονόμησης, τότε αποτελεί αγοραστική ομάδα με βάση την αλληλεγγύη. Μια τέτοια ομάδα επιλέγει προϊόντα και παραγωγούς με γνώμονα το σεβασμό προς το περιβάλλον και την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της ομάδας, των εμπόρων και των παραγωγών. Ειδικότερα, αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές οδηγούν στην προτίμηση τοπικών προϊόντων (για να ελαχιστοποιούνται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των μεταφορών), αγαθά δίκαιου εμπορίου (λόγω σεβασμού προς τους μειονεκτούντες παραγωγούς και επιθυμίας προαγωγής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, ιδίως των γυναικών, των παιδιών και των αυτόχthonων λαών) και επαναχρησιμοποιήσιμων ή οικοσυμβατών αγαθών (για την προώθηση ενός αειφόρου τρόπου ζωής). Κάθε G.A.S. υποκινείται από άλλα κίνητρα, συνήθως όμως όλες οι ομάδες έλκουν την καταγωγή τους από μια κριτική προσέγγιση του σύγχρονου παγκόσμιου οικονομικού προτύπου και του καταναλωτικού τρόπου ζωής. Τα άτομα που θεωρούν αυτό το πρότυπο άδικο και αναζητούν μια πρακτική εναλλακτική επιλογή μπορούν να βρουν αμοιβαία βοήθεια και συμβουλές εντασσόμενα σε αγοραστικές ομάδες με βάση την αλληλεγγύη.

Πηγή: www.retegas.org

Πλαίσιο 22: Οι πολίτες δίνουν ώθηση στην κοινωνικοοικονομική καινοτομία και μετασχηματισμό μέσω της παραγωγής βιώσιμης ενέργειας

Στη Γερμανία, αυξανόμενος αριθμός ατόμων συμβάλλει ενεργά στο να κάνει την παραγωγή βιώσιμης ενέργειας πραγματικότητα, συμμετέχοντας σε εταιρείες που ανήκουν σε ιδιώτες και οι οποίες παρέχουν ηλεκτρική ενέργεια διαχειριζόμενες αναγεννητικά συστήματα ηλεκτρισμού και θερμότητας (κυρίως φωτοβολταϊκές μονάδες, αλλά και αιολικά πάρκα και εγκαταστάσεις βιοαερίου) ή συστήματα συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας. Την τελευταία πενταετία, πάνω από 80 000 πολίτες επένδυσαν περισσότερα από 800 εκατομμύρια ευρώ σε πάνω από 500 νεοσύστατους τοπικούς ενεργειακούς συνεταιρισμούς. Τα δύο τρίτα από αυτούς επιτρέπουν τη συμμετοχή με μια εισφορά μικρότερη των 500 ευρώ. Οι πολίτες έλαβαν την επενδυτική τους απόφαση ωθούμενοι από κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους: να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την τοπική ανάπτυξη, να εξασφαλίσουν την προμήθεια ηλεκτρισμού από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, να παράγουν ηλεκτρισμό σε προσιτές τιμές, και να απολαμβάνουν ασφαλείς αποδόσεις για την επένδυσή τους, χάρη στη μακροπρόθεσμη, εγγυημένη από την κυβέρνηση, τιμή αγοράς του ρεύματος.

Αυτοί οι νέοι τύποι συνεταιρισμών έχουν συμβάλει ουσιαστικά στην ευαισθητοποίηση ως προς τις δυνατότητες της συλλογικής παραγωγής και χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στην απόκτηση και τη διάδοση τεχνικών ικανοτήτων για τη λειτουργία τέτοιων μονάδων, και στη δημιουργία ενός μοχλού πολιτικής πίεσης για τη θέσπιση νομικών πλαισίων ευνοϊκών για την ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές. Με την πάροδο των ετών, έχει αναπτυχθεί ένα οικοσύστημα υποστήριξης, που περιλαμβάνει συμβουλευτικές υπηρεσίες και υποστήριξη για τη σύσταση ενεργειακού συνεταιρισμού, ανάπτυξη τεχνογνωσίας και ικανοτήτων, κατάρτιση για ανάληψη ενεργειακών πρωτοβουλιών, και βοήθεια για την αναπαραγωγή και προσαρμογή δοκιμασμένων προτύπων.

Κάποιες εταιρείες προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας με ιδιώτες επενδυτές έχουν προχωρήσει ακόμη πιο πέρα, και έχουν αναλάβει το τοπικό δίκτυο. Πρωτοπόρος από αυτή την άποψη υπήρξε η «Elektrizitätswerke Schönau (EWS)», μια πρωτοβουλία πολιτών σε ένα μικρό χωριό, η οποία κινητοποίησε τους πολίτες και απέσπασε θετική ψήφο σε δύο τοπικά δημοψηφίσματα, προκειμένου να της παραχωρηθεί το δικαίωμα αγοράς του τοπικού δικτύου. Αυτό στη συνέχεια της επέτρεψε, μετά την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού, να προσφέρει ηλεκτρικό ρεύμα σε ολόκληρη τη Γερμανία και, μέχρι τα μέσα του 2012, να παρέχει ηλεκτρικό ρεύμα από ανανεώσιμες πηγές σε πάνω από 135 000 νοικοκυριά και εταιρείες.

Για περισσότερες πληροφορίες:

<http://www.energiegenossenschaften-gruenden.de/>

<http://www.ews-schoenau.de>

Αλλαγές στην αποταμίευση και τη χρηματοδότηση

Η κοινωνικά υπεύθυνη καταναλωτική συμπεριφορά δεν περιορίζεται στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών, αλλά εκτείνεται και στις αποταμίευσεις και τις επενδύσεις. Με άλλα λόγια, οι καταναλωτές δίνουν έμφαση όχι μόνο στο τι αγοράζουν, αλλά και στο πού επενδύουν τα χρήματά τους, καθώς και στο πώς χρησιμοποιούνται οι καταθέσεις τους. Πρόσφατο και πολύ ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί το κίνημα «Move your money» (Αλλάξε τράπεζα), το οποίο ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες ως αντίδραση στη χρηματοπιστωτική κρίση, την οποία προκάλεσαν οι –κατά την αντίληψη πολλών, ανήθικες– οικονομικές πρακτικές εκ μέρους των μεγάλων εμπορικών τραπεζών και ταμείων. Η εκστρατεία «Move your money» πραγματοποιήθηκε κατά μεγάλο μέρος μέσω του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία προέτρεπαν το κοινό να μεταφέρει τις καταθέσεις του από τις μεγάλες εμπορικές τράπεζες σε κοινοτικές και συνεταιριστικές τράπεζες, σε μια προσπάθεια ανταμοιβής των ηθικών και υπεύθυνων πρακτικών δανεισμού. Λόγω της αυξημένης ευαισθησίας των καταναλωτών για τα εν λόγω ζητήματα, η εκστρατεία αναπτύχθηκε ραγδαία στις Ηνωμένες Πολιτείες, και αργότερα επεκτάθηκε στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα τη μεταφορά πάνω από 10 εκατομμυρίων τραπεζικών λογαριασμών μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα.

Το διαδίκτυο παρέχει επίσης τη δυνατότητα της επένδυσης χρημάτων με νέους τρόπους, χωρίς την παρεμβολή χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, καθώς επιτρέπει στο κοινό την άμεση στήριξη των έργων ή των οργανισμών της αρεσκείας του. Αυτό έχει καταστεί προφανές κατά τα

τελευταία χρόνια, με την άνοδο της **διαδικτυακής μικροχρηματοδότησης** (που υποστηρίζεται από ένα σύνολο διαδικτυακών πλατφόρμων και πρωτοβουλιών) ως τρόπου άμεσης κινητοποίησης οικονομικών πόρων για τα πλέον ετερόκλητα εγχειρήματα.

Οι αλλαγές στην αποταμιευτική και επενδυτική συμπεριφορά των καταναλωτών συνοδεύονται από αλλαγές και καινοτομίες στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, με την εμφάνιση νέων εργαλείων που εναρμονίζουν καλύτερα κοινωνικές συνέπειες και οικονομικά κέρδη. Στις πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα σε αυτό το πεδίο συγκαταλέγονται τα **ηθικά επενδυτικά οχήματα**, τα οποία αξιολογούν τις επενδυτικές ευκαιρίες με κριτήριο, εκτός των οικονομικών αποδόσεων, τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπο: και οι μικροχρηματοδοτήσεις, οι οποίες αναδείχθηκαν ως ένας τρόπος πρόσβασης σε πίστωση για άτομα που κατά κανόνα δεν εξυπηρετούνταν από τις εμπορικές τράπεζες. Πρέπει να σημειωθεί ότι, ενώ οι **μικροχρηματοδοτήσεις** απέκτησαν απήχηση ως εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης σε ολόκληρο τον κόσμο μόνο πρόσφατα, στην Ευρώπη αποτελούν χαρακτηριστικό γνώρισμα των συνεταιριστικών τραπεζών εδώ και πάνω από έναν αιώνα.

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ενισχύουν την **αγορά κοινωνικών χρηματοδοτήσεων** σχεδιάζοντας την έκδοση χρεωστικών και συμμετοχικών τίτλων για κοινωνικές επιχειρήσεις, και δημιουργώντας νέες κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες θα προσελκύσουν επενδυτές και τις αποταμιεύσεις των ιδιωτών.

Παραδοσιακά, οι συνεταιριστικές τράπεζες ιδρύονταν για την εξυπηρέτηση των κοινοτήτων

τους, για την παροχή πλήρων τραπεζικών υπηρεσιών σε ιδιώτες, νοικοκυριά και συνοικιακές επιχειρήσεις. Σήμερα, αυτές συνοδεύονται από πολυάριθμες κοινωνικές τράπεζες που ανταγωνίζονται αποτελεσματικά τα κοινά τραπεζικά ιδρύματα. Τα παραδείγματα της *Groupe Crédit Coopératif* στη Γαλλία, της *Banca Etica* στην

Ιταλία, της *CREDAL* στο Βέλγιο, της *GLS Bank* στη Γερμανία, της *Triodos Bank* στις Κάτω Χώρες και της *Ekobanken* στη Σουηδία καταδεικνύουν ότι αυτές αντιμετώπισαν καλύτερα την χρηματοπιστωτική κρίση, χάρη στις προνοητικές πρακτικές και τους δεσμούς τους με την πραγματική οικονομία.

Πλαίσιο 23: Η περίπτωση της Triodos Bank

Η Triodos Bank είναι μια ευρωπαϊκή τράπεζα με υποκαταστήματα στις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ισπανία και τη Γερμανία. Η έδρα της βρίσκεται στο Ζεστ των Κάτω Χωρών, όπου και ιδρύθηκε η τράπεζα το 1980. Σήμερα, η Triodos Bank είναι μία από τις κορυφαίες αειφόρους τράπεζες στον κόσμο, με αποστολή να χρησιμοποιεί τα χρήματά της με στόχο την κοινωνική, περιβαλλοντική και πολιτιστική αλλαγή.

Η Triodos Bank μοιάζει με όλες τις άλλες τράπεζες από την άποψη του εύρους των προσφερόμενων υπηρεσιών, καθώς διαθέτει τα πάντα –από καθημερινές τραπεζικές υπηρεσίες και λογαριασμούς καταθέσεων μέχρι διαχείριση επενδύσεων και ταμεία επιχειρηματικών κεφαλαίων. Η διαφορά έγκειται στο ότι επενδύει μόνο σε αειφόρες εταιρείες.

Συνιδιοκτήτες της Triodos Bank είναι γύρω στους 15 000 ιδιώτες και μια σειρά ιδρυμάτων. Αντί για συμβατικές μετοχές, η τράπεζα έχει ένα ειδικό ιδιοκτησιακό καθεστώς, σχεδιασμένο για την περιφρούρηση της αποστολής και των αξιών της. Όλες οι μετοχές της κατατίθενται ως εμπιστευμα στο SAAT –το Ίδρυμα για τη διαχείριση των μετοχών της Triodos Bank– το οποίο εκδίδει πιστοποιητικά κατάθεσης για τις μετοχές της τράπεζας, που διατίθενται στο κοινό και τους θεσμικούς επενδυτές. Οι εν λόγω αποδείξεις αντιπροσωπεύουν τη χρηματική αξία των μετοχών. Ωστόσο, τα συναφή δικαιώματα ψήφου ασκούνται από το διοικητικό συμβούλιο του SAAT, και οι αποφάσεις των ψηφοφοριών λαμβάνονται με κριτήρια τους ηθικούς στόχους και την αποστολή της τράπεζας, τα επιχειρηματικά της συμφέροντα, και τα συμφέροντα των κατόχων πιστοποιητικών κατάθεσης.

Η τράπεζα δραστηριοποιείται κυρίως σε τρεις ευρείς τομείς: φύση και περιβάλλον, πολιτισμό και κοινωνία, και κοινωνικές επιχειρήσεις. Το πρώτο εξάμηνο του 2012, ο ισολογισμός της Triodos Bank αυξήθηκε κατά 11 %, φθάνοντας τα 4,8 δισεκατομμύρια ευρώ.

Πηγή: <http://www.triodos.com>

Το τοπίο των κοινωνικών χρηματοδοτήσεων μετασχηματίζεται ραγδαία. Θεσμικοί επενδυτές όπως μεγάλα συνταξιοδοτικά ταμεία ανταποκρίνονται στα αιτήματα για πιο ενεργό συμμετοχή των μετόχων και εξετάζουν νέες επενδυτικές δυνατότητες που συνδυάζουν

κοινωνικά και οικονομικά οφέλη. Οι μεμονωμένοι αποταμιευτές και επενδυτές συμμετέχουν πιο δραστήρια στη διαχείριση των προσωπικών τους λογαριασμών, αναζητώντας ηθικές επιλογές υπό το πρίσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Ο όρος **«επένδυση antiκτύπου»** καθιερώθηκε για να περιγράψει την τάση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, εύπορων ιδιωτών και θεσμικών ταμείων (συνταξιοδοτικά ταμεία, ασφαλιστικές εταιρείες κτλ.) να διοχετεύουν ροές ιδιωτικών κεφαλαίων σε κοινωνικές επιχειρήσεις, κοινωνική καινοτομία ή περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες προσανατολισμένες στη δημιουργία θέσεων εργασίας, τη μείωση της φτώχειας, την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και την αναζωογόνηση κοινοτήτων. Αυτοί οι νέοι τύποι κοινωνικών επενδύσεων, σε συνδυασμό με τους εξειδικευμένους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, αναπτύσσουν χρηματοοικονομικά μέσα που προσφέρουν **«υπομονετικά κεφάλαια»**, με τα οποία καταμερίζεται ως ένα βαθμό ο κίνδυνος από τη λειτουργία μιας κοινωνικής επιχείρησης, ενώ ταυτόχρονα παρέχεται επαρκής χρόνος για την ανάπτυξη της επιχείρησης. Τέτοιοι νέοι τύποι επενδύσεων δρουν συμπληρωματικά στα παραδοσιακά τραπεζικά δάνεια.

Τα πιο επιτυχημένα και δεκτικά αναπαραγωγής παραδείγματα κοινωνικής χρηματοδότησης συνδυάζουν τις δυνάμεις των καινοτόμων δημόσιων διοικήσεων, ιδρυμάτων, κοινωνικών επενδυτών και ενδιάμεσων φορέων κοινωνικής χρηματοδότησης με εκείνες της κοινωνίας των πολιτών και των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας. Τέτοια πρότυπα εκμεταλλεύονται τις διαφορετικές δεξιότητες και εμπειρίες των πολλών εμπλεκόμενων παραγόντων, διευκολύνοντας την εξεύρεση λύσεων σε καίρια ζητήματα για την ανάπτυξη της αγοράς κοινωνικών χρηματοδοτήσεων, όπως ο περιορισμός του κινδύνου, τα χαμηλότερα κόστη συναλλαγών και η δημιουργία συνεχούς ροής κοινωνικών επιχειρήσεων έτοιμων για επενδύσεις.

Άλλο παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι κοινοότητες έχουν αντιδράσει στην

κερδοσκοπική φύση των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και εκφράσει την προτίμησή τους για προϊόντα και υπηρεσίες που συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη είναι η αυξανόμενη απήχηση των **«τοπικών» ή «κοινοτικών» νομισμάτων**. Οι υπέρμαχοι των κοινοτικών νομισμάτων πιστεύουν ότι η κεντρική δημιουργία χρήματος και πίστωσης μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στις τοπικές οικονομίες και την κοινωνική συνοχή – εφόσον δεν υπάρχει εναλλακτική. Μπορεί να είναι δύσκολο για μικρούς επιχειρηματίες ή οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών να λάβουν τραπεζικό δάνειο σε νόμισμα εθνικής ή πανευρωπαϊκής κυκλοφορίας για την ανάπτυξη της επιχειρηματικής ή κοινωνικής δραστηριότητας την οποία σχεδιάζουν. Τα κοινοτικά νομίσματα αποτελούν μέσα ανταλλαγής τοπικής εμβέλειας, και δημιουργοί τους είναι συχνά κοινωνικές επιχειρήσεις. Γίνονται δεκτά από τους χρήστες σε εθελοντική βάση και με την πίστη ότι θα γίνουν δεκτά και από άλλα άτομα.

Κάποια τοπικά νομίσματα, όπως το *Chiemgauer* στη Βαυαρία και το *Kékfrank* στη Δυτική Ουγγαρία έχουν επινοηθεί κυρίως για την προώθηση των ανταλλαγών τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών σε μια μικρή γεωγραφική περιοχή. Άλλα τοπικά νομίσματα, όπως το TEM στο ελληνικό λιμάνι του Βόλου ή η τράπεζα χρόνου στην Ισπανία έχουν αναπτυχθεί κυρίως ως απάντηση στην τρέχουσα οικονομική κρίση: αντιπροσωπεύουν μια τοπική εναλλακτική λύση απέναντι στην υποτίμηση του επίσημου νομίσματος (και, επομένως, στην ευκολότερη προσβασιμότητά του). Εξ ορισμού, τα τοπικά νομίσματα προσφέρουν στους καταναλωτές μεγαλύτερο έλεγχο των τοπικών οικονομιών και ενισχύουν την τοπική ανθεκτικότητα απέναντι στην αστάθεια του κοινού χρηματοοικονομικού συστήματος.

Πλαίσιο 24: Κοινοτικά νομίσματα: Η Λίρα του Μπρίστολ

Τον Σεπτέμβριο του 2012 εγκαινιάστηκε από την Εταιρεία Κοινοτικού Συμφέροντος της Λίρας του Μπρίστολ ένα από τα πιο φιλόδοξα και σύνθετα συστήματα κοινοτικού νομίσματος, σε συνεργασία με άλλους τοπικούς θεσμούς, όπως η Πιστωτική Ένωση Μπρίστολ και ο Δήμος του Μπρίστολ.

Η λίρα του Μπρίστολ είναι το πρώτο δημοτικό τοπικό νόμισμα στο Ηνωμένο Βασίλειο, το πρώτο με ηλεκτρονικούς λογαριασμούς που διαχειρίζεται ένα ρυθμιζόμενος χρηματοπιστωτικός οργανισμός, και το πρώτο που μπορεί να χρησιμοποιείται για την πληρωμή ορισμένων τοπικών φόρων. Λειτουργεί ως σύμπραξη μιας CIC και μιας πιστωτικής ένωσης, και αποτελεί μη κερδοσκοπική κοινωνική επιχείρηση. Σύμφωνα με τους εμπνευστές του, πρόκειται για ένα «συμπληρωματικό τοπικό νόμισμα σχεδιασμένο για τη στήριξη των ανεξάρτητων επιχειρήσεων του Μπρίστολ, την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, τη διατήρηση της ποικιλομορφίας των εμπορικών μας δρόμων, και την οικοδόμηση ισχυρότερων κοινοτήτων».

Πηγή: <http://bristolpound.org>

Αλλαγές στην εταιρική συμπεριφορά

Οι αθροιστικές επιπτώσεις των αλλαγών στη ζήτηση (προτεραιότητα σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά βιώσιμα προϊόντα), των αλλαγών στις επενδυτικές πρακτικές (διάθεση νέων πόρων σε επιχειρήσεις που πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις), και των καλύτερα οργανωμένων δράσεων ευαισθητοποίησης και άσκησης πίεσης (που σε κάποιες περιπτώσεις λειτουργούν ως υποκατάστατο ρυθμιστικού πλαισίου) έχουν επίσης οδηγήσει σταδιακά

σε μια αλλαγή της συμπεριφοράς των παραδοσιακών κερδοσκοπικών εταιρειών, κάποιες από τις οποίες έχουν υιοθετήσει ένα σύνολο πρακτικών που αποδίδονται με τον όρο **εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ)**.

Με λίγες εξαιρέσεις, η ΕΚΕ αποτελεί μια εθελοντική ενσωμάτωση ηθικών προτύπων στις πρακτικές των συμβατικών επιχειρήσεων από τις οποίες απουσιάζει κάποια ρητή κοινωνική αποστολή. Μπορεί να προσλάβει ποικίλες μορφές, λιγότερο ή περισσότερο ενταγμένες στο κύριο επιχειρηματικό πρότυπο της επιχείρησης.

Η λιγότερο σύνθετη μορφή ΕΚΕ είναι πιθανόν η φιλανθρωπία, όπου μια επιχείρηση δωρίζει (απευθείας ή μέσω ιδρυμάτων) μέρος των κερδών της σε άλλους (μη κερδοσκοπικούς) οργανισμούς που ασχολούνται με κοινωνικούς σκοπούς. Μια πρόσφατη και ενδιαφέρουσα εξέλιξη αυτής της προσέγγισης είναι η «επιχειρηματική φιλανθρωπία», που εμφανίζεται όλο και περισσότερο ως ένα υποσχόμενο μέσο για τη στήριξη κοινωνικών επιχειρηματιών, καθώς συνδυάζει τη δωρεά με την τεχνική βοήθεια και υποστήριξη. Στο αντίθετο άκρο του φάσματος βρίσκουμε τις προσεγγίσεις «διπλού» και «τριπλού αποτελέσματος» που εστιάζουν στη μεγιστοποίηση όχι μόνο της αξίας για τους μετόχους τους, αλλά και στη μέριμνα για τα

συμφέροντα όλων των ενδιαφερόμενων μερών τους και, ως λογικό επακόλουθο, στη συνεικτίμηση του κοινωνικού και περιβαλλοντικού αντικτύπου των καθημερινών δραστηριοτήτων της επιχείρησης (παρалаγές αυτής της προβληματικής είναι οι ιδέες περί «συνδυαστικής αξίας» και «κοινής αξίας»). Στο ενδιαμέσο συναντάμε ποικίλες στρατηγικές που θα μπορούσαν να υιοθετήσουν οι επιχειρήσεις, προκειμένου να καταστήσουν το σύνολο ή μέρος της παραγωγής τους περισσότερο κοινωνικά ή/και περιβαλλοντικά βιώσιμο.

Υπό το πρίσμα αυτών των διαφορετικών πρακτικών, οι καθηγητές και επαγγελματίες της διοίκησης επιχειρήσεων, τόσο σε διεθνές

όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, επιχειρηματολογούν για διαφορετικές ερμηνείες της ΕΚΕ. Αυτές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως (1) μια απλώς «πρόσθετη οπτική», (2) μια «εργαλειακή οπτική», που αντλεί κυρίως από την παράδοση των ΗΠΑ και (3) μια «συστατική οπτική», η οποία πλησιάζει την προσέγγιση που προωθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η «πρόσθετη οπτική» θεωρεί την ΕΚΕ ως την απλή προσάρτηση ενός νέου πεδίου δραστηριότητας σε αυτό που λογίζεται ως κύρια δραστηριότητα της εταιρείας: η στήριξη κοινωνικών σκοπών από την εταιρεία εντάσσεται σε μια δέσμη χαρακτηριστικών (μαζί με αγαθά και υπηρεσίες) που μια εταιρεία διαθέτει στους πελάτες της. Αυτή η πρόσθετη δραστηριότητα δεν είναι απαραίτητο να μεγιστοποιεί τα κέρδη – αυτό εξαρτάται από την ικανότητα της εταιρείας να διακρίνει μεταξύ διαφορετικών απαιτήσεων εκ μέρους των καταναλωτών και στη συνέχεια να διαφοροποιεί κατάλληλα αυτό που διαθέτει στην αγορά.

Η «εργαλειακή οπτική», αντιθέτως, βλέπει την ΕΚΕ ως κατά κύριο λόγο αλληλένδετη με τον κύριο επιχειρηματικό στόχο της εταιρείας, που παραδοσιακά εκλαμβάνεται ως η μεγιστοποίηση της αξίας για τους μετόχους. Στην ουσία, η αποτροπή της υπερβολικής ανισοκατανομής και των αρνητικών εξωτερικών συνεπειών της επιχειρηματικής δραστηριότητας μπορεί να αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την αποφυγή της δημόσιας ρύθμισης ή ενός μοιραϊκού από ΜΚΟ, και ταυτόχρονα ενδέχεται να βελτιώνει τη φήμη της εταιρείας: όλα τα παραπάνω μπορούν να μεταφραστούν σε μεγαλύτερα κέρδη. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης η ΕΚΕ δεν έχει αξία από μόνη της, αλλά είναι ένα ωφέλιμο εργαλείο για την

εκπλήρωση άλλων στόχων. Το πρόβλημα, ασφαλώς, συνίσταται στο ότι, όταν οι εξωτερικές απειλές (όπως το μοιραϊκό από ΜΚΟ) είναι αναποτελεσματικές, τότε η «εργαλειακή» ΕΚΕ παύει να είναι εξίσου δελεαστική στη διοίκηση της εταιρείας, η οποία μπορεί στη συνέχεια να επιχειρήσει να μεγιστοποιήσει την αξία των μετοχών και με μη υπεύθυνες πρακτικές.

Η τρίτη προσέγγιση της ΕΚΕ τη θεωρεί ως ακόμη πιο συναφή και ενσωματωμένη στη συνάρτηση στρατηγικής και στόχων της εταιρείας, ως ένα από τα «συστατικά» στοιχεία της. Σύμφωνα με τη «συστατική οπτική», η ΕΚΕ είναι μια ευρύτερη έννοια εταιρικής διακυβέρνησης, η οποία υπερβαίνει τη διάσταση της αξίας για τους μετόχους. Η συστατική οπτική βλέπει την ΕΚΕ ως ένα διευρυμένο πρότυπο εταιρικής διακυβέρνησης, κατά το οποίο εκείνοι που διευθύνουν εταιρείες (επιχειρηματίες, διοικητικά συμβούλια ή διευθυντικά στελέχη) οφείλουν πίστη σε όλα τα ενδιαφερόμενα για την επιχείρηση μέρη, και όχι μόνο στους ιδιοκτήτες της. Ενδιαφερόμενα μέρη είναι εκείνες οι ομάδες και τα άτομα που επενδύουν με συγκεκριμένο τρόπο στις δραστηριότητες της εταιρείας –και, επομένως, έχουν ουσιαστικά συμφέροντα που διακυβεύονται– αλλά και εκείνοι που ενδέχεται να επηρεάζονται από σοβαρά εξωτερικά κόστη που απορρέουν από τις δραστηριότητες της εταιρείας. Το «διευρυμένο καθήκον πίστης» σημαίνει ότι η εταιρεία λειτουργεί με την υποχρέωση να δημιουργεί αξία και να τη διανέμει δίκαια σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη που συνεισφέρουν, ενώ συγχρόνως ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις σε άλλους ενδιαφερόμενους παράγοντες. Υπό αυτό το πρίσμα, μια «κοινωνικά υπεύνητη» εταιρεία δημιουργεί αξία και την κατανέμει δίκαια σε όλα τα ενδιαφερόμενα

μέρη – αποτελεί δηλαδή έναν τόσο κοινωνικό όσο και οικονομικό θεσμό, βασισμένο σε ένα «κοινωνικό σύμφωνο» μεταξύ επιχειρήσεων και κοινωνίας.

Μια αναδυόμενη και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα στρατηγική ΕΚΕ συνδέεται με τη σχέση ανάμεσα σε συμβατικές και κοινωνικές επιχειρήσεις. Πέρα από τη δημιουργία ιδρυμάτων που μπορούν να στηρίζουν οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας μέσω έργων και δωρεών, οι εταιρείες αρχίζουν να συνεργάζονται απευθείας με κοινωνικές επιχειρήσεις με ποικίλους τρόπους. Σε κάποιες περιπτώσεις, σε μια προσπάθεια να βελτιώσουν τη μέριμνα για τους υπαλλήλους τους, οι εταιρείες παρέχουν υπηρεσίες (π.χ. ειδικά κέντρα ημερήσιας φροντίδας παιδιών για τα παιδιά των υπαλλήλων), τις οποίες αναθέτουν εξωτερικά σε κοινωνικές επιχειρήσεις. Σε άλλες περιπτώσεις, οι εταιρείες συμμετέχουν στις διαδικασίες ένταξης σε εργασία που διοργανώνονται από κοινωνικές επιχειρήσεις, είτε με εξωτερικές αναθέσεις ορισμένων υπηρεσιών που μπορούν να εκτελεστούν από κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης σε εργασία (π.χ. συντήρηση

και καθαρισμός κτηρίων) είτε με απευθείας πρόσληψη μειονεκτούντων ατόμων που ολοκληρώνουν τα προγράμματα ένταξης σε εργασία των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την επικαιροποίηση της πολιτικής της ΕΕ για την προώθηση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, δηλώνοντας ότι, προκειμένου να αναλαμβάνουν πλήρως την κοινωνική ευθύνη τους, οι επιχειρήσεις «οφείλουν να διαθέτουν μια διαδικασία ενσωμάτωσης της κοινωνικής, περιβαλλοντικής και ηθικής διάστασης, καθώς και της διάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στις επιχειρηματικές δραστηριότητες και την κύρια στρατηγική τους, σε στενή συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη». Γενικά, η ΕΚΕ θεωρείται ως ένας τρόπος μεγιστοποίησης των θετικών κοινωνικών συνεπειών της οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. μέσω της ανάπτυξης νέων προϊόντων που ωφελούν τόσο την κοινωνία όσο και την ίδια την επιχείρηση) αλλά και ένας τρόπος ελαχιστοποίησης των αρνητικών συνεπειών και του εξωτερικού κόστους.

Οι επιχειρήσεις ως μοχλός για κοινωνική καινοτομία και οικονομία χωρίς αποκλεισμούς

**Etienne Davignon,
πρόεδρος CSR Europe**

«Οι εταιρείες με σύγχρονες αντιλήψεις δεν βλέπουν πλέον τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις σαν εμπόδια, αλλά ως ευκαιρίες για καινοτομία και ανάπτυξη. Στο ταχύτατα αναπτυσσόμενο πεδίο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, η έμφαση μετατοπίζεται προς μια πιο οραματική και επιχειρηματική προσέγγιση. Η δημιουργία κοινής αξίας και ο εντοπισμός ευκαιριών για καινοτομία που μπορεί να ωφελήσει εξίσου τις

επιχειρήσεις, την κοινωνία και το περιβάλλον εξελίσσονται σε προτεραιότητες για έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό μεγάλων και μικρών εταιρειών. Εντούτοις, για πολλές επιχειρήσεις εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση ο τρόπος με τον οποίο θα μπορέσουν να προάγουν την κοινωνική επιχειρηματικότητα και καινοτομία τόσο εντός των εταιρειών τους όσο και πέρα από αυτές.

Πολυάριθμες εταιρείες αντιμετωπίζουν αυτή την πρόκληση άμεσα, μέσω καινοτόμων και χωρίς αποκλεισμούς προγραμμάτων που αποσκοπούν στην αξιοποίηση της δημιουργικότητας στην κοινωνία και, ταυτόχρονα, στη διάπλαση των μελλοντικών γενεών επιχειρηματιών. Εσωτερικά, πολλές εταιρείες πλέον εντάσσουν την εταιρική κοινωνική επιχειρηματικότητα στον πυρήνα των στρατηγικών καινοτομίας και αναβάθμισής τους. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει προγράμματα ενδοεταιρικής επιχειρηματικότητας, τα οποία ενθαρρύνουν τους υπαλλήλους να διερευνούν την ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών.

Παρόλα αυτά, η συνεργασία ανάμεσα σε επιχειρήσεις και κοινωνιακούς παράγοντες είναι θεμελιώδους σημασίας για τη μεταβολή του τρόπου προσέγγισης της επιχειρηματικότητας από τις επιχειρήσεις. Με στόχο τη βελτίωση του συντονισμού των επιχειρήσεων, η CSR Europe κινητοποιεί το δίκτυό της, το οποίο αποτελείται από πάνω από 5000 επιχειρήσεις και 36 εθνικά δίκτυα ΕΚΕ, για να εκστρατεύει την ευρωπαϊκών επιχειρήσεων για τις σωστές δεξιότητες για την απασχόληση, η οποία θα κλιμακώσει τον αντίκτυπο των πρωτοβουλιών κοινωνικής επιχειρηματικότητας.»

Μελλοντικές προοπτικές: Ενίσχυση του δυναμικού της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας

Η απάντηση της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας στις αναδυόμενες κοινωνικές ανάγκες

Στην αρχή αυτού του οδηγού υποστηρίξαμε ότι η κοινωνική οικονομία και οι κοινωνικές επιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη ενός έξυπνου, διατηρήσιμου και χωρίς αποκλεισμούς προτύπου κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, βασιζόμενου σε έναν σύγχρονο καταμερισμό ρόλων και ευθυνών ανάμεσα στην αγορά, το κράτος, τον «τρίτο τομέα» και τα μεμονωμένα άτομα. Είδαμε επίσης ότι οι οντότητες της παραδοσιακής κοινωνικής οικονομίας, οι νεότερες κοινωνικές επιχειρήσεις, οι κοινωνικά υπεύθυνοι καταναλωτές, οι αποταμιευτές, οι χρηματοδότες και οι κερδοσκοπικές εταιρείες έχουν ένα κοινό στοιχείο: την έμφαση σε κοινωνικές αξίες και τη μέριμνα για την ύπαρξη θετικού αντικτύπου στην ευημερία και την οικονομική ανάπτυξη της κοινωνίας.

Προτού εξετάσουμε πώς μπορεί να εξελιχθεί μελλοντικά ο ρόλος όλων των παραγόντων και των τάσεων που περιγράφηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, είναι χρήσιμη μια σύνοψη των σχέσεων της κοινωνικής

οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων με άλλους παράγοντες της αγοράς, το κράτος και τους ιδιώτες, καθώς και κατά πόσον οι δραστηριότητές τους είναι μοναδικές.

Πρώτη σημαντική απόρροια των δραστηριοτήτων των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι η συμβολή τους στην **αύξηση και τη διαφοροποίηση της προσφοράς υπηρεσιών** σε οικογένειες και ιδιώτες. Λόγω της εκ των κάτω φύσης τους, αυτοί οι οργανισμοί μπόρεσαν να προσδιορίσουν τις αναδυόμενες ανάγκες και να αναπτύξουν κατάλληλες απαντήσεις, συχνά χωρίς την υποστήριξη του δημόσιου τομέα. Σταδιακά, οι δραστηριότητες αυτών των οργανισμών συχνά έτυχαν της αναγνώρισης και της στήριξης του κράτους και μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, εντάχθηκαν και στο δημόσιο σύστημα πρόνοιας. Αυτό συνέβη, παραδείγματος χάριν, με τους ιταλικούς κοινωνικούς συνεταιρισμούς, οι οποίοι ξεκίνησαν ως εθελοντικές οργανώσεις και έχουν πλέον συγχωνευθεί πλήρως στο σύστημα πρόνοιας, όπως και με τις υπηρεσίες κατ' οίκον περίθαλψης στη Σουηδία, οι οποίες αρχικά καθιερώθηκαν από τον Ερυθρό Σταυρό πριν από πάνω από έναν αιώνα, και σήμερα αποτελούν νομικό δικαίωμα.

Πλαίσιο 25: Ο όμιλος SOS (Γαλλία)

Η Groupe SOS είναι μια από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας, όχι μόνο στη Γαλλία, αλλά σε ολόκληρη την Ευρώπη. Το 2011 πάνω από 1 εκατομμύριο Γάλλοι πολίτες ωφελήθηκαν από τις υπηρεσίες της. Η Groupe SOS διαθέτει επίσης 10 000 εργαζόμενους που απασχολούνται σε 44 κοινωνικές επιχειρήσεις και 300 άλλους οργανισμούς στη Γαλλία και το εξωτερικό, με κύκλο εργασιών 750 εκατομμυρίων ευρώ.

Η διοίκηση της Groupe SOS ασκείται κυρίως από τρεις ιδρυτικές ενώσεις της: *Prévention et Soins des Addictions*, *Habitat et Soins*, και *Insertion et Alternatives*. Μέσω του δικτύου της, η Groupe SOS καταπιάνεται με κάθε μορφή κοινωνικής φτώχειας, προσφέροντας ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που συνδυάζουν με ιδιαίτερα καινοτόμο τρόπο την υπεράσπιση ατόμων και ομάδων, και την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών στα πεδία της υγείας, των κοινωνικών υπηρεσιών, των δικαιωμάτων των παιδιών, της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης, της στέγασης εργαζομένων χαμηλού εισοδήματος, της βιώσιμης ανάπτυξης και του δίκαιου εμπορίου.

Προκειμένου να διαχειριστεί τις ποικίλες αυτές δραστηριότητες, η Groupe SOS είναι οργανωμένη σε τρία τμήματα: κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες, εκπαιδευτικά προγράμματα, και επιχειρήσεις κοινωνικού συμφέροντος. Τα τρία τμήματα επικουρούνται από δύο οργανισμούς υποστήριξης: τον κτηματικό συνεταιρισμό *Alterna* και τον όμιλο οικονομικού σκοπού (ΟΟΣ) *Alliance Gestion*. Ο ΟΟΣ παρέχει επαγγελματικές διοικητικές δεξιότητες σε κοινωνικές επιχειρήσεις, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να επικεντρώνονται στις κύριες δραστηριότητές τους. Περιλαμβάνει Ανθρώπινους Πόρους, Λογιστική, Επικοινωνία, Συγκέντρωση Κεφαλαίων, Νομικά, Χρηματοοικονομικά, Μάρκετινγκ, Αγορές κτλ. Ουσιώδες χαρακτηριστικό του επιχειρηματικού προτύπου της Groupe SOS είναι η κλιμάκωση των δραστηριοτήτων της κατά την αναζήτηση μιας αναλυτικής και καινοτόμου προσέγγισης. Για το λόγο αυτόν, η Groupe SOS διαρκώς ανιχνεύει τις μείζονες κοινωνικές ανάγκες και κατορθώνει να διαμορφώσει πρωτοπóρες λύσεις, χρησιμοποιώντας μια μέθοδο που συνίσταται στη μετατροπή παραδοσιακών επιχειρηματικών εργαλείων σε εργαλεία για μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας.

Πηγή: <http://www.groupe-sos.org> <http://www.associations.groupe-sos.org>

Η ικανότητα εντοπισμού των αναδυόμενων αναγκών και ανάπτυξης κατάλληλων απαντήσεων οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στην ύπαρξη πολλών ενδιαφερομένων μερών εντός των εν λόγω οργανισμών, στη διακυβέρνηση των οποίων συχνά συμμετέχουν εργαζόμενοι, πελάτες και εθελοντές, διασφαλίζοντας ότι οι νέες υπηρεσίες που αναπτύσσονται και παρέχονται είναι εγγύτερα στις ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων. Η ιστορία των κοινωνικών

επιχειρήσεων, παραδείγματος χάριν, δείχνει ότι ανέκαθεν υπήρξαν ευέλικτοι και καινοτόμοι οργανισμοί, έτοιμοι να ανταποκριθούν στις **αναδυόμενες ανάγκες** των μερών που τους συναπαρτίζουν. Χάρη σε αυτά τα χαρακτηριστικά, αλλά και λόγω της δραστηριοποίησής τους στην αγορά και της συνακόλουθης ανάγκης να διατηρούν υψηλό βαθμό αποδοτικότητας, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας συμβάλλουν επίσης ουσιαστικά στην κοινωνική καινοτομία,

αναπτύσσοντας διαρκώς νέα προϊόντα και υπηρεσίες για την κάλυψη κοινωνικών αναγκών. Τεράστιο ποσοστό των κοινωνικών επιχειρήσεων εργάζονται για την επίτευξη συστημικής

αλλαγής, εισάγοντας νέα επιχειρηματικά πρότυπα, επιφέροντας αλλαγές στις αλυσίδες αξίας, ενεργοποιώντας ανεκμετάλλευτα talέντα και αξιοποιώντας ανεκμετάλλετους πόρους.

Πλαίσιο 26: Μια δυναμική, καινοτόμος και ανταγωνιστική κοινωνική επιχείρηση ένταξης σε εργασία

Η Chernomorka –που σημαίνει «η γυναίκα από τη Μαύρη Θάλασσα» στα βουλγαρικά– είναι ένας συνεταιρισμός προϊόντων ιματισμού, ο οποίος παρέχει ευκαιρίες απασχόλησης σε άτομα με αναπηρίες στην πόλη του Μπουργκάς. Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε αρχικά για ανάπηρους πολέμου, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σήμερα εστιάζει ιδιαίτερώς στις γυναίκες με αναπηρία και απασχολεί λίγο πάνω από 100 άτομα, 80% των οποίων είναι γυναίκες και 50% άτομα με αναπηρία.

Η Chernomorka είναι μια πραγματική επιχείρηση: δυναμική, καινοτόμος και ανταγωνιστική. Στο συνεταιρισμό όλες οι στρατηγικές αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία της γενικής συνέλευσης. Παραδείγματος χάριν, το 2003 ο συνεταιρισμός, που τότε απασχολούσε γύρω στα δέκα άτομα, αποφάσισε να αναπτύξει τη δική του γκάμα παιδικών ρούχων. Εκείνη η απόφαση άνοιξε το δρόμο για διατηρήσιμη ανάπτυξη και μεγέθυνση: Ο κύκλος εργασιών αυξάνεται κατά 5-10 τοις εκατό ετησίως, και συνοδεύεται από αύξηση της απασχόλησης. Σήμερα ο συνεταιρισμός παράγει 100 νέα σχέδια ετησίως, χρησιμοποιώντας ιταλικά υφάσματα υψηλής ποιότητας.

Το διάστημα κατά το οποίο παράγει τη δική τους γκάμα και την πωλεί σε καταστήματα ή στο διαδίκτυο, η Chernomorka κατάφερε να βελτιώσει την παραγωγικότητα και την ποιότητα παραγωγής, να αναβαθμίσει τις συνθήκες εργασίας για τους/τις υπαλλήλους με αναπηρία, και να καταστεί οικονομικά βιώσιμη και ανεξάρτητη. Κάποιες από τις απαραίτητες επενδύσεις για τις εν λόγω βελτιώσεις π.χ. κατάρτιση των εργαζομένων, αγορά νέων μηχανημάτων, βελτίωση της ποιότητας του αέρα και αποδοτική χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ηλιακά πάνελ) υποστηρίχθηκαν με επιχορηγήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Σήμερα, τα ρούχα που παράγει η Chernomorka είναι υψηλών προδιαγραφών και περιέχουν 100% φυσικά υλικά. Έχουν βραβευτεί πέντε φορές με το Χρυσό Μετάλλιο στη Διεθνή Έκθεση Καταναλωτικών Αγαθών και Τεχνολογιών στο Πλόβντιβ.

Παρόλα αυτά, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και των επιδόσεων της Chernomorka δεν μετέβαλε την κοινωνική αποστολή της, δηλαδή την ένταξη ατόμων με αναπηρία στην εργασία και τη βελτίωση της απασχολησιμότητάς τους μέσω της παροχής θεραπείας και ευκαιριών για αξιοπρεπή εργασία.

Πηγή: <http://www.chernomorka.com>

Πλαίσιο 27: Η Graefewirtschaft, μια ένωση που στηρίζει την κοινωνική και εργασιακή ενσωμάτωση των μεταναστριών

Η Graefewirtschaft είναι μια ένωση που συστάθηκε το 2009 από 14 γυναίκες (άλλες με καταγωγή από τη Γερμανία, άλλες μετανάστριες από διαφορετικές χώρες), εννέα από τις οποίες ήταν άνεργες. Η Graefewirtschaft δραστηριοποιείται στον εργατικό οικισμό Βέρνερ-Ντίτμαν-Ζίντλουνγκ, που χαρακτηρίζεται από υψηλή μακροχρόνια ανεργία: σχεδόν 57,5 % των ενοίκων εξαρτώνται από κοινωνικά επιδόματα, και 28 τοις εκατό του πληθυσμού έχει χρέη. Σκοπός της ένωσης ήταν η προώθηση της ένταξης γυναικών σε εργασία και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στη συνοικία μέσω της παροχής αναγκαίων υπηρεσιών.

Η Graefewirtschaft διαθέτει εστιατόριο, το οποίο προσφέρει υγιεινό, οικονομικό και πολυπολιτισμικό μενού, παρέχει διαπολιτισμικές υπηρεσίες τροφοδοσίας εκδηλώσεων (με παραδοσιακή μαγειρική από τις αραβικές χώρες, το Εκουαδόρ, τη Σρι Λάνκα και την Τουρκία, μεταξύ πολλών άλλων) και προσφέρει εργαστήρια ραπτικής και επαγγελματικής κατάρτισης. Η Graefewirtschaft συνεργάζεται με την «Die Weltküche» και συμπεράττει με την ένωση «Positive Aktion» για την υποστήριξη οροθετικών μεταναστριών.

Η ένωση βασίζεται σε τρεις εθελόντριες και απασχολεί έντεκα εργαζόμενες-μέλη, τρεις από τις οποίες με σύμβαση αορίστου χρόνου και δύο βάσει της επονομαζόμενης «μίνι εργασίας» (εργασία με μηνιαίες μικτές αποδοχές μέχρι 450 ευρώ). Το σχέδιο χρηματοδότησης για το 2011 προέβλεπε κύκλο εργασιών 798 321 ευρώ για διάστημα διετίας, από τα οποία 435 065 ευρώ θα προέρχονταν από τις πωλήσεις των διάφορων μονάδων της επιχείρησης.

Η Graefewirtschaft υιοθετεί ένα πρότυπο διακυβέρνησης από πολλά ενδιαφερόμενα μέρη, περιλαμβανομένων ενδιαφερόμενων κατοίκων, τοπικών εμπόρων, φορέων του αντίστοιχου δημοτικού διαμερίσματος και άλλων οργανισμών. Ιδιοκτήτριες της επιχείρησης είναι μετανάστριες, οι οποίες μαθαίνουν τη λειτουργία της στην πράξη. Χάρη στο έργο της, η Graefewirtschaft συνεισφέρει στη μετατροπή της άτυπης εργασίας σε παραγωγική οικονομική δραστηριότητα, μειώνει τους φραγμούς λόγω γλώσσας και αναβαθμίζει το κοινωνικό κεφάλαιο σε τοπικό επίπεδο.

Πηγή: Περιπτωσιολογική μελέτη της Katja-Heike Birkhölzer, έπειτα από πρόσκληση προς νέους ερευνητές και επαγγελματίες, που προώθησαν από κοινού το ερευνητικό ίδρυμα Euricse και το ευρωπαϊκό ερευνητικό δίκτυο EMES. Βλ. επίσης <http://www.die-weltkueche.org/projekte.html>

Εκτός των άλλων, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας προάγουν αποτελεσματικά την επιχειρηματικότητα και τη δημιουργία επιχειρήσεων με διάφορους τρόπους. Πρώτον, κατευθύνουν την οικονομική δραστηριότητα σε **χώρους παρα-μελημένους εξαιτίας χαμηλής κερδοφορίας**.

Αυτή είναι η περίπτωση, για παράδειγμα, γεωργικών συνεταιρισμών οι οποίοι διατηρούν τη βιωσιμότητα της γεωργικής δραστηριότητας ακόμη και σε περιοχές με μεγάλο κόστος παραγωγής, όπως οι ορεινές περιοχές. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση καταναλωτικών συνεταιρισμών και συνεταιριστικών τραπεζών, που συχνά είναι οι μόνοι τύποι οργανισμών που προσφέρουν καταναλωτικά αγαθά και χρηματοπιστωτικά προϊόντα ακόμη και σε απομακρυσμένες περιοχές. Ο δεύτερος τρόπος με τον οποίο οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας συνεισφέρουν στην επιχειρηματικότητα είναι η μετάγχιση επιχειρηματικής νοοτροπίας σε τομείς που παραδοσιακά θεωρούνταν εκτός του πεδίου της επιχειρηματικής συμπεριφοράς.

Αυτό ισχύει ιδίως για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, οι οποίες έφεραν μια επιχειρηματική προσέγγιση στην παροχή κοινωνικών, υγειονομικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

Επιπλέον, όλες οι δραστηριότητες που εντάσσονται στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας δημιουργούν βεβαίως νέα απασχόληση, αλλά και συμβάλλουν στη διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας, όπως στην περίπτωση της **μετατροπής** υφιστάμενων εταιρειών σε οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας (κυρίως εργατικούς συνεταιρισμούς), προκειμένου να συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους, όταν οι προηγούμενοι ιδιοκτήτες αποφασίζουν για διάφορους λόγους να αποσυρθούν. Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι οι νέες θέσεις εργασίας συχνά ωφελούν άτομα με δυσχερή πρόσβαση στην αγορά εργασίας της ευρύτερης οικονομίας, όπως γυναίκες και νέοι.

Πλαίσιο 28: Εξαγορές από εργαζόμενους: Η περίπτωση της Ceralap

Η Ceralap είναι μια γαλλική εταιρεία που ιδρύθηκε το 1921 και παράγει κεραμικές μονώσεις. Έπειτα από 80 χρόνια λειτουργίας, το 2001 αγοράστηκε από επενδυτικό ταμείο των ΗΠΑ και εισήλθε σε εκκαθάριση τρία χρόνια αργότερα. Αντί να δουν το εργοστάσιό τους να κλείνει, οι εργαζόμενοι της Ceralap αποφάσισαν το μετασχηματισμό του, με τη συνδρομή ενός δικτύου συνεταιριστικών φορέων, σε συνεταιρισμό ιδιοκτησίας των ίδιων των εργαζομένων του.

Σε λιγότερο από ένα έτος, η εταιρεία πέρασε από τις καθαρές απώλειες σε κερδοφορία και επέκταση, και η τάση αυτή εξακολουθεί από τότε. Αυτή η διαδικασία μετασχηματισμού είχε τη συνδρομή και την υποστήριξη της URSCOP Rhône-Alpes, μίας από τις 12 γαλλικές περιφερειακές ενώσεις εργατικών συνεταιρισμών. Αποστολή της είναι η ενθάρρυνση των ανταλλαγών και των συναντήσεων, η ανταλλαγή εμπειριών και η από κοινού εκτέλεση έργων από συνεταιρισμούς του δικτύου της. Ο μετασχηματισμός από κεφαλαιουχική εταιρεία σε εργατικό συνεταιρισμό κατέστη επίσης εφικτός χάρη σε διάφορες πρωτοβουλίες συγκέντρωσης κεφαλαίων, όχι μόνο από τους εργαζόμενους, αλλά και από την τοπική κοινότητα. Τα ταμεία αλληλοβοήθειας του συνεταιριστικού κινήματος επίσης δήλωσαν παρόντα, παρέχοντας μέρος του απαιτούμενου κεφαλαίου, βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο στην επιτυχία του εγχειρήματος.

Πηγή: Bruno Roelants, Valerio Pellirossi και Olivier Biron (επιμ.), *Cooperatives, Territories and Jobs: Twenty experiences of cooperatives active in industry and services across Europe*, CECOP (2011), διαθέσιμο στη διεύθυνση www.cecop.coop

Τα τελευταία χρόνια, αναμένεται όλο και περισσότερο από τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας να συμβάλουν στο μετριασμό των δυσμενών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και ενδεχομένως να χαράξουν μια **πορεία προς ένα διαφορετικό πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης**. Μεταξύ των παραγόντων που συντελούν σε αυτή την τάση, όπως είδαμε, συγκαταλέγεται η μετατόπιση του καταναλωτικού υποδείγματος προς μια εντονότερη ζήτηση προσωπικών και κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες δεν μπορούν να παρέχονται εύκολα από τους υφιστάμενους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς. Ως αποτέλεσμα, υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη για οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας τόσο στους παραδοσιακούς τομείς όπου πάντα υπήρξαν ενεργοί, όσο και σε νέα πεδία δραστηριότητας.

Από τις συνεταιριστικές τράπεζες υπάρχει εντεινόμενη προσδοκία να παρέχουν πιστώσεις για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ευρωπαϊκής οικονομίας (στην Ιταλία, παραδείγματος χάριν, οι συνεταιριστικές τράπεζες κατέχουν μερίδιο 7 % της αγοράς χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, αλλά παρέχουν πάνω από το 20 % των πιστώσεων προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις).

Παρομοίως, η μορφή του συνεταιρισμού είναι εξαιρετικά χρήσιμη στον γεωργικό τομέα, προκειμένου να επιτευχθούν οι οικονομίες κλίμακας που απαιτούνται για τον ανταγωνισμό στη σύγχρονη διεθνή αγορά, χωρίς να διακυβευθεί το ιδιοκτησιακό καθεστώς της γης, που σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες χαρακτηρίζεται από μικρές, συχνά οικογενειακές εκμεταλλεύσεις. Η δικτυακή δομή διακυβέρνησης πολλών οργανισμών κοινωνικής οικονομίας αποδεικνύεται επίσης ορθός τρόπος διοίκησης δικτύων μικρομεσαίων επιχειρήσεων διατηρώντας την ανταγωνιστικότητά τους.

Επίσης, σε κάποιες χώρες, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας ασχολούνται με εντελώς **νέους τομείς δραστηριότητας**: στο Ηνωμένο Βασίλειο, παραδείγματος χάριν, με τις πολιτικές της «Μεγάλης Κοινωνίας» οι συνεταιρισμοί εισέρχονται στο πεδίο της εκπαίδευσης, με σχεδόν 400 σχολεία να διευθύνονται ήδη με συνεταιριστική μορφή. Παρόμοιο φαινόμενο εκτυλίσσεται στη Σουηδία, αναφορικά με τις υπηρεσίες φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων, ενώ σε αρκετές άλλες χώρες οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας αναλαμβάνουν την παροχή υπηρεσιών γενικού συμφέροντος που εκτείνονται από τις μεταφορές μέχρι την παροχή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

Πλαίσιο 29: Πειραματισμοί με νέες μορφές κοινωνικής διακυβέρνησης: η περίπτωση της Rochdale Boroughwide Housing

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω μιας σειράς νομοθετικών μεταρρυθμίσεων, οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί απαιτείται να διαχειρίζονται (ή να τους ανήκουν) όλο και μεγαλύτερα συγκροτήματα εργατικών κατοικιών, των οποίων την κυριότητα και τη διοίκηση είχαν παλαιότερα τα τοπικά συμβούλια. Αυτή η διαδικασία είναι ακόμη πιο δυσχερής, λόγω του γεγονότος ότι οι στεγαστικές υποδομές που αποκτούν από τον δημόσιο τομέα τείνουν να πάσχουν από κακή διαχείριση και σημαντικά προβλήματα, περιλαμβανομένων της εγκατάλειψης, των βανδαλισμών και αντικοινωνικών συμπεριφορών από τους ενοίκους, οι οποίοι υπέφεραν από την έλλειψη υπηρεσιών και ευκαιριών απασχόλησης.

Κάποιοι οργανισμοί ανταποκρίθηκαν στην πρόκληση αλλάζοντας εκ βάθρων το προηγούμενο πρότυπο διαχείρισης και διακυβέρνησης, κινούμενοι προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης συστημάτων διακυβέρνησης που στοχεύουν στη συμμετοχή των κατοίκων και είναι πολύ αποτελεσματικότερα στην παρακολούθηση των επιδόσεων του διοικητικού συμβουλίου (ακολουθώντας τη βασική αρχή των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας). Μεταξύ των πιο καινοτόμων και επιτυχημένων από αυτή την άποψη οργανισμών συγκαταλέγεται η Rochdale Boroughwide Housing (RBH), πάροχος κοινωνικής στέγασης στο Ρότταντεϊλ, η οποία βασίζεται στην απόκτηση της ιδιότητας του μέλους. Μετά την ανάληψη της κυριότητας των κατοικιών που προηγούμενως ανήκαν στο Δήμο του Ρότταντεϊλ, η RBH έφθασε πλέον να έχει την κυριότητα και τη διαχείριση 13 750 κατοικιών στο δήμο του Ρότταντεϊλ.

Η RBH διοικείται από ένα συμβούλιο που συγκροτούν ένοικοι, ανεξάρτητοι και διορισμένοι από το Δήμο. Με αφετηρία το 2013, η RBH αλλάζει τη δομή διακυβέρνησής της, προκειμένου τόσο οι ένοικοι όσο και οι εργαζόμενοι να συμμετέχουν πιο ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη διοίκηση του οργανισμού. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, η RBH δημιουργεί ένα όργανο εκπροσώπησης, το οποίο επιφορτίζεται με τη διατύπωση του πλαισίου πολιτικής της εταιρείας, την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησής της και το διορισμό (και την παύση) του διοικητικού συμβουλίου. Το όργανο εκπροσώπησης, που αναλαμβάνει επίσης το έργο της επικοινωνίας με τα μέλη, απαρτίζεται από 15 εκπροσώπους των ενοίκων, 8 εκπροσώπους των εργαζομένων, 2 εκπροσώπους του Δήμου, 3 διορισμένους εκπροσώπους από εξωτερικούς φορείς και 3 εκπροσώπους από τον διαχειριστικό οργανισμό των ενοικιαστών, ο οποίος προσφέρει υπηρεσίες συντήρησης στους κατοίκους. Ειδικά η αρμοδιότητα διορισμού του διοικητικού συμβουλίου προσδίδει στο όργανο εκπροσώπησης πραγματική εξουσία, αναφορικά όχι μόνο με τη διοίκηση του οργανισμού, αλλά και με τη λογοδοσία του, διασφαλίζοντας ότι ο οργανισμός υπόκειται σε διαχείριση σύμφωνη με τα συμφέροντα όλων των ενδιαφερόμενων μερών.

Περαισώτερες πληροφορίες: www.rbhousing.org.uk

Η ικανότητα ανταπόκρισης των κοινωνικών επιχειρήσεων στις αναδυόμενες ανάγκες μπορεί σε μεγάλο βαθμό να συνοψιστεί στην έννοια της **κοινωνικής καινοτομίας**, η οποία γίνεται όλο και πιο δημοφιλής τα τελευταία χρόνια. Λόγω

της εγγύτητάς τους στους χρήστες και το τοπικό περιβάλλον, οι κοινωνικές επιχειρήσεις βρίσκονται σε κομβική θέση ώστε να αφουγκράζονται τις αναδυόμενες κοινωνικές ανάγκες και να αναπτύσσουν καινοτόμες απαντήσεις σε

αυτές. Η κοινωνική αποστολή αυτών των οργανισμών, σε συνδυασμό με την επιχειρηματική τους φύση, διασφαλίζει ότι οι καινοτομίες στις οποίες συμμετέχουν στοχεύουν στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων. Ιστορικά, υπηρεσίες που έχουν πλέον ενσωματωθεί στο σύστημα πρόνοιας αποτελούν παραδείγματα πρωτοβουλιών κοινωνικής καινοτομίας που γεννήθηκαν στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας. Μάλιστα, το ίδιο συμβαίνει τώρα όσον αφορά νέους τομείς δραστηριότητας, όπως η εκπαίδευση, οι πηγές ανανεώσιμης ενέργειας και η ενσωμάτωση των μεταναστών.

Πλαίσιο 30: Η Mobility και η συλλογική χρήση αυτοκινήτων

Οι δύο ελβετικοί συνεταιρισμοί που θα μετεξελίσσονταν στην πάροχο αυτοκινήτων για συλλογική χρήση Mobility συστάθηκαν το 1987. Καθένας τους άρχισε με ένα αυτοκίνητο, μερικά μέλη και λίγα εφεδρικά κλειδιά. Εικοσιτέσσερα χρόνια αργότερα, έπειτα από μια συγκώνευση και μια αλλαγή επωνυμίας, η Mobility έχει καθιερωθεί ως το μεγαλύτερο πρόγραμμα συλλογικής χρήσης αυτοκινήτου στην Ευρώπη: 100.000 πελάτες μοιράζονται 2.600 οχήματα. Σχεδόν οι μισοί έχουν επιλέξει να καταβάλουν εισφορά και να γίνουν μέλη, έχοντας πειστεί από ένα επιχειρηματικό πρότυπο που προσφέρει τη χρήση αυτοκινήτου με τρόπο οικονομικό και φιλικό προς το περιβάλλον.

Περισσότερες πληροφορίες: www.mobility.ch

Πλαίσιο 31: Ecorpower – ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές σε όλο το Βέλγιο

Η Ecorpower είναι ένας βελγικός συνεταιρισμός που χρηματοδοτεί ενεργειακά έργα από ανανεώσιμες πηγές, προσφέροντας σε κάθε ιδιώτη την ευκαιρία να επενδύσει στην παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την ορθολογική χρήση της ενέργειας. Τα κεφάλαια συγκεντρώνονται από όσο περισσότερα μέλη είναι εφικτό (αυτή τη στιγμή ο συνεταιρισμός αριθμεί 40.000) και επενδύονται ως επί το πλείστον σε έργα που αναπτύσσει η ίδια η Ecorpower, όπως μονάδες παραγωγής ενέργειας που χρησιμοποιούν ως καύσιμο φυτικό έλαιο ή ανεμογεννήτριες. Η Ecorpower προμηθεύει επίσης το 1,1 % των νοικοκυριών της Φλάνδρας με πράσινη ενέργεια. Οι μεριδίουχοι μπορούν να αγοράσουν μερίδια με 250 ευρώ, και κάθε μεριδιούχος διαθέτει μία ψήφο στη γενική συνέλευση του συνεταιρισμού. Τα κέρδη για τους μεριδιούχους περιορίζονται στο 6 %, λόγω του συνεταιριστικού καθεστώτος της Ecorpower, ωστόσο αυτό συνεπάγεται ότι το οικονομικό πλεόνασμα μπορεί να αξιοποιείται για τη χρηματοδότηση λιγότερο κερδοφόρων έργων. Η Ecorpower αναπτύσσεται, αλλά προσπαθεί να το πράξει ελεγχόμενα, με στόχο τη μεγιστοποίηση της προστιθέμενης αξίας που μπορεί να προσφέρει στην κοινωνία και όχι μόνο το κέρδος.

Περισσότερες πληροφορίες: www.ecorpower.be

Οι κυριότερες προκλήσεις

Παρά τον θετικό αντίκτυπο των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας στις κοινότητες τους και την ευρωπαϊκή οικονομία και κοινωνία εν γένει, σημαντικά εμπόδια εξακολουθούν να παρακωλύουν την ανάπτυξή τους.

Το πρώτο έγκειται στην **έλλειψη ορατότητας** που εξακολουθεί να επηρεάζει αυτό το κομμάτι της οικονομίας (περιλαμβανομένης της κάλυψής του από τα μέσα ενημέρωσης), η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε ένα έλλειμμα ευαισθητοποίησης και αναγνώρισης της κοινωνικής αξίας που παράγει. Ως επακόλουθο, η «κυρίαρχη» οικονομική νοοτροπία μας συνεχίζει να εστιάζει στην ιδιοτέλεια και την ατομική πρωτοβουλία παρά σε συλλογικές και αλτρουιστικές συμπεριφορές.

Η έλλειψη ευαισθητοποίησης δεν οφείλεται μόνο στην απουσία κάλυψης από τα μέσα ενημέρωσης – αντιθέτως, εκκινεί από την έλλειψη εκπαίδευσης πάνω στα συγκεκριμένα θέματα. Ενώ τα μαθήματα επιχειρηματικότητας αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, από το δημοτικό μέχρι τις σχολές διοίκησης επιχειρήσεων, η τυπική εκπαίδευση και κατάρτιση σε θέματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι σε μεγάλο βαθμό απούσα από τις αίθουσες διδασκαλίας. Αυτό συνεπάγεται ακόμα ότι είναι πολύ δυσκολότερο για τις επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας να βρίσκουν προσωπικό και διευθυντές με τις απαιτούμενες νοοτροπίες, δεξιότητες και ικανότητες, σε σύγκριση με τις συμβατικές επιχειρήσεις.

Η **έλλειψη εξειδικευμένης κατάρτισης και εκπαίδευσης** αποτελεί μόνο έναν από τους παράγοντες που θέτουν τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας σε θέση συγκριτικού μειονεκτήματος σε σχέση με τις συμβατικές επιχειρήσεις. Άλλη σημαντική διάσταση που δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς για τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας και τις κοινωνικές επιχειρήσεις σε σχέση με τις εταιρείες είναι εκείνη των **δικτύων υποστήριξης και υποδομής**, τα οποία παρέχουν τις κατάλληλες υπηρεσίες επιχειρηματικής ανάπτυξης. Αυτές μπορούν να ποικίλλουν από υπηρεσίες στρατηγικού σχεδιασμού και παροχής συμβουλών μέχρι φυτώρια επιχειρήσεων ειδικά προσαρμοσμένα στις ανάγκες των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας και τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι εν λόγω οργανισμοί έχουν επιχειρήσει να αντιμετωπίσουν αυτή την πρόκληση αναθέτοντας στα δικά τους δίκτυα, κοινοπραξίες και οργανισμούς εκπροσώπησης να εκτελούν κάποιες από τις παραπάνω λειτουργίες. Μολαταύτα, η προσφορά αυτών των υπηρεσιών απέχει ακόμη πολύ από την κάλυψη της ζήτησης.

Η **πρόσβαση σε χρηματοδότηση** αποτελεί άλλο ένα ζήτημα ζωτικής σημασίας για τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, οι οποίοι συχνά δυσκολεύονται να αποκτήσουν πρόσβαση στις ίδιες επιλογές χρηματοδότησης που είναι διαθέσιμες για τις συμβατικές επιχειρήσεις λόγω των χαρακτηριστικών τους. Καθώς σε αυτό το ζήτημα έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση, ένα ευρύ φάσμα νέων επιλογών βρίσκεται σε φάση ανάπτυξης, από την επένδυση κοινωνικού αντικτύπου μέχρι ειδικά χρηματοπιστωτικά μέσα (όπως το ευρωπαϊκό ταμείο κοινωνικής επιχειρηματικότητας, που συστάθηκε πρόσφατα ως μια πανευρωπαϊκή

μορφή επενδυτικού οχήματος με έμφαση στη χρηματοδότηση κοινωνικών επιχειρήσεων).

Πρόσθετη πρόκληση συνιστά η **απουσία ενιαίου ρυθμιστικού πλαισίου** στις διάφορες χώρες. Όπως είδαμε, σε αντίθεση με τις συμβατικές επιχειρήσεις, οι τύποι επιχειρήσεων που ανήκουν στο σύμπαν της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας αναγνωρίζονται και ρυθμίζονται διαφορετικά από χώρα σε χώρα, γεγονός που θέτει σημαντικά προσκόμματα στην ανάπτυξή τους, ιδίως πέρα από τα εθνικά σύνορα. Μάλιστα, ακόμη και στο εσωτερικό πολλών χωρών, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας έχουν ανακύψει ως επί το πλείστον αυτοφυώς και εκ των κάτω, χωρίς εκτεταμένη στήριξη από κάποια πολιτική ή ρυθμιστικά πλαίσια που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανάπτυξη και τη μεγέθυνσή τους. Η περίπτωση των ιταλικών συνεταρισμών αποτελεί καλό σχετικό παράδειγμα, καθώς επρόκειτο για μια εντελώς νέα οργανωτική μορφή που παρέιχε νέες κοινωνικές υπηρεσίες, και η οποία πρωτίστως αποτελούσε καρπό της πρωτοβουλίας ομάδων εθελοντών, παρά την έλλειψη νομικής αναγνώρισης αυτού του τύπου επιχείρησης μέχρι την ψήφιση ειδικού νόμου το 1991.

Ενδυνάμωση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Τι μπορεί να γίνει για την εξουδετέρωση των προκλήσεων που επισημάνθηκαν στην προηγούμενη ενότητα;

Ένας τρόπος βελτίωσης της ορατότητας των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας και των

κοινωνικών επιχειρήσεων, καθώς και της ευαισθητοποίησης σχετικά με τον αντίκτυπό τους, είναι η δημιουργία προϋποθέσεων για περισσότερες και καλύτερες έρευνες στον εν λόγω τομέα, με αφετηρία τη συστηματική συγκέντρωση δεδομένων.

Οι καλύτερες έρευνες λογικά συνεπάγονται καλύτερη δημιουργία ικανοτήτων για τους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, αρχίζοντας από εξειδικευμένα προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Προκειμένου να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τις κινητήριες δυνάμεις των κοινωνικών επιχειρήσεων, καθώς και τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, εξειδικευμένα ευρωπαϊκά ερευνητικά δίκτυα (ιδίως τα EMES, CIRIEC, SELUSI, TEPsIE, GEM) έχουν πραγματοποιήσει ευρύ φάσμα ερευνών και μελετών, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ιδιωτικών ιδρυμάτων. Κάποιες από αυτές τις έρευνες αξιοποιούνται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε προγράμματα υποστήριξης όπως αυτό της UnLtd (βλ. πλαίσιο 38), η οποία συνεργάζεται με το 40 % των αγγλικών πανεπιστημίων, για να τα βοηθήσει στην καλλιέργεια μιας κουλτούρας κοινωνικής επιχειρηματικότητας και στην ενίσχυση της ικανότητάς τους να παρέχουν στήριξη σε μέλη του προσωπικού και φοιτητές οι οποίοι επιθυμούν να δημιουργήσουν μια κοινωνική επιχείρηση, ιδίως κατά τη φάση εκκίνησης. Αρκετά επίσης πανεπιστήμια, συχνά σε συνεργασία με οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, ιδρύουν νέα ερευνητικά κέντρα (όπως το Κέντρο για την κοινωνική οικονομία στο Βέλγιο και το Euricse στην Ιταλία) και ειδικά μεταπτυχιακά προγράμματα αφιερωμένα σε θέματα κοινωνικής οικονομίας όπως η διοίκηση κοινωνικών επιχειρήσεων και η κοινωνική καινοτομία. Εντούτοις,

αξίζει ακόμη να αναφερθεί ότι οι περισσότεροι κοινωνικοί επιχειρηματίες δεν είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου, αλλά προέρχονται από όλους τους χώρους.

Άλλο πιθανό πεδίο βελτίωσης αφορά τη σχέση μεταξύ κοινωνικής οικονομίας και φορέων του δημόσιου τομέα. Αυτή θα αναλυθεί διεξοδικά στο έβδομο κεφάλαιο.

Πλαίσιο 32: Οι κοινωνικές επιχειρήσεις και ο δημόσιος τομέας: Μια πολυδιάστατη σχέση

Η σχέση ανάμεσα στον δημόσιο τομέα και τις κοινωνικές επιχειρήσεις έχει κατά καιρούς προσλάβει διαφορετικές μορφές. Οι κυριότερες μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Στρατηγική υποστήριξης: Η εν λόγω στρατηγική έγκειται στη χορήγηση επιδότησης σε ιδιωτικούς παρόχους κοινωνικών υπηρεσιών (π.χ. κοινωνικές επιχειρήσεις) με ελάχιστους περιορισμούς ή όρους όσον αφορά τη χρήση της (παράδειγμα: κεφάλαια εκκίνησης για νέες κοινωνικές επιχειρήσεις).
- Στρατηγική κινήτρων: Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, η κατανομή δημόσιων πόρων σε ιδιωτικούς παρόχους συναρτάται στην εκτέλεση συγκεκριμένων ενεργειών και την επίτευξη των στόχων που θέτει η δημόσια διοίκηση. Ένα παράδειγμα αποτελεί η μείωση του μη μισθολογικού εργατικού κόστους, η οποία καταβάλλεται ως επιχορήγηση για την πρόσληψη μειονεκτούντων εργαζομένων.
- Στρατηγική εξωτερικής ανάθεσης: στην περίπτωση αυτή, η δημόσια διοίκηση συμβάλλεται με έναν ιδιωτικό πάροχο για την παροχή συγκεκριμένης υπηρεσίας, σύμφωνα με τις παραμέτρους της δημόσιας διοίκησης. Αυτή είναι η πλέον διαδεδομένη και γνωστή πρακτική, ειδικά στο πεδίο της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.
- Στρατηγική κουπονιών: οι χρήστες δικαιούνται πρόσβαση σε ορισμένες υπηρεσίες με χρηματοδότηση που παρέχεται από τη δημόσια διοίκηση. Αυτή η στρατηγική χρησιμοποιείται σε αρκετές χώρες (Γαλλία, Ιταλία και Βέλγιο), προκειμένου να ικανοποιηθεί η ζήτηση για υπηρεσίες φροντίδας παιδιών και κατ' οίκον περίθαλψης.

Οι παραπάνω στρατηγικές δεν έχουν όλες τον ίδιο αντίκτυπο στους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας. Ειδικότερα, οι στρατηγικές εξωτερικής ανάθεσης κάποιες φορές τείνουν να καταστέλλουν/περιορίζουν την καινοτομία, καθώς επικεντρώνονται στην παροχή των υπηρεσιών σύμφωνα με σαφώς καθορισμένες παραμέτρους. Οι στρατηγικές κουπονιών και κινήτρων, από την άλλη, επιτρέπουν περισσότερη ελευθερία για τη δημιουργία νέων τύπων υπηρεσιών και νέων στρατηγικών παροχής τους, καθώς ευνοούν την καινοτομία και, σε ορισμένες περιπτώσεις (π.χ. κουπόνια που δεν καλύπτουν πλήρως τη δαπάνη), αντλούν και από ιδιωτικές πηγές χρηματοδότησης.

Θα μπορούσε επίσης να οικοδομηθεί μια στενότερη σχέση μεταξύ, από τη μία, των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων και, από την άλλη, του κόσμου των κερδοσκοπικών ιδιωτικών εταιρειών. Όπως είδαμε στην παρουσίαση των πρακτικών της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, αυτό αρχίζει ήδη να υλοποιείται με διάφορους τρόπους: μέσω της στήριξης που παρέχεται από κερδοσκοπικές επιχειρήσεις σε οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας μέσω των πρακτικών της ΕΚΕ, μέσω της ένταξης

σε κερδοσκοπικές επιχειρήσεις μειονεκτούντων εργαζομένων που έχουν καταρτιστεί από κοινωνικές επιχειρήσεις, και μέσω της απευθείας αγοράς από κερδοσκοπικές εταιρείες αγαθών που παράγονται από κοινωνικές επιχειρήσεις. Μια εγγύτερη συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα κάνει επίσης την εμφάνισή της στον χρηματοπιστωτικό τομέα, όπου φορείς διοχετεύουν πόρους σε επενδυτικές στρατηγικές που αποβλέπουν, εκτός των οικονομικών αποδόσεων, στην ύπαρξη κοινωνικού αντικτύπου.

Πλαίσιο 33: Εταιρική κοινωνική ευθύνη: Παροχή στήριξης στην προετοιμασία κοινωνικών επιχειρήσεων

Το όραμα της εταιρείας λογισμικού SAP είναι να εξελιχθεί σε μια κοινωνικά υπεύθυνη εταιρεία. Για το σκοπό αυτόν επιδιώκει να στηρίζει κοινωνικές επιχειρήσεις παρέχοντας επιχορηγήσεις για τη σύσταση και τη λειτουργία φυτωρίων κοινωνικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, προσφέρει οικονομική βοήθεια σε νεοσύστατες κοινωνικές επιχειρήσεις, οι οποίες επίσης ωφελούνται από τις ειδικές επιχειρηματικές συμβουλές και την καθοδήγηση που παρέχει το φυτώριο, όπου διατίθεται ακόμη χώρος εργασίας και πρόσβαση σε μια δραστήρια κοινότητα κοινωνικών επιχειρηματιών. Ο συνδυασμός υπηρεσιών μίας στάσης και φυτωρίου για «επιχείρηση κοινωνικού αντίκτυπου» σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε από την iq consult, που και η ίδια είναι κοινωνική επιχείρηση η οποία διαχειρίζεται ένα εκτεταμένο πρόγραμμα παροχής βοήθειας σε ανέργους, ώστε να κερδίζουν τα προς το ζην μέσω της αυτοαπασχόλησης, χρησιμοποιώντας μικροχρηματοδότηση για τη σύσταση επιχείρησης. Το πρόγραμμα SAP ξεκίνησε στη Γερμανία, και τώρα σχεδιάζεται η επέκτάσή του σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Εκτός από τη στήριξη της σύστασης και της αρχικής ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων μέσω φυτωρίων, η SAP, σε συνεργασία με την iq consult, ανέπτυξε επίσης μια επιγραμματική πλατφόρμα για τους κοινωνικούς επιχειρηματίες, προκειμένου να αξιολογούν τις ιδέες και τις επιχειρηματικές τους δυνατότητες σε πρώιμο στάδιο και να εξασφαλίζουν στήριξη για την ανάπτυξη μιας κοινωνικής επιχείρησης.

Περισσότερες πληροφορίες: <http://socialimpactenterprise.eu>

Κοινωνική οικονομία – φορέας προώθησης κοινωνικών υπηρεσιών και κοινωνικών επενδύσεων υψηλής ποιότητας

Conny Reuter, γενικός γραμματέας SOLIDAR

© SOLIDAR

Το SOLIDAR είναι ένα ευρωπαϊκό δίκτυο ΜΚΟ που εργάζονται για την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και της ισότητας στην Ευρώπη και τον κόσμο. Τα μέλη μας εκπροσωπούν κινήματα πολιτών στα οποία συμμετέχουν εκατομμύρια

άτομα μέσω τοπικών, περιφερειακών και εθνικών ενώσεων. Έχουν μακρά παράδοση στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πρόνοιας, στην εκπαίδευση, την κατάρτιση, τις ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ως κινήματα πολιτών και φορείς κοινωνικής οικονομίας συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή των τοπικών κοινοτήτων, ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των πολιτών και κινητοποιούν το κοινωνικό κεφάλαιο. Από την ίδρυσή τους, οι οργανώσεις μας στηρίζουν τα ευάλωτα και μειονεκτούντα άτομα. Στόχος μας ήταν και παραμένει η προώθηση της κοινωνικής ένταξης, η διευκόλυνση της ενεργού συμμετοχής στα κοινά και η έμφαση στο κοινό καλό και το δημόσιο αγαθό, αντί για τη μεγιστοποίηση του κέρδους.

Η μη οικειοποίηση του κεφαλαίου από ιδιώτες, η κοινή χρήση περιουσιακών στοιχείων και οι δημοκρατικές αποφάσεις που λαμβάνονται από κοινού στην κοινωνική οικονομία επιτρέπουν την κάθετη ανακατανομή των κινδύνων και των πλεονασμάτων. Οι κοινωνικές επενδύσεις γίνονται πραγματικότητα, όταν οι προϋπολογισμοί και οι πολιτικές εστιάζουν στην προώθηση του κοινού καλού, της συλλογικής ευημερίας, της κοινωνικής πρόοδου για όλους και της ενδυνάμωσης του λαού. Κίνητρο για την κοινωνική οικονομία και την οικονομία

αλληλεγγύης δεν είναι το «εύκολο χρήμα». Η παροχή υπηρεσιών δεν είναι ζήτημα επικερδούς επιλεκτικής εφαρμογής αλλά θεωρεί πολύτιμη την καθολική κάλυψη, την ποιότητα, τη βιωσιμότητα, την ευκολία πρόσβασης, τον εθελοντισμό και την κοινωνία των πολιτών.

Οι ποιοτικές κοινωνικές υπηρεσίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την αξιορηπική εργασία και την ποιοτική απασχόληση. Είτε πρόκειται για υπηρεσίες υγείας, κοινωνικές υπηρεσίες ή υπηρεσίες εκπαίδευσης, αντικείμενο πάντα είναι οι άνθρωποι. Οι χαμηλές τιμές που μπορούν να προσφέρουν ορισμένες εμπορικές εταιρείες είναι συχνά αποτέλεσμα μειωμένων μισθών και αθέτησης των συλλογικών συμβάσεων. Οι μη κερδοσκοπικές επιχειρήσεις που χαρακτηρίζουν τους δικούς μας φορείς παροχής υπηρεσιών δεν μπορούν να ανταγωνιστούν αυτές τις επιχειρήσεις, αν συνεχίσουν να εστιάζουν στο κοινό καλό, την ποιότητα και μια ολιστική προσέγγιση στη βοήθεια προς τους ανθρώπους.

Σε ολόκληρη την Ευρώπη η κοινωνική οικονομία διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ένταξη. Η ιδιαιτερότητά της δικαιολογεί την εξασφάλιση/ διασφάλιση προνομιούχου καθεστώτος στις κοινωνικές επιχειρήσεις που βασίζονται στην κοινωνία των πολιτών και την ισχυρή στήριξη του κοινού/των πολιτών. Ωστόσο, οι καταστροφικές κοινωνικές συνέπειες της οικονομικής λιτότητας και η έλλειψη δημόσιων επενδύσεων στην κοινωνική συνοχή, η έμφαση στον ανταγωνισμό τιμών και τον ατομικισμό θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο τον τομέα, τη μακροχρόνια δέσμευσή του ως προς την ποιότητα, τις παγκόσμιες αξίες και αρχές. Είναι καιρός να προωθηθούν αυτές οι οικονομίες ως έκφραση των θεμελιωδών αξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: αλληλεγγύη και ποικιλομορφία, ισότητα και δημοκρατία.

Δημόσιες πολιτικές για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα

Τα οφέλη που αποφέρουν στην κοινωνία οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας έχουν αναγνωρισθεί από τις κυβερνήσεις σε ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Σε κάποιες περιπτώσεις, ειδικές στρατηγικές και προγράμματα υποστήριξης παρέχουν το σχετικό έναυσμα και τις κατάλληλες διευκολύνσεις.

Αρκετά συχνά, η υποστήριξη της δημιουργίας και της ανάπτυξης κοινωνικών επιχειρήσεων έχει επιτρέψει στις δημόσιες πολιτικές να αντιμετωπίσουν την πρόκληση της απασχόλησης, καθώς και άλλες κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις, με πιο αποδοτικό και αποτελεσματικό τρόπο από ό,τι αν βασίζονταν αποκλειστικά στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα, επιτυγχάνοντας, κατά συνέπεια, μεγαλύτερη αξία για τα χρήματα των φορολογουμένων.

Αυτό το κεφάλαιο επανεξετάζει κάποιες από τις σημαντικότερες δημόσιες πολιτικές υποστήριξης της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Υποστήριξη της ΕΕ στην κοινωνική οικονομία

Τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ειδικότερα το Ευρωκοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ), έχουν επιχειρήσει να ενισχύσουν την ανάπτυξη της κοινωνικής

οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μέσω μιας σειράς πρωτοβουλιών πολιτικής.

Η πρώτη Διάσκεψη της κοινωνίας των πολιτών που διοργανώθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η οποία πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1999 με πρωτοβουλία της ΕΟΚΕ, επιβεβαίωσε το σημαντικό ρόλο που οφείλουν να διαδραματίσουν οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην ανάπτυξη ενός συμμετοχικού κοινωνικού προτύπου, καθώς και στη διαμόρφωση και υλοποίηση πολιτικών που μπορούν να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη στη δημοκρατική διαδικασία. Η κοινωνική οικονομία, με το συμμετοχικό χαρακτήρα της και τον ενεργό ρόλο των ενδιαφερόμενων μερών, αναγνωρίστηκε ως φορέας ενός δυναμικού ικανού να συμβάλει στον εκσυγχρονισμό των ευρωπαϊκών συστημάτων πρόνοιας, και την ενεργό εμπλοκή των πολιτών στην εξεύρεση και την εφαρμογή λύσεων για ορισμένες από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την κοινωνία. Οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας από ολόκληρη την ΕΕ εκπροσωπούνται άμεσα στην ΕΟΚΕ.

Το 2003, το Συμβούλιο της ΕΕ εξέδωσε έναν κανονισμό περί του καταστατικού της ευρωπαϊκής συνεταιριστικής εταιρείας (SCE), με στόχο τη στήριξη της ανάπτυξης των διασυνοριακών και διακρατικών δραστηριοτήτων των συνεταιρισμών.

Το 2004, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε μια «Ανακοίνωση για την προώθηση των συνεταιριστικών εταιρειών στην Ευρώπη», στην οποία

συνιστούσε να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στα νέα κράτη μέλη και τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, όπου ο συνεταιριστικός τομέας παρούσαζε σχετικά χαμηλή ανάπτυξη.

Η ΕΕ έχει επίσης υποστηρίξει την εκκίνηση και την ανάπτυξη σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο των πρωτοβουλιών που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, ιδίως μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Οι κανονισμοί για τη λειτουργία και των δύο αυτών ταμείων για το 2014-2020 προβλέπουν την «προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και της

κοινωνικής επιχειρηματικότητας» ως ειδική επενδυτική προτεραιότητα.

Επιπλέον, η ΕΕ έχει προωθήσει τον πειραματισμό στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας, την ανταλλαγή και τη συνεργασία σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, τον προσδιορισμό και τη διάδοση των ορθών πρακτικών (περιλαμβανομένων όσων αφορούν τη νομοθεσία και τις οργανωτικές μορφές), καθώς και την κατάρτιση των νέων επαγγελματιών της κοινωνικής οικονομίας. Μέσω αυτών των πρωτοβουλιών, η ΕΕ έχει συμβάλει στην καινοτομία των πολιτικών κοινωνικής συνοχής στα κράτη μέλη.

Πλαίσιο 34: Η πρωτοβουλία EQUAL του ΕΚΤ

Η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή επένδυση στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας EQUAL, του κλάδου καινοτομίας και του πειραματικού κλάδου του ΕΚΤ κατά την περίοδο προγραμματισμού 2000-2006. Το ΕΚΤ επένδυσε πάνω από 300 εκατομμύρια ευρώ σε πάνω από 420 εταιρικές σχέσεις που είχαν ως βασικό αντικείμενο: (i) την εξεύρεση νέων τρόπων βελτίωσης των κανονιστικών συνθηκών για τις κοινωνικές επιχειρήσεις (π.χ. δημόσιες συμβάσεις, μέτρηση αντικτύπου)· (ii) τη στήριξη της σύστασης νέων κοινωνικών επιχειρήσεων (ιδίως κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης σε εργασία και σε τομείς ανάπτυξης, όπως το περιβάλλον, ο τουρισμός, η περιθαλψία και οι υπηρεσίες σε επίπεδο γειτονιάς)· (iii) τη βελτίωση της διαχείρισης ποιότητας και της πρόσβασης σε χρηματοδότηση· (iv) την αναπαραγωγή επιτυχημένων μοντέλων κοινωνικής επιχείρησης· (v) τη συμβολή στην τοπική ανάπτυξη.

Η πρωτοβουλία EQUAL εφάρμοσε πιλοτικά και πρωτοπόρα σχέδια δημόσιας στήριξης της κοινωνικής οικονομίας σε πολλές χώρες, με τη συμμετοχή οργανώσεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα καθώς και της κοινωνίας των πολιτών, για την καταπολέμηση όλων των μορφών διακρίσεων και ανισότητας στην αγορά εργασίας, τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για όσους αναζητούν εργασία. Η πρωτοβουλία EQUAL ανέδειξε, διέδωσε και ενσωμάτωσε ορθές πρακτικές. Οι εταιρικές σχέσεις EQUAL τόνωσαν, στήριξαν και ενίσχυσαν τη σύσταση και την εδραίωση πολλών κοινωνικών επιχειρήσεων που συνέβαλαν στον εντοπισμό υφιστάμενων αναγκών μέσω της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών γενικού συμφέροντος που απευθύνονται σε όσους έχουν ανάγκη.

Περισσότερες πληροφορίες: <http://bit.ly/16Td02L>

Η πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα του 2011

Ενώ σε κάποια κράτη μέλη (παραδείγματος χάριν, στην Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο) έχουν ψηφιστεί νομοθεσίες που επέτρεψαν στις κοινωνικές επιχειρήσεις να επεκταθούν ευρέως και ραγδαία σε ένα εκτεταμένο σύνολο πεδίων γενικού συμφέροντος, σε ορισμένες άλλες χώρες οι κοινωνικές επιχειρήσεις εμφανίστηκαν αργότερα ή δεν έχουν ακόμη εδραιωθεί.

Η πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα (Social Business Initiative – SBI), εγκαινιάστηκε το 2011 και αποτελεί την πιο ευρεία πρωτοβουλία της ΕΕ μέχρι σήμερα, που αποσκοπεί στην ενίσχυση της ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων σε ολόκληρη την ήπειρο. Η Επιτροπή αντιλαμβάνεται την πρωτοβουλία ως θεμελιώδες συστατικό της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς, δίνοντας ώθηση στην επιχειρηματικότητα και τονώνοντας τις πολιτικές απασχόλησης. Το SBI στοχεύει στη δημιουργία σε ολόκληρη την Ευρώπη ενός ευνοϊκού οικοσυστήματος που θα προάγει την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων και της ευρύτερης κοινωνικής οικονομίας.

Η πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα αναγνωρίζει ότι οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι καινοτόμοι και αποτελούν κινητήριες δυνάμεις κοινωνικής αλλαγής. Περιέχει μέτρα για τη βελτίωση της ορατότητας και της αναγνώρισης των κοινωνικών επιχειρήσεων, την απλοποίηση του κανονιστικού περιβάλλοντος, ώστε οι κοινωνικές επιχειρήσεις να μπορούν ευκολότερα να υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα, και την αναβάθμιση της πρόσβασης των κοινωνικών επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση. Η Επιτροπή προέτρεψε τα κράτη μέλη και τις περιφέρειες να

καταρτίσουν διεξοδικές στρατηγικές και να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων, αξιοποιώντας πλήρως τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ προς το σκοπό αυτόν. Πέρα από το SBI, η Επιτροπή πρότεινε την καθιέρωση, στο πλαίσιο του προγράμματος για την κοινωνική αλλαγή και την καινοτομία 2014–2020, ενός χρηματοπιστωτικού μέσου που θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής αγοράς χρηματοδότησης κοινωνικών επιχειρήσεων, παρέχοντας μέσα συμμετοχής στο κεφάλαιο, δανειοδότησης και καταμερισμού του κινδύνου.

Η δέσμη μέτρων για τις κοινωνικές επενδύσεις του 2013

Τον Φεβρουάριο του 2013, η Επιτροπή υπέβαλε ανακοίνωση σχετικά με τις «κοινωνικές επενδύσεις για την ανάπτυξη και τη συνοχή», παρουσιάζοντας ένα όραμα εκσυγχρονισμού του κράτους πρόνοιας στο πλαίσιο της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, καθώς και πιο μακροπρόθεσμων διαρθρωτικών προκλήσεων. Η δέσμη μέτρων για τις κοινωνικές επενδύσεις παροτρύνει τα κράτη μέλη να δώσουν προτεραιότητα σε δαπάνες που προσφέρουν στα άτομα τη δυνατότητα πλήρους συνεισφοράς στην οικονομία και συμμετοχής στην κοινωνία. Υποδεικνύει στα κράτη μέλη πώς μπορούν να ενισχύσουν τις στρατηγικές ενεργού ένταξης και να χρησιμοποιήσουν τους κοινωνικούς προϋπολογισμούς περισσότερο αποτελεσματικά. Δίνει έμφαση στη σημασία των δημόσιων επενδύσεων για την ανάπτυξη και ενεργοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, αλλά και αναδεικνύει αυτά που μπορούν να πράξουν ο ιδιωτικός και ο «τρίτος» τομέας για τη βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης. Η δέσμη

μέτρων για τις κοινωνικές επενδύσεις υπογραμμίζει την ανάγκη και την ευκαιρία για επενδύσεις στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, υπό το πρίσμα της συνεισφοράς τους στην απασχόληση χωρίς αποκλεισμούς, την κοινοτική ανάπτυξη και την κοινωνική καινοτομία.

Εθνικές και περιφερειακές πολιτικές

Οι πρωτοβουλίες πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ συμβάλλουν στην ανάπτυξη και ενδυνάμωση των ήδη υφιστάμενων πλαισίων και δράσεων στήριξης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Σε ολόκληρη την Ευρώπη, οι εθνικές και περιφερειακές δράσεις πολιτικής έχουν περιστραφεί γύρω από 6 ζητήματα, που μπορούν να θεωρηθούν ως «πυλώνες» μιας διεξοδικής πολιτικής στήριξης για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Αυτά τα ζητήματα, τα οποία περιγράφονται με

διαύγεια σε ενημερωτικό σημείωμα για την κοινωνική επιχειρηματικότητα που συντάξαν οι Antonella Noya και Emma Clarence για τον ΟΟΣΑ, διευκρινίζονται με συντομία παρακάτω:

Ενθάρρυνση, ενεργοποίηση και ενίσχυση των πολιτών και προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μεταξύ των νέων

Η ένταξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες για την επιχειρηματικότητα σε σχολεία, πανεπιστήμια και σχολές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι ένας σημαντικός τρόπος ενθάρρυνσης της περαιτέρω ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Η παροχή στους νέους της ευκαιρίας να βιώσουν την εμπειρία της εργασίας σε μια κοινωνική επιχείρηση θα πρέπει να ενταχθεί σε αυτή την προσπάθεια.

Πλαίσιο 35: Πρωτοβουλία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα για την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας μεταξύ των νέων

Παράδειγμα της ευρείας προσέγγισης που μπορεί να υιοθετηθεί είναι η πρωτοβουλία για την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και της οικονομίας αλληλεγγύης μεταξύ των νέων («Jeun'ESS»), που θεσπίστηκε στη Γαλλία τον Ιούνιο του 2011 ως σύμπραξη δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ανάμεσα σε διάφορα γαλλικά υπουργεία και επιχειρήσεις και ιδρύματα της κοινωνικής οικονομίας. Οι εταιρείες από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα μοιράζονται το κόστος μιας σειράς δράσεων στήριξης που βασίζονται σε τρεις πυλώνες: 1) προώθηση της κοινωνικής οικονομίας μεταξύ των νέων, 2) στήριξη πρωτοβουλιών των νέων στην κοινωνική οικονομία και 3) προώθηση και διευκόλυνση της ένταξης των νέων στις κοινωνικές επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με έρευνα της CSA-Avisé (Δεκέμβριος 2010), η κοινωνική οικονομία και η οικονομία αλληλεγγύης είναι ιδιαίτερα ελκυστικές στους νέους της Γαλλίας: το 80 % πιστεύουν ότι θα είχαν περισσότερα κίνητρα να αναζητήσουν εργασία σε μια «κοινωνική επιχείρηση» και το 48 % θα ήταν διατεθειμένοι να συστήσουν μια «κοινωνική επιχείρηση».

Πηγή: <http://www.jeun-ess.fr>

Επιπλέον, οι εθνικές και περιφερειακές κυβερνήσεις υποστηρίζουν την ευαισθητοποίηση, την ενθάρρυνση και την ενίσχυση μέσω της παροχής συνδρομής στα δίκτυα κοινωνικής οικονομίας και της συγκέντρωσης των ενδιφερόμενων μερών σε συνέδρια, εκθέσεις ή αγορές, με στόχο την ανταλλαγή ιδεών και την εκμετάλλευση των ευκαιριών για τη σύσταση και την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων.

Προσφορά υπηρεσιών επιχειρηματικής ανάπτυξης και δομών υποστήριξης

Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες και οι κοινωνικές επιχειρήσεις, όπως κάθε νέος επιχειρηματίας και κάθε μικρή επιχείρηση, χρειάζονται επιχειρηματική στήριξη. Ωστόσο, τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες έχουν αντιληφθεί ότι οι υπηρεσίες παροχής πληροφόρησης, συμβουλών ή καθοδήγησης πρέπει να είναι εξειδικευμένες αλλά και, εκτός αυτού, να επιλαμβάνονται όλων

των πτυχών της διαχείρισης, προκειμένου να βοηθήσουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις στην εκπλήρωση της κοινωνικής τους αποστολής και την επίτευξη οικονομικής βιωσιμότητας. Η παροχή «συνδυαστικής στήριξης», η οποία περιλαμβάνει τόσο τη γενική φύσεως επιχειρηματική στήριξη όσο και την εξειδικευμένη συνδρομή για την κάλυψη των αναγκών των κοινωνικών επιχειρήσεων, αποδείχθηκε μια αποτελεσματική προσέγγιση για τη στήριξη της εκκίνησης και ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων. Το ίδιο ισχύει και για την παροχή βοήθειας στην ανάπτυξη επιχειρηματικών και υποστηρικτικών δεσμών μεταξύ κοινωνικών επιχειρήσεων, με τη συμμετοχή οργανισμών κοινωνικής οικονομίας στην εν λόγω παροχή στήριξης.

Στο πλαίσιο της προσφοράς συνδυαστικής στήριξης, όχι μόνο οι κυβερνήσεις, αλλά και οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας δημιουργούν ειδικές δομές επιχειρηματικής ανάπτυξης και στήριξης, όπως πάρκα καινοτομίας (πλαίσιο 36) και φυτώρια (πλαίσιο 37).

Πλαίσιο 36: Το Πάρκο Κοινωνικής Καινοτομίας στο Μπιλμπάο, Ισπανία

Το όραμα του Πάρκου Κοινωνικής Καινοτομίας στο Μπιλμπάο, στη Χώρα των Βάσκων, είναι να γίνει μια «κοινωνική Κοιλιά της Σιλικόνης». Αρμόδιο για τη διαχείρισή του είναι το Βασικό Κέντρο Καινοτομίας, Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης Νέων Επιχειρήσεων (Denokinn), το οποίο ανήκει στις τοπικές αρχές της Χώρας των Βάσκων. Οι δραστηριότητες του Πάρκου έχουν ως στόχους τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης σε μια περιφέρεια όπου επικρατεί οικονομική και κοινωνική παρακμή, την εξεύρεση καινοτόμων λύσεων σε υπάρχουσες κοινωνικές ανάγκες και τη μετατροπή τους σε επιχειρηματικές ευκαιρίες, όπου οι παράγοντες μπορούν να είναι μέρος της λύσης. Το Πάρκο δραστηριοποιείται κυρίως στην ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας που έχουν σημαντικό αντίκτυπο σε τοπικό επίπεδο και παρουσιάζουν μεγάλες πιθανότητες να επιτύχουν αναπαραγωγή.

Το Πάρκο προσφέρει έναν χώρο όπου ιδιώτες, οργανώσεις κοινωνικής οικονομίας, φιλανθρωπικές οργανώσεις, ΜΚΟ, ιδιωτικές επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικά ιδρύματα μπορούν να συναντηθούν για να επιδιώξουν την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών που δημιουργούν νέες θέσεις απασχόλησης. Το Πάρκο διαθέτει διάφορες εγκαταστάσεις, όπως ένα «Εργαστήριο Κοινωνικής Καινοτομίας» για τη δημιουργία νέων κοινωνικών

επιχειρήσεων, που παρέχει υπηρεσίες φυτωρίου (κατάρτιση, καθοδήγηση κτλ.), μια «Ακαδημία Κοινωνικής Καινοτομίας» που προσφέρει κατάρτιση στην κοινωνική οικονομία, καθώς και πρόσβαση σε διεθνή δίκτυα για τη στήριξη και την εξάπλωση των νέων κοινωνικών επιχειρήσεων. Παρέχει επίσης το λεγόμενο FABLab (εργαστήριο κατασκευής), ένα μικρό εργαστήριο εξοπλισμένο με διάφορα εργαλεία ελεγχόμενα μέσω υπολογιστή, που βοηθούν να μετουσιωθούν οι ιδέες σε πραγματικά προϊόντα μέσω της ψηφιακής κατασκευής. Σε ό,τι αφορά τη χρηματοδότηση νέων επιχειρήσεων κοινωνικής καινοτομίας, το Πάρκο θα συμβάλει στην αύξηση των χρηματοδοτικών ευκαιριών μέσω της δημιουργίας του «Χρηματιστηρίου Κοινωνικών Επιχειρήσεων», ενός χώρου όπου ιδιώτες, εταιρείες και ο δημόσιος τομέας μπορούν να επενδύσουν τόσο στην ανάπτυξη νέων ευκαιριών όσο και στις νέες επιχειρήσεις που τις καθιστούν πραγματικότητα.

Περισσότερες πληροφορίες: <http://www.socialinnovationpark.com>

Πλαίσιο 37: Τα φυτώρια επιχειρήσεων NESsT

Ο οργανισμός NESsT σπρίζει τις κοινωνικές επιχειρήσεις σε όλα τα στάδια ανάπτυξης και δραστηριοποιείται σε 10 χώρες παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένης της Κροατίας, της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Ουγγαρίας, της Ρουμανίας και της Σλοβακίας. Παρέχει οικονομική στήριξη, σε συνδυασμό με δημιουργία ικανοτήτων και καθοδήγηση, σε κοινωνικές επιχειρήσεις στα στάδια προ της εκκίνησης και της εκκίνησης, καθώς και συνεχιζόμενη στήριξη, συμπεριλαμβανομένων των σταδίων της εδραίωσης και της εξάπλωσης. Ο NESsT ιδρύθηκε το 1997 ως μη κερδοσκοπική οργάνωση, με σκοπό να προωθήσει την κοινωνική επιχειρηματικότητα ως αποδοτικό και βιώσιμο πρότυπο επίλυσης ζωτικής σημασίας κοινωνικών προβλημάτων. Έχει αναπτύξει μια «προσέγγιση χαρτοφυλακίου», η οποία παρέχει απόλυτα προσαρμοσμένη και πολυετή στήριξη σε κοινωνικές επιχειρήσεις, ώστε να τις βοηθήσει να επιτύχουν θετικό κοινωνικό αντίκτυπο.

Μέσα από διαγωνισμούς, ο NESsT εντοπίζει κοινωνικές επιχειρήσεις με κοινωνικό αντίκτυπο και δυναμικό συστημικής αλλαγής, και παρέχει στήριξη, μεταξύ άλλων για κατάρτιση και καθοδήγηση για περίπου 9 ως 12 μήνες, στη διάρκεια των οποίων η επιχείρηση ή ο ιδιώτης μπορούν να αναπτύξουν την επιχειρηματική ιδέα τους. Στη συνέχεια ακολουθεί μια προπαρασκευαστική φάση 2-4 ετών όπου προσφέρεται οικονομική στήριξη/επενδύσεις (μέσω επιχορηγήσεων ή/και δανείων και εισφορών στο κεφάλαιο), όπως και πρόσβαση σε δίκτυο επιχειρηματικών συμβουλών και σημαντικές ευκαιρίες εκμίσθησης από ορότιμους. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις που έχουν προετοιμαστεί επιτυχώς μπορούν να λάβουν αυξημένη οικονομική βοήθεια και στήριξη από τον NESsT για τη δημιουργία ικανοτήτων, προκειμένου να επεκτείνουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα και να αυξήσουν τον κοινωνικό τους αντίκτυπο. Ο αντίκτυπος βρίσκεται στον πυρήνα του χαρτοφυλακίου του NESsT, συνεπώς για κάθε κοινωνική επιχείρηση αναπτύσσονται οι κατάλληλες παράμετροι μέτρησης που της επιτρέπουν να υπολογίσει και να διαχειριστεί τον αντίκτυπό της, τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.nesst.org>

Παροχή βιώσιμης χρηματοδότησης για τη στήριξη κοινωνικών επιχειρήσεων από την εκκίνηση μέχρι την κλιμάκωση

Ένας άλλος ρόλος της δημόσιας πολιτικής είναι η ενίσχυση της ανάπτυξης μιας κοινωνικής χρηματοπιστωτικής αγοράς, η οποία θα παρέχει κεφάλαια για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων. Ορισμένα κράτη μέλη και περιφέρειες έχουν αρχίσει να δημιουργούν νέα μέσα, μεταξύ άλλων αξιοποιώντας το ΕΚΤ και το ΕΤΠΑ, προκειμένου να ενδυναμώσουν τόσο την προσφορά (μέσω παροχής εγγυήσεων, (οιονεί) ιδίων κεφαλαίων

ή δανείων σε ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς φορείς ή τράπεζες), όσο και τη ζήτηση (μέσω δημιουργίας ικανοτήτων και προγραμμάτων επενδυτικής ετοιμότητας για κοινωνικές επιχειρήσεις, με στόχο τη στήριξη της εδραίωσης, της ανάπτυξης και της κλιμάκωσής τους).

Πιο πρόσφατα, μερικά κράτη μέλη άρχισαν να πειραματίζονται με καινοτόμες θεσμικές ρυθμίσεις των σχέσεων δημόσιων αρχών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, παραδείγματος χάριν μέσω επενδυτικών προγραμμάτων από κοινού με τον ιδιωτικό τομέα, τα οποία αποβλέπουν τόσο σε κοινωνικά όσο και σε οικονομικά οφέλη.

Πλαίσιο 38: Βοήθεια στους κοινωνικούς επιχειρηματίες για τη σύσταση και την κλιμάκωση επιχειρήσεων: το πρότυπο της UnLtd

Η UnLtd ιδρύθηκε από κορυφαίες οργανώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου που προάγουν την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Οι βασικοί οικονομικοί πόροι της είναι τα έσοδα από την επιχορήγηση 100 εκατομμυρίων λιρών Αγγλίας της Millennium Commission από το Ηνωμένο Βασίλειο: είτε απευθείας είτε μέσω των εταιρών της στο δίκτυο (π.χ. πανεπιστήμια, φυτώρια επιχειρήσεων, οργανισμοί που παρέχουν επιχειρηματική στήριξη σε κοινωνικές επιχειρήσεις), η UnLtd καταφέρνει να στηρίξει περίπου **1 000 άτομα** κάθε χρόνο για τη **σύσταση των κοινωνικών επιχειρήσεών τους**, οι οποίες αποβλέπουν σε κοινωνικά ή περιβαλλοντικά οφέλη, με ένα συνδυασμό χρηματικής στήριξης, στήριξης της ανάπτυξης και δικτύωσης.

Η χρηματική στήριξη χορηγείται βάσει ενός προτύπου σταδιακής ανάπτυξης για τη σύσταση, την ανάπτυξη, την εδραίωση και τη μεγέθυνση κοινωνικής επιχείρησης:

ΔΟΚΙΜΑΣΕ	ΠΡΑΞΕ	ΚΤΙΣΕ	ΤΑΧΕΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
- Μέχρι £500 - Για ενίσχυση της εμπιστοσύνης και των επιχειρηματικών δεξιοτήτων	- Μέχρι £5 000 - Για τους εκλεκτούς που αρχίζουν τα ταξίδια, για να ενισχύσουν δεξιότητες και ικανότητες	- Μέχρι £15 000 - Για υφιστάμενες επιχειρήσεις που θέλουν να μεγαλώσουν, όχι απαραίτητα σε εθνική κλίμακα.	- Μέχρι £20 000 - Για οποιοδήποτε στάδιο ανάπτυξης - Για όσους διμούν να ανέβουν επίπεδο

Πηγή: <http://unltd.org.uk/journey/>

Υποστήριξη της πρόσβασης σε δημόσιες αγορές

Ένας από τους βασικούς τρόπους με τους οποίους οι δημόσιες αρχές προσπαθούν να προωθήσουν την πρόσβαση των κοινωνικών επιχειρήσεων στις αγορές είναι μέσω του ανοίγματος των δημόσιων συμβάσεων στον τομέα των κοινωνικών επιχειρήσεων. Η ευρωπαϊκή νομοθεσία για τις δημόσιες συμβάσεις επιτρέπει στις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης να εισάγουν ορισμένες κοινωνικές ρήτρες στις συμβάσεις και τους γενικούς όρους τους, όπως για την ενθάρρυνση της απασχόλησης μακροχρόνια ανέργων. Εντούτοις, η χρήση τέτοιων όρων για την προώθηση των

κοινωνικών επιχειρήσεων είναι ακόμη περιορισμένη. Οι δημόσιοι υπάλληλοι συχνά δεν είναι βέβαιοι για τον τρόπο ενσωμάτωσης κοινωνικών όρων στις προδιαγραφές της πρόσκλησης για υποβολή προσφορών, ούτε και εξοικειωμένοι με τα οφέλη που οι κοινότητες τους μπορούν να αποκομίσουν από τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, κάποιες μικρές κοινωνικές επιχειρήσεις στερούνται τις δεξιότητες, το χρόνο και τους πόρους που απαιτούνται για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν με επιτυχία τις δημόσιες προσφορές. Κατά συνέπεια, ορισμένες κυβερνήσεις έχουν υποστηρίξει τη δημιουργία εξοικείωσης και ικανοτήτων τόσο μεταξύ των τοπικών υπαλλήλων όσο και μεταξύ των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Πλαίσιο 39: Χρήση των δημόσιων συμβάσεων για την επίτευξη κοινωνικών στόχων

Ο οδηγός της Επιτροπής «Κοινωνικές αγορές – Οδηγός για τη συνεκτίμηση κοινωνικών πτυχών στις δημόσιες συμβάσεις» τονίζει τον τρόπο με τον οποίο οι δημόσιες συμβάσεις μπορούν να χρησιμοποιούνται στην επίτευξη κοινωνικών στόχων. Παρόλο που δεν είναι δυνατόν να περιοριστούν οι δημόσιες συμβάσεις αποκλειστικά σε συγκεκριμένες οργανωτικές μορφές, εκτός –κάτω από προϋποθέσεις– των προστατευμένων εργαστηρίων για άτομα με ειδικές ανάγκες, μπορούν να θεσπιστούν μέτρα που εξαλείφουν τα εμπόδια (π.χ. τις κεφαλαιακές απαιτήσεις) στις διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων.

Για παράδειγμα, ο Σουηδικός Οργανισμός Κοινωνικής Ασφάλισης μερίμνησε για τη συμμετοχή οργανώσεων κοινωνικής οικονομίας, εθελοντικών οργανώσεων και ΜΜΕ στην επανεξέταση των πρακτικών στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων, ώστε να προσδιοριστούν οι προκλήσεις που χαρακτηρίζουν την προετοιμασία των εγγράφων των προσφορών.

Στην Ουαλία, η κυβέρνηση έδωσε μεγάλη έμφαση στη χρήση των διαδικασιών δημόσιων συμβάσεων για την επίτευξη οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο χρησιμοποιείται για τη στήριξη της βελτίωσης των δεξιοτήτων και ικανοτήτων στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων σε όλες τις δημόσιες υπηρεσίες, μέσω ενός προγράμματος με διάρκεια τεσσάρων ως πέντε ετών, το οποίο περιλαμβάνει την ευαισθητοποίηση, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, ένα εκτελεστικό πρόγραμμα ασκουμένων στις δημόσιες συμβάσεις και ένα πρόγραμμα που έχει σχεδιαστεί ώστε να διευκολύνει νέες προσεγγίσεις στη βελτίωση των δημόσιων συμβάσεων, όπως η ενσωμάτωση της κοινωνικής οικονομίας.

Περισσότερες πληροφορίες: <http://bit.ly/15IXazy>

Συγκρότηση και αποτελεσματική αξιοποίηση ευνοϊκού νομικού, ρυθμιστικού και φορολογικού πλαισίου

Η δημόσια πολιτική μπορεί επίσης να βοηθήσει στην ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων καθιερώνοντας διαυγείς νομικούς ορισμούς των κοινωνικών επιχειρήσεων, προκειμένου να αποσαφηνιστούν ζητήματα όπως η φορολογική τους μεταχείριση και η πρόσβασή τους στις δημόσιες αγορές. Τα σχετικά ρυθμιστικά πλαίσια χρειάζεται να αναγνωρίζουν και να καθιστούν ευδιάκριτη τη διπλή εστίαση των κοινωνικών επιχειρήσεων, οι οποίες οφείλουν να ανταποκρίνονται στις κοινωνικές προκλήσεις και να επιτυγχάνουν θετικό κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπο, αλλά

και να αναπτύσσουν μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα στην αγορά.

Ένα ευνοϊκό φορολογικό πλαίσιο θα ανταμείβει τον θετικό κοινωνικό αντίκτυπο των κοινωνικών επιχειρήσεων. Ενώ πολλοί άλλοι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας, όπως τα φιλανθρωπικά ιδρύματα, ενδέχεται να απολαμβάνουν φορολογικές ελαφρύνσεις, οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν μπορούν πάντα να επωφεληθούν από φορολογικά πλεονεκτήματα. Τα περισσότερα κράτη μέλη προσφέρουν φορολογικά κίνητρα σε κοινωνικές επιχειρήσεις, για να τις βοηθήσουν να υπερβούν συγκεκριμένες δυσχέρειες και να αντισταθμίσουν το κόστος από συγκεκριμένες δραστηριότητες που απαιτούνται στο πλαίσιο της εργασίας με μειονεκτούντα άτομα,

αλλά και ως επιβράβευση του θετικού κοινωνικού αντικτύπου τους. Τα έμμεσα φορολογικά μέτρα μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για τη στήριξη των επενδύσεων στην ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων.

Ολοκληρωμένη στρατηγική και χρηστή διακυβέρνηση

Μια αποτελεσματική δημόσια στήριξη της ανάπτυξης και της ενίσχυσης της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων χρειάζεται να βασίζεται σε μια ολοκληρωμένη στρατηγική και σε χρηστή διακυβέρνηση. Στα συνήθη στοιχεία μιας αποτελεσματικής στρατηγικής συγκαταλέγονται:

- Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγραμμάτων και δράσεων σε συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη
- Η ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ των δράσεων διαφορετικών τμημάτων και επιπέδων διακυβέρνησης (εθνικό, περιφερειακό, διαμερισματικό και τοπικό)
- Η συγκρότηση κατάλληλων μηχανισμών για την παρακολούθηση, τη μέτρηση και την αξιολόγηση του αντικτύπου
- Η εφαρμογή απλών διοικητικών κανόνων και διαδικασιών υλοποίησης

Δύο παραδείγματα περιφερειακής και εθνικής στρατηγικής (πλαίσια 40-41) διαφωτίζουν την εφαρμογή αυτών των αρχών στην πράξη.

Πλαίσιο 40: Πολιτικές κοινωνικής οικονομίας στη γαλλική περιφέρεια PACA

Η περιφέρεια PACA (Provence-Alpes-Côte d'Azur) της Γαλλίας κατάρτισε στρατηγική περιφερειακής ανάπτυξης που αναγνωρίζει τον σημαντικό ρόλο της κοινωνικής οικονομίας. Ένας από τους βασικούς πυλώνες της στρατηγικής είναι το περιφερειακό πρόγραμμα Progress που έχει ως στόχο συγκεκριμένα την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας. Περιλαμβάνει τη δημιουργία παρατηρητηρίου της κοινωνικής οικονομίας και μια μόνιμη επιτροπή για την παρακολούθηση της κοινωνικής οικονομίας. Η περιφερειακή στρατηγική στηρίζει επίσης την ανάπτυξη τοπικών συσπειρώσεων επιχειρήσεων μέσω ετήσιων συμφωνιών για τη δημόσια χρηματοδότηση έργων συνεργασίας ανάμεσα στις εταιρείες, εφόσον συμβάλλουν στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την οικονομική ανάπτυξη. Από τις 26 υπάρχουσες συσπειρώσεις για την καινοτομία και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, ορισμένες αφορούν συγκεκριμένα την κοινωνική οικονομία, όπως η συσπείρωση των επιχειρήσεων υπηρεσιών ή η συσπείρωση για τον κοινωνικό τουρισμό.

Πηγή: <http://www.regionpaca.fr/economie-sociale-et-solidarite/progress-vers-une-autres-economie.html>

Πλαίσιο 41: Διδάγματα από την πρωτοβουλία EQUAL του ΕΚΤ στην Πολωνία

Στην Πολωνία, τα διδάγματα που αντλήθηκαν από την πρωτοβουλία EQUAL του ΕΚΤ, καθώς και οι δημιουργηθείσες ικανότητες, διευκόλυναν την ενσωμάτωση δράσεων στήριξης της κοινωνικής οικονομίας στην περίοδο προγραμματισμού 2007-2013. Το έργο EQUAL αποτέλεσε τη βάση για την πολιτική αναγνώριση των κοινωνικών ωφελειών που δημιουργούν οι οντότητες κοινωνικής οικονομίας και οι κοινωνικές επιχειρήσεις διάφορων νομικών μορφών. Βάσει των παραπάνω, προσδιορίστηκαν έξι κύριοι τομείς στήριξης:

- Βοήθεια σε εκπαιδευτικά ινστιτούτα για την ανάπτυξη νοοτροπίας και δεξιοτήτων κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- Άμεση στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μέσω παροχής συμβουλών και κατάρτισης, επιχορηγήσεων σε νέους κοινωνικούς επιχειρηματίες (μέχρι 5 000 ευρώ κατ' άτομο) και προσωρινή στήριξη για τους πρώτους 6 ως 12 μήνες της καθαυτού εμπορικής δραστηριότητας (υπηρεσίες επιχειρηματικής ανάπτυξης και κάλυψη των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης των υπαλλήλων)
- Στήριξη της παροχής υπηρεσιών σύστασης, ανάπτυξης και υποστήριξης υψηλής ποιότητας μέσω της συγκρότησης υποπεριφερειακών Κέντρων Στήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας
- Δημιουργία συστήματος δανειοδότησης (μέχρι 25 000 ευρώ) με προτιμσιακούς όρους
- Ανάπτυξη έξυπνων κοινωνικών προκηρύξεων διαγωνισμών μέσω της εκπαίδευσης αφενός των αρμόδιων για τις δημόσιες συμβάσεις κρατικών λειτουργιών στη χρήση κοινωνικών ρητρών, αφετέρου των κοινωνικών επιχειρήσεων στην υποβολή προσφορών για δημόσιες συμβάσεις
- Πλατφόρμες για μέσα διαλόγου, ανταλλαγών, εκμάθησης και κοινής δράσης

Πηγή: Πολωνικό Υπουργείο Περιφερειακής Ανάπτυξης – Τμήμα Διαχείρισης ΕΚΤ, <http://bit.ly/WhoAvv>

Η άποψη της Προεδρίας του Συμβουλίου

Συνέντευξη με τη Σωτηρούλα Χαραλάμπους, υπουργό Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης της Κύπρου (2008-13)

Τι μπορεί να κάνει η κοινωνική οικονομία που δεν μπορούν να κάνουν οι κερδοσκοπικές επιχειρήσεις και ο δημόσιος τομέας; Ποια είναι τα κυριότερα πλεονεκτήματά της;

Το κυριότερο πλεονέκτημα της κοινωνικής οικονομίας είναι το γεγονός ότι δεν είναι ούτε δημόσια ούτε ιδιωτική αλλά θεωρείται τρίτος τομέας ανάμεσα στους προηγούμενους δύο. Αυτό σημαίνει ότι η κοινωνική οικονομία μπορεί να επιδιώξει κοινωνικούς στόχους και να παράσχει υπηρεσίες χρησιμοποιώντας στρατηγικές της οικονομίας της αγοράς. Επίσης, το σύνολο των κερδών από τις δραστηριότητες των φορέων κοινωνικής οικονομίας επενδύονται εκ νέου σε υπηρεσίες παροχής για νοικοκυριά και άτομα που χρειάζονται τις υπηρεσίες αυτές.

Η σημασία της κοινωνικής οικονομίας αυξάνεται όταν οι οικονομικές συνθήκες είναι δυσμενείς, όπως συμβαίνει σήμερα στην Ευρώπη. Οι φορείς κοινωνικής οικονομίας παρέχουν απασχόληση ή ευκαιρίες ανάπτυξης δεξιοτήτων σε ανθρώπους που αντιμετωπίζουν κίνδυνο περιθωριοποίησης, που είναι ευάλωτοι ή έχουν παραμείνει άνεργοι για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Σύμφωνα με μια έκθεση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, υπολογίζεται ότι η κοινωνική οικονομία απασχολεί σχεδόν το 6,7% του μισθωτού πληθυσμού στην ΕΕ. Συνεπώς, αυτή η διάσταση της κοινωνικής οικονομίας έχει ανεκτίμητη αξία και ουσιαστική σημασία, καθώς η Ευρώπη καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες για να ενισχύσει την κοινωνική ένταξη, να καταπολεμήσει τη φτώχεια και να βελτιώσει τις προοπτικές απασχόλησης.

Αναμένετε ότι ως το 2020 η κοινωνική οικονομία θα παίζει σημαντικό ρόλο και στις οικονομίες των κρατών μελών όπου δεν έχει αναπτυχθεί στον ίδιο βαθμό μέχρι σήμερα;

Καταρχάς πρέπει να καταλάβουμε ότι η κοινωνική οικονομία αποτελεί νέα έννοια σε επίπεδο Ένωσης, επομένως είναι φυσικό τα κράτη μέλη να βρίσκονται σε διαφορετικά σημεία όσον αφορά την ανάπτυξη του τομέα της οικονομίας αυτής. Στην Ευρώπη δίνουμε μεγάλη αξία στις ορθές πρακτικές και μαθαίνουμε ο ένας από τον άλλο, οπότε οφείλουμε να προσπαθήσουμε να διδαχθούμε από τα κράτη μέλη όπου υφίστανται καλά παραδείγματα κοινωνικής οικονομίας, ώστε να αναπτυχθεί ο τομέας κοινωνικής οικονομίας σε ολόκληρη την Ευρώπη. Όταν γίνει καλύτερα κατανοητή η προστιθέμενη αξία που προσφέρει η κοινωνική οικονομία στην εθνική οικονομική ανάπτυξη, ο τομέας αυτός θα μπορέσει να ευδοκιμήσει και να αναπτυχθεί στα διάφορα κράτη μέλη ανάλογα με τις εθνικές δομές τους. Η Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα της Επιτροπής μάς δίνει μια μεγάλη ευκαιρία να αξιοποιήσουμε περαιτέρω τις δυνατότητες που προσφέρουν η κοινωνική επιχειρηματικότητα και οι μικροπιστώσεις, δύο ουσιαστικά στοιχεία μιας ισχυρής κοινωνικής οικονομίας.

Είναι επίσης σημαντικό να τονίσουμε ακόμη μία φορά ότι οι στόχοι της Ένωσης για το 2020 δεν αφορούν μόνο οικονομικής φύσης επιδιώξεις. Έχουμε και συγκεκριμένους κοινωνικούς στόχους. Η Ένωση επιζητά να δώσει λύση στην επιδεινούμενη κατάσταση από πλευράς απασχόλησης στην Ευρώπη: επιθυμεί να επιτύχει ανάπτυξη που δημιουργεί θέσεις εργασίας και είναι περιβαλλοντικά βιώσιμη. Η κοινωνική οικονομία είναι ένα από τα εργαλεία που θα μας επιτρέψουν να επιτύχουμε αυτούς τους στόχους. Πιστεύουμε συνεπώς ότι

η σημασία της κοινωνικής οικονομίας θα αυξηθεί τα προσεχή έτη μέχρι το 2020.

Τι πρέπει να κάνουν οι υπεύθυνοι χάραξης εθνικής πολιτικής για να βοηθήσουν τους φορείς κοινωνικής οικονομίας, τις κοινωνικές επιχειρήσεις και τις μικροχρηματοδοτήσεις, ώστε να αναπτυχθούν περαιτέρω την περίοδο 2014-2020;

Τα κράτη μέλη και η Ένωση μπορούν να διαμορφώσουν πολιτικές για την αποτελεσματική στήριξη της κοινωνικής οικονομίας, μόνο αν αναγνωρίσουν τη συμβολή της στην οικονομία.

Τα κράτη μέλη πρέπει να στρέψουν περισσότερο την προσοχή τους στην κοινωνική οικονομία, προκειμένου να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές της που θα μας βοηθήσουν να επιτύχουμε τους στόχους για το 2020 όσον αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και την επίτευξη έξυπνης και διατηρήσιμης ανάπτυξης. Για να ενισχυθεί η ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας πρέπει να δοθούν κίνητρα στους σχετικούς φορείς. Για παράδειγμα φορολογικά κίνητρα ή κίνητρα για την απασχόληση ατόμων από ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού. Στο πλαίσιο αυτό θα ήταν επίσης χρήσιμο να εξεταστεί ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Στην Κύπρο είμαστε περήφανοι για την ισχυρή παράδοση συνεργασίας μας, που αποτελεί ένα παράδειγμα κοινωνικής οικονομίας στην πράξη, αλλά αναγνωρίζουμε ότι πρέπει να μην εφησυχάσουμε και να διερευνήσουμε τις υπόλοιπες προοπτικές που προσφέρει η κοινωνική οικονομία. Στην κατεύθυνση αυτή πραγματοποιείται εξειδικευμένη έρευνα, με σκοπό να μελετηθούν οι βέλτιστες πρακτικές του τομέα και να προετοιμαστεί το απαραίτητο πλαίσιο για τη σύσταση και τη λειτουργία κοινωνικών επιχειρήσεων στην Κύπρο.

Γλωσσάρι

«Κλείδωμα» περιουσιακών στοιχείων

Το «κλείδωμα» περιουσιακών στοιχείων (*asset lock*) είναι ένας νομικός περιορισμός που εμποδίζει την εκμετάλλευση των περιουσιακών στοιχείων ενός οργανισμού για ιδιωτικό όφελος αντί για την κοινωνική αποστολή του οργανισμού, τόσο κατά τη λειτουργία του οργανισμού, όσο και σε περίπτωση διάλυσης ή πώλησής του. Οι περιορισμοί του «κλειδώματος» περιουσιακών στοιχείων εξασφαλίζουν ότι το σύνολο της προστιθέμενης αξίας που δημιουργήθηκε από τον οργανισμό παραμένει στη διάθεση της κοινότητας όπου αυτός ανήκει.

Συνεταιρισμός

Σύμφωνα με τον ορισμό της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης⁽¹⁾ του 1995, ο όρος «συνεταιρισμός» σημαίνει «αυτόνομη ένωση προσώπων, τα οποία συνεταιρίζονται εθελοντικά, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις κοινές τους οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες και επιδιώξεις, μέσω μιας συνιδιοκτητικής και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης». Αυτός ο ορισμός υιοθετήθηκε και από τη σύσταση 193/2002 παράγραφος 2 της ΔΟΕ.

Ίδρυμα

Τα ιδρύματα είναι φιλανθρωπικοί οργανισμοί, που οργανώνονται και λειτουργούν κυρίως ως

ένα διαρκές σύνολο περιουσίας από δωρεές, οι πρόσδοι από τις οποίες χρησιμοποιούνται προς όφελος μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων ή του κοινωνικού συνόλου εν γένει. Διακρίνονται κυρίως σε ιδρύματα που εστιάζουν σε δωρεές και επιχορηγήσεις (*grant-making foundations*) και ιδρύματα που χαρακτηρίζονται από ευρύ φάσμα λειτουργιών, στις οποίες περιλαμβάνεται η παροχή κοινωνικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών, καθώς και υπηρεσιών υγείας.

Υπηρεσίες γενικού συμφέροντος

Ο όρος αναφέρεται στο όφελος για το κοινό εν γένει ή για μια ακαθόριστη ομάδα δικαιούχων. Το αντίθετό του χαρακτηρίζεται ως ιδιοτέλεια. Οι υπηρεσίες γενικού συμφέροντος καλύπτουν ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων με ισχυρό αντίκτυπο στην ευημερία και την ποιότητα ζωής του συνόλου της κοινωνίας. Ποικίλλουν από τις βασικές υποδομές (παροχή ενέργειας και ύδρευση, μεταφορές, ταχυδρομικές υπηρεσίες, διαχείριση απορριμμάτων) και τομείς ζωτικής σημασίας όπως η υγεία και η εκπαίδευση μέχρι τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Απαγόρευση διανομής κερδών

Η απαγόρευση διανομής κερδών δηλώνει ότι ένας οργανισμός δεν επιτρέπεται να διανέμει τα καθαρά κέρδη του (εφόσον υπάρχουν), στους ιδιώτες που ασκούν έλεγχο πάνω του, όπως μέλη, στελέχη, διευθυντές. Η απαγόρευση διανομής κερδών αποσκοπεί στην

(1) Βλ.: <http://www.ica.coop/>

αποτροπή συμπεριφορών που οδηγούν στη μεγιστοποίηση του κέρδους. Μπορεί να είναι ολική (πλήρης απαγόρευση διανομής κερδών) ή μερική (ο οργανισμός μπορεί να διανέμει κέρδη σε περιορισμένη έκταση). Σε κάποιες περιπτώσεις, οι απαγορεύσεις διανομής κερδών συνοδεύονται από τον περιορισμό του «κλειδώματος» των περιουσιακών στοιχείων.

Τρίτος τομέας

Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται κυρίως στην επιστημονική βιβλιογραφία, με στόχο την παράκαμψη των διαφορών μεταξύ των πολλών εθνικών προτύπων. Αναφέρεται σε οργανισμούς εκτός εκείνων του δημοσίου (του Κράτους) και των ιδιωτικών κερδοσκοπικών οργανισμών (της αγοράς). Ο όρος υπογραμμίζει τον ενδιάμεσο χαρακτήρα των εν λόγω οργανισμών.

Μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ)

Ο όρος «μη κυβερνητική οργάνωση» αναφέρεται, όπως είναι αναμενόμενο, σε οργανώσεις ανεξάρτητες από κυβερνήσεις. Άρχισε να χρησιμοποιείται με την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών το 1945 και τις διατάξεις του άρθρου 71 του κεφαλαίου 10 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το συμβουλευτικό ρόλο οργανώσεων που δεν είναι ούτε κυβερνήσεις ούτε κράτη μέλη. Αποτελεί πολύ γενικό όρο, που παραπέμπει τόσο σε διακρατικούς όσο και σε τοπικούς οργανισμούς. Σε ορισμένες χώρες χρησιμοποιείται σαν συνώνυμο της «ένωσης», για να περιγράψει οργανώσεις που δραστηριοποιούνται ειδικά στο πεδίο της διεθνούς συνεργασίας.

Μη κερδοσκοπικός (non-profit και not-for-profit)

Ο πιο γνωστός ορισμός δίνεται από το Πανεπιστήμιο Johns Hopkins. Σύμφωνα με αυτόν, ο τομέας περιλαμβάνει οργανισμούς οι οποίοι είναι εθελοντικής βάσης, τυπικοί, αυτοδιοικούμενοι και δεν διανέμουν κέρδη. Ο όρος «non-profit» αναφέρεται στους οργανισμούς που είναι υποχρεωμένοι να συμμορφώνονται με κάποια απαγόρευση της διανομής κερδών. Ο όρος «not-for-profit» είναι πιο γενικός και αναφέρεται στον επιδιωκόμενο σκοπό (που διαφέρει από το κέρδος).

Κοινωνική οικονομία

Ο όρος πρωτοεμφανίστηκε στη Γαλλία στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Αυτή η προσέγγιση υποδεικνύει ότι ο κύριος σκοπός των οργανισμών που την ασπάζονται είναι να υπηρετούν τα μέλη της κοινότητας και όχι να επιδιώκουν το κέρδος. Επιπλέον, η κοινωνική οικονομία βασίζεται σε δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, οι οποίες αντιπροσωπεύουν μια δομική διαδικασία ελέγχου του τρόπου επιδίωξης των σκοπών του οργανισμού. Μεταξύ των οργανισμών που ανήκουν στην κοινωνική οικονομία συγκαταλέγονται οι ενώσεις, οι συνεταιρισμοί, οι αλληλασφαλιστικοί οργανισμοί και, από πιο πρόσφατα, τα ιδρύματα και οι κοινωνικές επιχειρήσεις.

Κοινωνική επιχείρηση

Σύμφωνα με την πρωτοβουλία της Επιτροπής για την κοινωνική επιχειρηματικότητα (SEC(2011) 1278), κοινωνική επιχείρηση είναι «ένας φορέας εντός της κοινωνικής οικονομίας, κύριος στόχος

του οποίου είναι μάλλον η ύπαρξη θετικού κοινωνικού αντικτύπου, παρά κέρδους για τους ιδιοκτήτες ή τους μετόχους. Λειτουργεί με την προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά με επιχειρηματικό και καινοτόμο τρόπο, και χρησιμοποιεί τα κέρδη της πρωτίστως για την επίτευξη κοινωνικών στόχων. Διοικείται με ανοικτό, υπεύθυνο τρόπο και, ιδίως, με τη συμμετοχή εργαζομένων, καταναλωτών και ενδιαφερόμενων μερών που επηρεάζονται από τις εμπορικές της δραστηριότητες».

Κοινωνική επιχειρηματικότητα

Ο όρος «κοινωνική επιχειρηματικότητα» εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1990 στις αγγλοσαξονικές χώρες. Καλύπτει ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών, περιλαμβανομένων των κοινωνικών πρωτοβουλιών που εκδηλώνονται από κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, θεσμικών φορέων που ρητά επιδιώκουν κάποιον κοινωνικό σκοπό, σχέσεων και πρακτικών που αποφέρουν κοινωνικά οφέλη, επιχειρηματικών τάσεων σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, και εγχειρημάτων που αναπτύσσονται στο πλαίσιο του δημόσιου τομέα. Τέτοιες πρωτοβουλίες μπορούν να αναλαμβάνονται από ιδιώτες, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, δημόσιους φορείς ή μη κερδοσκοπικούς

οργανισμούς σε συνεργασία με κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης των εταιρικών κερδών και μια δέσμευσης κοινωνικής ευθύνης. Δεν είναι απαραίτητως ολοκληρωμένες, ούτε αναμένεται να μένουν αναλλοίωτες με την πάροδο του χρόνου. Εν γένει, η κοινωνική επιχειρηματικότητα ερμηνεύεται ως μια δραστηριότητα που αναλαμβάνουν συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες, χωρίς αναφορά στα οργανωτικά χαρακτηριστικά και τους περιορισμούς (πρότυπα διακυβέρνησης, μη διανομή των κερδών κτλ.) που υποστηρίζουν την επιδίωξη κοινωνικών σκοπών.

Κοινωνική οικονομία της αγοράς

Ο όρος «κοινωνική οικονομία της αγοράς» έλκει την καταγωγή του από τη μεταπολεμική περίοδο και τις συζητήσεις για τη διαμόρφωση της «Νέας Γερμανίας».

Η κοινωνική οικονομία της αγοράς βασίζεται σε δύο σαφώς διακριτούς μεταξύ τους αλλά συμπληρωματικούς πυλώνες: από τη μία, την επιβολή του ανταγωνισμού και, από την άλλη, τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που εγγυώνται την κοινωνική δικαιοσύνη διορθώνοντας τις αρνητικές συνέπειες και ενισχύουν την κοινωνική προστασία.

Περισσότερες πληροφορίες

Βιβλία και Εκθέσεις

- Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών (2011), *Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα – Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας*, Βρυξέλλες, 25.10.2011 COM(2011) 682 τελικό.
- Ash Amin (2009), *The social economy*, London, Zed Books.
- Birchall, J., Hammond Ketilson, L. (2009) *Resilience of the cooperative business model in times of crisis*, ILO, http://www.ilo.org/empent/Publications/WCMS_108416/lang--en/index.htm
- Borzaga C., Defourny J. (επιμ.) (2001), *The emergence of social enterprise*, London, Routledge.
- Borzaga C., Galera G., Nogales R. (επιμ.) (2008), *Social Enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation*, Bruxelles, UNDP Regional Bureau.
- CIRIEC (επιμ. Bouchard M.) (2010), *The worth of the Social Economy. An international Perspective*, Bruxelles, Peter Lang.
- CIRIEC (επιμ. Avila R.C., Monzon Campos J.L.) (2012), *The social economy in the Ευρωπαϊκή Ένωση*, Report for the European Economic and Social Committee, Bruxelles.
- The European Federation of Ethical and Alternative Banks (2010), *The Atlas of Job Creation Good Practices for Social Inclusion – Ethical Finance for an Active, Creative and Solidarity-based Europe*, FEBEA, Brussels
- Evers A., Laville J.L. (επιμ.) (2004): *The third sector in Europe*, Cheltenham, Edward Elgar.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2008), *Ψήφισμα σχετικά με την Κοινωνική Οικονομία*, (2008/2250/INI).
- Hammond, Draperi J.F. (2005), *L'Economie Sociale, de la A à la Z*, Alternatives économiques, Paris.
- Mendell, M. and R. Nogales (2009), *Social Enterprises in OECD Member Countries: What are the Financial Streams?*, in A. Noya (επιμ.), *The Changing Boundaries of Social Enterprises*, OECD, Paris.

- Mendell, M. (2010), *Improving social inclusion at the local level through the social economy: designing an enabling policy framework*, OECD CFE/LEED (2010)13.
- MOUVES (Mouvement des entrepreneurs sociaux) (2012) *Le livre blanc des entrepreneurs sociaux. L'efficacité économique au service de l'intérêt général*, Editions Rue de l'échiquier.
- Noya, A. (επιμ.) (2009), *The Changing Boundaries of Social Enterprises*, OECD, Paris.
- Noya, A. and E. Clarence (επιμ.) (2007), *The Social Economy: Building Inclusive Economies*, OECD, Paris.
- Noya, A. and E. Clarence (2013) *Policy brief on Social Entrepreneurship*, OECD Local Economic and Employment Development Programme
- Nyssens, M. 2006. *Social Enterprise*, London and New York: Routledge.
- Pearce J. (2003), *Social Enterprise in Anytown*, Calouste Gulbenkian Foundation
- SELUSI (2011), *Social Entrepreneurs as Lead Users for Service Innovation*,
- Zevi A., Zanotti A, Soulage F., Zelaia A. (2011), *Beyond the Crisis: Cooperatives, Work, Finance. Generating Wealth for the Long Term*, CECOP

Οδηγοί

- Clearlyso (2012), *Guide for the Ambitious Social Entrepreneur*, London
http://www.clearlyso.com/uploads/clearlyso_guide_for_the_ambitious_social_entrepreneur.pdf
- European Venture Philanthropy Association: *Social Enterprise: From Definitions to Developments in Practice*
http://evpa.eu.com/wp-content/uploads/2011/06/Social-Enterprise_From-Definitions-to-Development-in-Practice1.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013) *Guide on social innovation*, Brussels
<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/10157/47822/Guide%20to%20Social%20Innovation.pdf>
- Schwab Foundation (2011), *The Social Investment Manual*, An Introduction for Social Entrepreneurs, Geneva
<http://www.schwabfound.org/pdf/schwabfound/SocialInvestmentManual2011.pdf>

Ιστότοποι

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Ιστότοπος για την κοινωνική επιχειρηματικότητα

http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/index_en.htm

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ)

<http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.social-economy-category>

Αυτός ο ιστότοπος προσφέρει πληροφορίες για το περιεχόμενο, το πλαίσιο και τη φάση υλοποίησης της πρωτοβουλίας για την κοινωνική επιχειρηματικότητα και του σχεδίου δράσης, καθώς και για το έργο της συμβουλευτικής επιτροπής εμπειρογνομώνων για το SBI (GECEs).

Η ΕΟΚΕ δραστηριοποιείται στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας εδώ και πάνω από δύο δεκαετίες, όχι μόνο μέσω της υιοθέτησης πολυάριθμων συναφών γνωμοδοτήσεων, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η διεθνής διάσταση της κοινωνικής οικονομίας, αλλά και μέσω της διαρκούς εργασίας της Κατηγορίας Κοινωνικής Οικονομίας της ΕΟΚΕ, η οποία απαρτίζεται από 37 μέλη από 19 χώρες της ΕΕ. Σημαντική πρόσφατη συμβολή της ΕΟΚΕ στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας υπήρξε η ανάθεση μελέτης με θέμα «The Social Economy in the European Union» (Η κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση), η οποία δημοσιεύθηκε το 2012.

Κεντρικές οργανώσεις κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Κοινωνική Οικονομία – Ευρώπη (Social Economy Europe)

<http://www.socialeconomy.eu.org/>

Ο αντιπροσωπευτικός θεσμός για την κοινωνική οικονομία σε επίπεδο ΕΕ. Στοιχεί στην ανάδειξη της κοινωνικής και οικονομικής προσφοράς των επιχειρήσεων και οργανισμών κοινωνικής οικονομίας, την προαγωγή του ρόλου και των αξιών των φορέων της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη, και την ενίσχυση της πολιτικής και νομικής αναγνώρισης της κοινωνικής οικονομίας και των συνεταιρισμών, των αλληλασφαλιστικών εταιρειών, των ενώσεων και των ιδρυμάτων σε επίπεδο ΕΕ.

CECOP

<http://www.cecop.coop/>

Η ευρωπαϊκή συνομοσπονδία συνεταιρισμών και άλλων επιχειρήσεων που ανήκουν σε εργαζομένους στον τομέα της βιομηχανίας, των υπηρεσιών και της βιοτεχνίας. Μέλη της είναι 25 εθνικές ομοσπονδίες από 16 χώρες της ΕΕ.

Cooperatives Europe

<http://www.coopseurope.coop/>

Η φωνή των συνεταιριστικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Αντιπροσωπεύει 91 μέλη-οργανισμούς από 35 ευρωπαϊκές χώρες από όλους τους τομείς των επιχειρήσεων και προωθεί το συνεταιριστικό επιχειρηματικό πρότυπο στην Ευρώπη.

European Federation of Ethical and Alternative Banks FEBEA (Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Ηθικών και Εναλλακτικών Τραπεζών)

<http://www.febea.org/home.php>

<http://www.ethicalbankingeurope.com/>

Ο κεντρικός ευρωπαϊκός οργανισμός που αντιπροσωπεύει τις 25 κυριότερες ηθικές και εναλλακτικές τράπεζες, αποταμιευτικούς και δανειοδοτικούς συνεταιρισμούς, και εταιρείες και ιδρύματα κοινωνικών επενδύσεων, παρέχοντας μια πλατφόρμα για την ανταλλαγή και την από κοινού αξιοποίηση εμπειριών, καθώς και τη δημιουργία εργαλείων και την ενίσχυση της ανάπτυξης πρωτοβουλιών στο πεδίο της εναλλακτικής χρηματοδότησης.

European Venture Philanthropy Association: EVPA (Ευρωπαϊκή Ένωση Επιχειρηματικής Φιλανθρωπίας)<http://evpa.eu.com/>

Η ένωση και το δίκτυο πάνω από 160 μελών από ταμεία επιχειρηματικής φιλανθρωπίας, ιδρύματα που προσφέρουν επιχορηγήσεις, εταιρείες ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων και εταιρείες επαγγελματικών υπηρεσιών, συμβούλους φιλανθρωπίας και σχολές επιχειρήσεων από 22 χώρες, προσλημμένων στην πρακτική και την προώθηση στην Ευρώπη των επιχορηγήσεων και των κοινωνικών επενδύσεων με έντονο το στοιχείο της δέσμευσης. Η επιχειρηματική φιλανθρωπία θεωρείται ως μια προσέγγιση για τη δημιουργία ισχυρότερων οργανισμών με κοινωνιακό σκοπό, παρέχοντάς τους τόσο χρηματική όσο και μη χρηματική στήριξη, ώστε να αυξηθεί ο κοινωνιακός τους αντίκτυπος.

Ευρωπαϊκό Κέντρο Ιδρυμάτων (EFC –European Foundation Centre)<http://www.efc.be>

Η ευρωπαϊκή ένωση πάνω από 230 ιδρυμάτων και εταιρικών χρηματοδοτών. Στόχος του είναι η ενίσχυση της ανεξάρτητης χρηματοδότησης της ευρωπαϊκής φιλανθρωπίας και η οικοδόμηση μιας ανθεκτικής υποδομής, με τη βοήθεια της οποίας η ευρωπαϊκή φιλανθρωπία –με τη μοναδική προσήλωσή της στην καινοτομία, το δυναμισμό και τη συνεργασία– θα μπορεί να προωθήσει το κοινό καλό στην Ευρώπη και πέρα από αυτή.

Ashokawww.ashoka.org

Το Ashoka είναι μια διεθνής μη κερδοσκοπική οργάνωση, η οποία υποστηρίζει κορυφαίους κοινωνικούς επιχειρηματίες μέσω της παροχής στήριξης για επιχειρηματική ανάπτυξη και της διευκόλυνσης της πρόσβασης σε χρηματοδότηση (μέσω του δικτύου Ashoka Support), καθώς και της παροχής συνδρομής για την κλιμάκωση του αντικτύπου τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Σήμερα το Ashoka δραστηριοποιείται σε πάνω από 70 χώρες σε όλο τον κόσμο (17 κράτη μέλη της ΕΕ) και στήριζει το έργο πάνω από 2.000 (225 στην ΕΕ) κοινωνικών επιχειρηματιών, που ανακρύσσονται «Εταίροι του Ashoka».

The Grameen Creative Lab<http://www.grameencreativelab.com>

Σύμπραξη του Yunus Centre στο Μπανγκλαντές και του circ-responsibility, μιας εταιρείας συμβουλευτικών υπηρεσιών ΕΚΕ στη Γερμανία, με αποστολή να δώσει ώθηση στην κοινωνική επιχειρηματικότητα μέσω της ευαισθητοποίησης, να αναπτύξει τις ικανότητες των κοινωνικών επιχειρηματιών και να παρέχει σε δημόσιους και εταιρικούς επενδυτές συμβουλές για τη δημιουργία συμπράξεων και χρηματοδοτικών μέσων για τη σύσταση και την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων.

Ευρωπαϊκά δίκτυα που παρέχουν πλατφόρμες για την ανταλλαγή ορθών πρακτικών για την προαγωγή της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας**European Network for Social Integration Enterprises ENSIE (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιχειρήσεων για την Κοινωνική Ένταξη)**<http://www.ensie.org/>

Η ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την εκπροσώπηση, τη διατήρηση και την ανάπτυξη των δικτύων και των ομοσπονδιών των επιχειρήσεων για την κοινωνική ένταξη.

The Social Entrepreneurship Network SEN (Δίκτυο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας)<http://www.socialeconomy.pl/>

Ένα δίκτυο μάθησης που προωθούν οι διαχειριστικές αρχές του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου από εννέα κράτη μέλη και περιφέρειες της ΕΕ, μέσω του οποίου γίνεται ανταλλαγή γνώσης και εμπειρίας, και από κοινού αξιοποίηση ορθών πρακτικών, με στόχο την ανάπτυξη ενός εκτενούς περιβάλλοντος υποστήριξης για τις κοινωνικές επιχειρήσεις μέσω της χρηματοδότησης του ΕΚΤ.

European Network of Cities and Regions for the Social Economy - REVES (Ευρωπαϊκό Δίκτυο Δήμων και Περιφερειών της Κοινωνικής Οικονομίας)

<http://www.revesnetwork.eu/>

Το δίκτυο REVES συγκεντρώνει πάνω από 50 τοπικές και περιφερειακές αρχές και εδαφικά καθορισμένους οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας από εννέα κράτη μέλη, που προωθούν την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και προσβλέπουν στην αξιοποίηση και την ανταλλαγή των εμπειριών και της επιχειρηματικής τους μέσω του δικτύου. Η άλλη βασική του αποστολή συνίσταται στην εκπροσώπηση και προώθηση των κοινών αξιών των μελών του στα ευρωπαϊκά όργανα.

Ερευνητικά δίκτυα και οργανισμοί υποστήριξης

International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy – CIRIEC (Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για τη Δημόσια, Κοινωνική και Συνεταιριστική Οικονομία)

<http://www.ciriec.ulg.ac.be/>

Δίκτυο EMES

www.emes.net

Μη κυβερνητικός διεθνής επιστημονικός οργανισμός, με μέλη τόσο ιδιώτες όσο και φορείς, από χώρες που εκτελούν και προωθούν έρευνες στα πεδία των δημόσιων υπηρεσιών και επιχειρήσεων, και της κοινωνικής οικονομίας.

European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises (Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Ινστιτούτο για θέματα Συνεταιρισμών και Κοινωνικών Επιχειρήσεων)

www.euricse.eu

Ευρωπαϊκό ερευνητικό δίκτυο καθιερωμένων πανεπιστημιακών ερευνητικών κέντρων και μεμονωμένων ερευνητών, με σκοπό τη σταδιακή συγκρότηση ενός ευρωπαϊκού σώματος θεωρητικής και επιχειρημικής γνώσης, με πλουραλιστική προσέγγιση όσον αφορά τους επιστημονικούς κλάδους και τη μεθοδολογία, σχετικά με θέματα του «τρίτου τομέα».

Ερευνητικό κέντρο που στοχεύει στην προώθηση της ανάπτυξης γνώσης και καινοτομίας στο πεδίο των συνεταιρισμών, των κοινωνικών επιχειρήσεων, των κοινών αγαθών και των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων. Επικεντρώνεται σε όλες τις μορφές ιδιωτικών οργανισμών και επιχειρήσεων που επιδιώκουν σκοπούς εκτός του κέρδους, χαρακτηρίζονται από συμμετοχικά πρότυπα διοίκησης, και υιοθετούν μια αναπτυξιακή προσέγγιση που συνδυάζει την κοινωνική και την οικονομική ευημερία. Οι κυριότερες δραστηριότητές του αφορούν την έρευνα, την κατάρτιση για νέους ερευνητές διευθυντές κοινωνικών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών, τις συμβουλευτικές υπηρεσίες και τη διάδοση ερευνητικών ευρημάτων.

La Revue des études coopératives

<http://www.recma.org/>

Η βασική λειτουργία αυτής της επιθεώρησης είναι η διάδοση και ενθάρρυνση των μελετών και των ερευνών σε κοινωνιολογικά, οικονομικά και νομικά θέματα που άπτονται των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας στη Γαλλία και σε όλο τον κόσμο, καθώς και η δημιουργία συνδέσεων μεταξύ ερευνητών, πανεπιστημιακών και επαγγελματιών του πεδίου της κοινωνικής οικονομίας.

Theoretical, empirical and policy foundations for social innovation in Europe (TEPSIE – Θεωρητικά, εμπειρικά και πολιτικά θεμέλια για την κοινωνική καινοτομία στην Ευρώπη)

www.tepsie.eu

Ερευνητική συνεργασία έξι ευρωπαϊκών φορέων (με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), που διερευνά τα εμπόδια στην κοινωνική καινοτομία, αναλύει το ρόλο των επιχειρηματικών δομών και πόρων, και προσδιορίζει τι φέρνει αποτέλεσμα και τι όχι, από την άποψη της μέτρησης και της κλιμάκωσης της καινοτομίας, της ενεργοποίησης των πολιτών και της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Social Entrepreneurs as Lead Users of Service Innovation – SELUSI (Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες ως πρωτοπόροι χρήστες της καινοτομίας στις υπηρεσίες

www.selusi.eu

Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας (Global Entrepreneurship Monitor – GEM)

<http://www.gemconsortium.org/>

<http://www.gemconsortium.org/docs/2519/gem-2009-report-on-social-entrepreneurship>

Ερευνητική συνεργασία (με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), η οποία μελετά τη συμπεριφορά των κοινωνικών επιχειρήσεων στις αγορές, τις ίδιες τις επιχειρήσεις ως οργανισμούς, και τη συμβολή τους στις αποφάσεις πάνω από 600 κοινωνικών επιχειρήσεων από ολόκληρη την Ευρώπη, σε σχέση με την καινοτομία στις υπηρεσίες. Η αντιπροσωπευτική βάση δεδομένων περιλαμβάνει εκτεταμένα και συγκρίσιμα μεταξύ χωρών δεδομένα από τη Σουηδία, την Ουγγαρία, την Ισπανία, τη Ρουμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Το GEM εκπονεί μια ετήσια έρευνα και αξιολόγηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, των επιδιώξεων και των στάσεων των ιδιωτών σε 50 χώρες και με δείγμα περίπου 150 000 ενηλίκων. Το 2009 είχε εκπονήσει ειδική μελέτη για να καταγράψει την εξάπλωση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

**Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα –
Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη – Τεύχος 4**

Λουξεμβούργο: Γραφείο Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2013 — 108 σ. — 14,8 × 21 cm

ISBN: 978-92-79-30411-8

doi: 10.2767/27544

Ο «Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη» είναι μια εξαμηνιαία έκδοση που έχει ως στόχο να παράσχει στο ενδιαφερόμενο αλλά όχι απαραίτητα εξειδικευμένο κοινό μια συνοπτική επισκόπηση των συγκεκριμένων τομέων ενωσιακής πολιτικής στον τομέα της απασχόλησης, των κοινωνικών υποθέσεων και της ένταξης. Περιγράφει τα βασικά ζητήματα και τις κύριες προκλήσεις, εξηγεί τις δράσεις και τα μέσα πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ και παρέχει παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών από κράτη μέλη της ΕΕ. Επίσης εκθέτει απόψεις της Προεδρίας του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το θέμα.

Το τέταρτο τεύχος της σειράς περιγράφει τον ζωντανό κόσμο των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας (όπως οι συνεταιρισμοί, οι ενώσεις, οι αλληλασφαλιστικές εταιρείες και τα ιδρύματα), καθώς και το πιο πρόσφατο φαινόμενο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, δηλ. των επιχειρήσεων που έχουν συσταθεί με κοινωνικό αντί για οικονομικό σκοπό. Επιπλέον, επισημαίνει τις τάσεις προς μεγαλύτερη κοινωνική ευθύνη ανάμεσα στους πολίτες/καταναλωτές, τις κερδοσκοπικές εταιρείες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Τέλος, εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους η ευρωπαϊκή και οι εθνικές πολιτικές στηρίζουν την κοινωνική οικονομία και τις κοινωνικές επιχειρήσεις.

Ο οδηγός διατίθεται σε έντυπη μορφή στα αγγλικά, τα γαλλικά, τα γερμανικά και τα ελληνικά.

Σας ενδιαφέρουν οι **εκδόσεις** της Γενικής Διεύθυνσης Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης;

Αν ναι, μπορείτε να τις μεταφορτώσετε ή να εγγραφείτε για δωρεάν συνδρομή:

<http://ec.europa.eu/social/publications>

Μπορείτε επίσης να εγγραφείτε δωρεάν στο ηλεκτρονικό ενημερωτικό δελτίο

Social Europe της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: <http://ec.europa.eu/social/e-newsletter>

<http://ec.europa.eu/social/>

www.facebook.com/socialeurope

■ Υπηρεσία Εκδόσεων

ISBN 978-92-79-30411-8

9 789279 304118

doi:10.2767/27544